

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ 'ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ.,

ΕΤΟΣ Η'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1945

ΑΡΙΘ. 51.

ΤΟ ΧΡΕΟΣ

Ἡ στίγη αὐτὴ θὰ παρακαλέσῃ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὡς φορτικὴ, ἂν ὑπομνήσῃ καὶ πάλιν ἓνα χρέος, ἱερὸν καὶ εὐτυχισμένον χρέος, πού βαρύνει—«δόξης βάρος», ἀλήθεια—τοὺς χριστιανοὺς ὅλων τῶν αἰώνων, καὶ τὸν χριστιανὸν τῆς σήμερον, τὸν χριστιανὸν τῆς ἀρχομένης νέας μεταπολεμικῆς ἐποχῆς.

Εἶναι τὸ χρέος, πού ὀφείλουν ὅσοι ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των τὸν ἀνεκτίμητον ἐκείνον θησαυρόν, πού λέγεται χριστιανικὴ πίστις. Χρέος ἀπέναντι τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς πίστεως των, χρέος ἀπέναντι τοῦ περιβάλλοντος, τῶν συνανθρώπων των, χρέος πού ὀφείλεται εἰς τὰ δύο τόσα δισεκατομμύρια (πόσοι νὰ ἀπέμειναν, ἀράγε;) ἀνθρώπων, πού ζοῦν εἰς τὴν γῆν αὐτήν.

Εἰς τί συνίσταται τὸ χρέος; Εἰς τὸ νὰ κάμουν, οἱ πιστοί, οἱ φατισμένοι, οἱ χριστιανοί, τοὺς συνανθρώπους των νὰ νοιώσουν τὴν δύναμιν τῆς πίστεως πού ἔχουν μέσα των. Νὰ τὴν νοιώσῃ τὴν πίστιν αὐτὴν ἢ ἀνθρωπότης, ἢ σημερινὴ ἀνθρωπότης, νὰ τὴν αἰσθανθῇ ὡς δύναμιν πού μπορεῖ, μέσῃ εἰς τὴν ἀτελειάν, νὰ δώσῃ ζωὴν, νὰ δώσῃ τὸ φῶς, νὰ δώσῃ τὸ «εἶπα στίγ» ἢ νέα ἀνθρωπότης.

«Ἐγμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς... Ἐγμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου...». Ναί, πρέπει νὰ τοὺς νοιώσῃ ἐπάνω εἰς τὰ πράγματα, εἰς τὴν ζωὴν ὁ κόσμος τοὺς χριστιανούς, νὰ τοὺς νοιώσῃ σὰν τὸ ἅλατι πού προφυλάττει ἀπὸ τὴν σαπίλα καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν, σὰν τὸ φῶς πού ὀδηγεῖ μέσα εἰς τὰ σκοτὴ τὸν κατώκοπον ἐκείνον τὸν καταπι-

γωμένον καὶ χυλιοδασυνομένον ὄσοιπόρον, πού λέγεται μεταπολεμικὴ ἀνθρωπότης.

*

Τὸ ἅλας τῆς γῆς... τὸ φῶς τοῦ κόσμου! Καὶ τὰ χρειάζεται αὐτὰ ἢ ἀνθρωπότης τοῦ 1945. Τὰ χρειάζεται, διότι εἶναι ζήτημα σωτηρίας. Καὶ ὁ χριστιανὸς τοῦ 1945 ἔχει τὴν τιμητικὴν εὐθύνην νὰ γίνῃ, μέσα εἰς τούτην τὴν κοινωνίαν, μὲ ἀγάπην, μὲ κατανόησιν, μὲ συμπάθειαν, ἀλλὰ καὶ μὲ δύναμιν πού ἐκδηλοῦται εἰς τὴν ζωὴν, εἰς ἅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς, νὰ γίνῃ ὁ ἀγωγὸς τῆς σωτηρίας. Μέσα εἰς τὸν σημερινὸν κοινωνικὸν ὄργανισμὸν νὰ γίνῃ τὸ κύτταρον πού διατηρεῖ τὴν ζωὴν.

Εἰς αὐτὸ τὸ χρέος πρέπει νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχὴν του ὁ χριστιανὸς τοῦ 1945. Εἰς τὴν ἀπότισιν τοῦ χρέους αὐτοῦ νὰ ἐκδηλωθῇ ὅλη του ἡ ζωὴ. Ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσιν του ἐξαρτᾶται νὰ ἰδῇ ἢ ἀνθρωπότης καλὰς ἡμέρας!

Ἐν καθῆ χριστιανός, τῆς σήμερον, ἀφιέρωνε πράγματι τὴν ζωὴν του, ὥστε τὸ περιβάλλον του ὄχι ἀπλῶς νὰ ἀκούσῃ, ἀλλὰ νὰ ἰδῇ ζωντανὸν τὸ «χαρισμόνον μῆνυμα» τοῦ Δρόμου τῆς σωτηρίας! Καμμιὰ ἐλπίς δὲν θὰ ἦτο ἀσθηρικός, καμμιὰ αἰσιοδοξία ὑπερβολικὴ!

Καὶ ἐπειδὴ, παρ' ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους ἀτελείας, πρὸς τὰ ἐκεῖ τείνομεν, δι' αὐτὸ τὸ ὄνειρον μᾶς νέας ἀνθρωπότητος διαφορητικῆς ἀπὸ τὴν παλαιάν, δὲν εἶναι μόνον ὄνειρον!

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Α'

Ο καθορισμός των σχέσεων που συνδέουν τον Χριστιανισμό με την πολιτική είναι ένα ζήτημα που απασχολεί την πολιτισμένην ανθρωπότητα, εικοσι αιώνας τώρα. Όλο και αλλάζει μορφή το δύσκολο αυτό ζήτημα, όλο και νέες δυσκολίες προβάλλουν σ' εκείνον που το αντιμετωπίζει, είτε στη θεωρία είτε στην πράξη. Κι' όμως είναι ζήτημα τόσο μεγάλης σπουδαιότητας, ώστε δεν μπορεί παρά να το αντιμετωπίσει όποιος μελετά την διαμόρφωση της νεώτερης κοινωνίας, αν δεν θέλη ή μελέτη του να εμφανίσει ασυγχώρητο κενόν.

Είναι αλήθεια, πώς πολλοί επρότειναν μίαν απλούστατη λύση του ζητήματος αυτού. Υπεστήριξαν πως ο Χριστιανισμός δεν έχει (ή δεν πρέπει να έχει) καμμία σχέση με την πολιτική. Αυτό το είπαν χριστιανοί διανοητές, από ένδιαφέρον για να προφυλαχθή ο Χριστιανισμός από μίαν αποκωμύκευση που φέρνει ή ανάμιξη με την πολιτική. Το έχρησιμοποιήσαν όμως και όσοι ήθελαν ν' απομακρύνουν την επίδραση του Χριστιανισμού από τη διαμόρφωση της πολιτικής ζωής. Φιλόσοφοι, σαν τον Hobbes θεωρητικοί της πολιτικής επιστήμης, σαν τον Holtzendorf το ανέπτυξαν στη θεωρία. Πολιτικοί δημαγωγοί ή δικτάτορες, ακόμα κι' ο Χίτλερ κι' ο Μουσσολίνι, το υπεστήριξαν για να ξεφορτωθούν την χριστιανική διδασκαλία, εμπόδιο στα τυραννικά τους σχέδια. Ο αγώνας με την καθολική Έκκλησία, έπαιξε κι' αυτός το μέρος του. Μά, απ' όποια μεριά και μ' όποια πρόθεση κι' αν υποστηρίζεται τέτοια αντίληψη, δεν μπορεί να σταθή. Βάση της έχει τη σκέψη, πως ο Χριστιανισμός είναι για τον ούρανό, και για τὰ οὐράνια, τὰ

πνευματικά ζητήματα, ενώ η πολιτική είναι για τήν γή, για τὰ γήινα, για τὰ «κοσμικά».

Σκέψη απαράδεκτη από χριστιανική άποψη, γιατί η χριστιανική διδασκαλία, σαν ολοκληρωμένη κοσμοθεωρία και βιοθεωρία, προορισμό της έχει να κυβερνά την βλη ζωή του ανθρώπου. Σκέψη, ακόμα, που από την πολιτική της άποψη οδηγεί στον πιο μαύρο νεφαιτισμό. "Αν η πολιτική δεν μπορεί, στην τεράστια προσπάθειά της, να χρησιμοποιήσει τις χριστιανικές αξίες, τις μόνες αξίες που μένουν όρθιες στον κατερειπωμένο πολιτισμό μας, γιατί δεν είναι δικαιολογημένη ή χειρότερη άπαισιοδοξία και για τήν, εύγενέστερη έστω, πολιτική προσπάθεια;

Β'

Δεν είναι, λοιπόν, καθόλου παράξενο, πως χριστιανοί διανοούμενοι, μά και γενικότερα άνθρωποι που πονούσαν για την βελτίωση της πολιτικής καταστάσεως στη χώρα τους, ή έτρεφαν ανώτερους πόθους για μίαν πολιτισμένη σμιδύωση όλης της ανθρωπότητας, δεν ήθέλυσαν να δεχθούν τη σκέψη, πως ο Χριστιανισμός και η πολιτική ήσαν άσχετα μεταξύ τους. Μά τότε ακριβώς εμφανίζεται το πρόβλημα του καθορισμού των σχέσεων Χριστιανισμού και πολιτικής, γιατί μόνον άμα γίνη ένας τέτοιος καθορισμός θά μπορεί η πολιτική και σαν τέχνη μά και σαν επιστήμη να χρησιμοποιήσει στο έργο της τις χριστιανικές πολιτιστικές αξίες. Και το πρόβλημα αυτό παρουσιάζει εξαιρετικές δυσκολίες και στην θεωρητική και στην πρακτική του πλευρά.

Η θεωρητική δυσχέρεια συνοφίζεται σε τούτο: Δεν μπορούμε να καταπιστούμε με

τὸ ζήτημα αὐτό, ἂν ἴδεν πραγματοποιήσω-
 με μέσα στὸ μυαλό μας τὴ σύνθεση, ἢ, ἂν
 θέλετε, τὴν μεταπολεμικὴ ἀνασύνθεση, τοῦ
 «σήμερον» μὲ τὰ προβλήματα τοῦ πρὸς τὴν
 αἰωνιότητα μὲ τις ἀξίες καὶ τις κατευθύν-
 σεις τῆς. Τὸ αἴτημα τοῦ Σπινόζα, νὰ βλέ-
 πουμε τὸ πᾶν sub specie aeternitatis, αἴ-
 τημα παρμένο ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν διδα-
 σκαλία, φανερῶνεται κι' ἐδῶ. Ἡ πολιτικὴ,
 μὲς ἔλεγε ἕνας κορυφαῖος συνταγματολό-
 γος καὶ δημοσιολόγος, ὁ Bluntschli, ἐξε-
 τάζει τὸν ροῦν, τις μεταλλαγές τοῦ βίου
 τῆς πολιτείας. Αὐτὸν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ,
 ποῦ μένει ὁ ἴδιος «καίπερ ἀεὶ τοῦ μὲν ἐπι-
 γινομένου νάματος τοῦ δ' ὑπεξιδόντος», γιὰ
 νὰ θυμηθοῦμε τὸν Ἀριστοτέλη, αὐτὸν τὸν
 ροῦν θὰ τὸν δοῦμε τώρα μὲ τὸ πρῶσιμα τῆς
 αἰωνιότητος, τῶν ἀξιών, ποῦ θεμελίω τους
 ἔχουν τὸ αἰώνιο, τὸ ἀναλλοίωτο, τὴν πίστη
 σ' Ἐκείνον ποῦ εἶναι «χθὲς καὶ σήμερον
 ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας». Πῶς εἶναι
 δυνατὰ αὐτά; Πῶς «ὁ ὢν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ»
 θὰ ρυθμίση ὄχι τὰ ἀνθρώπινα ἀλλὰ—ὅπως
 θὰ ἔλεγε ὁ Νίτσε—τὰ παραπολὺ ἀνθρώπι-
 να; Πῶς τὸ «ὅστις θέλει» θὰ καθοδηγήση
 τὸν κρατικὸ ἐξαναγκασμό, τὴν ποινὴ, τὸ
 δεσποτικόν, τὸ ἐκρίωμα; Πῶς ἡ ἀγάπη, ποῦ
 φθάνει ὡς τὴν αὐτοθυσίαν, θὰ εἶναι ρυθμι-
 στῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ποῦ ὑπολογίζει
 —καὶ μπορεῖ νὰ μὴν ὑπολογίσῃ;—στὴν ὀ-
 λικὴ βία καὶ τὸν ἐξοπλισμὸ τῆς, ἀπὸ τὸ
 ἀκόντιο ὡς τὴν ἀτομικὴ βόμβα; Coinci-
 dentia oppositorum! Τὴν ἔχει, βέβαια,
 συλλάβει ἡ χριστιανικὴ φιλοσοφικὴ σκέ-
 ψη, μὰ ἐδῶ, μέσα σὲ τέτοιες ἀντιθέσεις,
 πρέπει νὰ γίνῃ μιὰ τέτοια ἁρμονικὴ σύν-
 θεση ἀντιθέτων στοιχείων καὶ νὰ γίνῃ σύ-
 στημα πρακτικόν, πρακτικὰ ἐφαρμοσμένο,
 ταιριασμένο στίς, ἄπειρες σ' ἀλήθεια, μορ-
 φές ποῦ παίρνουν τὰ πολιτικὰ προβλήμα-
 τα στὴν ἐξέλιξή τους. Ἔτσι, ἡ σύνθεση τῆς
 αἰωνιότητος μὲ τὴν ἐπικαιρότητα τῆς ἡμέ-
 ρας, μὲ τὰ αἰτήματα, τὴν ὄλική καὶ ψυχο-
 λογικὴ πραγματικότητά, τὴν οἰκονομία μὰ
 καὶ τὴν νοστροπία τῆς στιγμῆς, πρέπει νὰ
 διαμορφωθῇ σὲ σύστημα ξεκάθαρο, ζωντανόν,
 θεμελιωμένο στὴν ἀκλόνητη γενικὴ
 βάση μὰ καὶ ἀπλωμένο στίς λεπτομέρειες,
 μὲ τρόπο εὐκαμπτο, εὐλύγιστο, εὐπροσάρ-
 μοστο. Καὶ τὸ νὰ πραγματοποιηθῇ μιὰ τέ-

τοια σύνθεση, ἢ μᾶλλον νὰ πραγματοποιεῖ-
 ται κάθε στιγμῆ, καὶ ἀλλάξῃ κάθε στιγμῆ
 καὶ ὁμως νὰ μένῃ στὴ βάση πάντα ἡ ἴδια,
 αἰώνια καὶ ἀκατάλυτη, αὐτὸ δὲν εἶναι κα-
 θόλου μὰ καθόλου εὐκαλο ἐγχείρημα.

Γ'

Ἀκόμα μεγαλύτερες δυσκολίες παρουσι-
 ἀζει ἡ πρακτικὴ πλευρά. Καὶ δὲν ἐννοοῦ-
 με ἐδῶ τις δυσχέρειες ποῦ συναντᾶ κάθε
 πολιτικὴ, ἢ ἐξωτερικὴ καὶ ἢ ἐσωτερικὴ, ἢ
 ἀστυνομικὴ κι' ἢ ἐκπαιδευτικὴ, ἢ δημοσι-
 ονομικὴ κι' ἢ ἐργατικὴ πολιτικὴ, ἢ σύγ-
 χρονη κοινωνικὴ πολιτικὴ γενικώτερα, τις
 δυσχέρειες, δηλαδὴ, ποῦ ἀκριβῶς δουλειὰ
 τῆς πολιτικῆς εἶναι νὰ τις βρῆσῃ καὶ νὰ
 τις ὑπερникᾷ. Ἐννοοῦμε τις δυσχέρειες, ποῦ
 βάση τους ἔχουν τὴν πραγματικότητα, τὴν
 τόσο μυστηριώδη καὶ ἀνεξερευνήτη πρ-
 αγματικότητα, ποῦ λέγεται ἄνθρωποι. Ἄν-
 θρωποὶ θὰ ἐφαρμόσουν τὸ θεωρητικὸ πολι-
 τικὸ μας σύστημα, ἄνθρωποι θὰ κληθοῦν
 ἢ καὶ θὰ ἐξαναγκασθοῦν νὰ συμμορφωθοῦν
 μ' αὐτό. Ἄνθρωποι ὄχι ἰδανικοί, ἀλλὰ μὲ
 σάρκα καὶ ὀστά, συνάνθρωποι μας ποῦ τοὺς
 βλέπουμε κάθε μέρα, στὸ ὄρατο, στὸ ἐργα-
 στῆρι, στὸ χωράφι, στὸ γραφεῖο, στὴν αὐ-
 ρὰ τοῦ μπακάλη, στὸν περίπατο, στὸ δικα-
 στῆριο, στὴ φυλακὴ. Κι' αὐτοὶ οἱ ἄνθρω-
 ποι, ἢ ἰκανότες ἢ ἀνικανότες τους, μ' ἀκό-
 μα ἢ ἀρετὴ ἢ κακία, ἢ ἐλιγκρίνεια ἢ ἀνε-
 λικρίνεια, ἢ ἰδοστέλεια, οἱ ὁρμές, τὰ πάθη,
 ἢ κακὴ κληρονομικότης, ὅλα αὐτὰ θὰ δια-
 μορφώσουν τὴν ἐμπρακτὴ ἐμφάνιση τοῦ συ-
 στήματος ποῦ θὰ ὀνομάσουμε «χριστιανικὴ
 πολιτικὴ». Καὶ μὲ τέτοιους διαμορφωτικούς
 παράγοντες, κίνδυνος ὑπάρχει ἡ χριστιανι-
 κὴ πολιτικὴ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ μεγάλες ἀπο-
 γητεύσεις.

Πολλοὶ φρονοῦν, ὅτι ἡ δυσκολία αὐτὴ
 θὰ μπορούσε νὰ ὑπερникηθῇ, ἂν ὡς ἐπιτε-
 λεις στὴν ἐφαρμογὴ τέτοιας πολιτικῆς, κυ-
 βερνήτες, ἄρχοντες, ἀνώτεροι ἀξιωματοῦχοι
 ἐμπαικων πιστοὶ χριστιανοί. «Πάρτε τοὺς
 πιστοὺς, ἀγνοῦς χριστιανοὺς, ἀναθέστε τους
 τὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας, καὶ θὰ δῆτε
 πῶς ἀλλάζει ὄψη ἡ χώρα μας». Σκέψη ἱε-
 ρῆ καὶ καθ' ἑαυτὴν σεδαστή, ποῦ ὀδήγησε
 στὸν σχηματισμὸ πῶν «χριστιανικῶν κομ-
 μάτων». Δὲν θ' ἀρνηθοῦμε τὸ σωστὸ ποῦ

βρίσκεται σὲ τέτοια σκέψη. Μὰ ξεχνιέται σ' αὐτήν, πῶς τὸ δύσκολο εἶναι ἀκριβῶς νὰ τοὺς βρῆς καὶ νὰ τοὺς διακρίνης αὐτοὺς τοὺς γνήσιους χριστιανούς, πού θὰ τοὺς ἀναθέσῃς τῇ διακυβέρνησιν τῆς χώρας. Βλέπετε, ἀλλοιῶς ξεχωρίζεις τὸν ἀληθινό, ἀνυπόκριτο χριστιανὸ ἀπὸ τὸν ψεύτικο ὅταν τὸν καλῆς γιὰ νὰ τοῦ προσφέρῃς τὸν σταυρό, τῇ θυσίᾳ, τὸ μαρτύριο, κί' ἀλλοιῶς ὅταν προσφέρῃς τὸ ὑπουργικὸ αὐτοκίνητο. Ἄλλοιῶς διακρίνεται τὸ γνήσιο ἀπὸ τὸ νόθο, ὅταν προσέρχονται ἐκεῖνοι πού θ' ἀπαρνηθοῦν τὰ πάντα γιὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλοιῶς ὅταν πρόκειται νὰ χρίσῃς—στὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγγελίου—ὕποφλοιους βουλευτές. «Χριστιανικὴ πολιτικὴ»! Ναι, ἀλλὰ μὴν ξεχνᾶμε πῶς τὸ «χριστιανικὴ» σημαίνει σταυρό, τὸ «πολιτικὴ» σημαίνει ἀρχή, ἐξουσία, ἐπιβολή, κοσμικὴ ὕψωση! Πῶς θὰ τὰ συνδυάσετε καὶ τὰ δύο;

Δ'

Μὰ τὸ θέμα μας πρέπει νὰ ἐξετασθῇ κί' ἀπὸ μίαν ἄλλη πλευρά. Ἡ πολιτικὴ δὲν ἀνήκει μόνον στὸ πεδίο τῆς ἠθικῆς ἀξίας, τοῦ ἠθικοῦ «δέοντος», τοῦ σκοποῦ πού ἔχει τεθῆ ἀπὸ τὸν κανόνα πού δίδει ἡ αἰωνιότης. Ἡ πολιτικὴ ἀνήκει—μερικὸι λέν: ἀνήκει κυρίως—στὴν σφαῖρα τῆς σκοπιμότητος. Εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸν γινωσκὸ ὀρισμὸ πού ἀποδίδεται στὸν Μπίσμαρκ, ἡ τέχνη τοῦ δυνατοῦ. Ὁ πολιτικὸς κάνει τὴ διάγνωση τοῦ προσφόρου μέσου, ὥστε ὁ σκοπός, τὸ πρόγραμμα, τὸ ἰδανικόν, νὰ γίνῃ, ὅσο μπορεῖ νὰ γίνῃ, πραγματικότης. Κί' ἡ διάγνωση τῶν μέσων αὐτῶν, ἡ κατοχὴ τοῦ μυστικοῦ τῆς σκοπιμότητος, αὐτὴ ξεφεύγει ἀπὸ τὴ σφαῖρα τῆς ἠθικῆς, τοῦ ἠθικοῦ χαρακτήρα, ὅχι γιατί ἄνθρωποι ἠθικῶς ἀνάπηροι μποροῦν νὰ εἶναι καλοὶ πολιτικοί—τὸ βλέπομε δὲ ἀπὸ χρόνια καὶ κάθε μέρα τί πολιτικὴ γίνεται μὲ τὴν ἠθικὴ ἀδισταμίαν—ἀλλὰ γιατί ἡ πολιτικὴ ἰκανότης, ἡ πείρα, τὸ πολιτικὸ χάρισμα ἀκόμα, δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἀπόρροια τῆς ἠθικῆς ἀριότητος ἢ τοῦ πνευματικοῦ καταρτισμοῦ, εἶναι μιά ἐιδιότης, πού μπορεῖ νὰ εἶναι ὀλότελα ξένη σ' ἕναν ὑποδειγματικῶς πνευματικὸ κί' ἀνώτερον ἄνθρωπο. Μιά ἀποτυχία ὅμως στὴ διάγνωση τῶν μέσων, τῆς σκοπι-

μότητος, ὅταν βαρύνῃ κυβερνήτες πού ἔχουν ἀναλάβει κυβερνητικὰς εὐθύνες στὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς ὄργανα «χριστιανικῆς πολιτικῆς», μπορεῖ νὰ φέρῃ μεγάλη βλάβη. Σκεφθῆτε, π. χ. μιὰ παρατίμωσι στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, ἕνα σφάλμα στὴ νομισματικὴ σταθεροποίησι, στὴ δασμολογικὴ πολιτικὴ, στὴν ὀργάνωσι τῶν κοινωρικῶν ἀσφαλίσεων, σφάλμα πού μπορεῖ νὰ εἶναι, ἐννοεῖται, καὶ ὑποθετικὸ μὴνάχα. Ἄμα γίνῃ τέτοιο σφάλμα σ' ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ, καταλαβαίνει ὁ καθένας τί μεγάλη ζημία μπορεῖ νὰ προκύψῃ γιὰ τὴ θέσι τοῦ Εὐαγγελίου στὴ συνείδησι τοῦ λαοῦ.

Ἐπειτα, ἡ γραμμὴ πού θὰ ἀκολουθῆσῃ μιὰ τέτοια κυβέρνησι «χριστιανικὴ», σὲ ζητήματα ὅχι ἠθικῆς ἀλλὰ σκοπιμότητος καὶ προσφῶρον μέσων, σὲ ζητήματα, ἀκόμα, καθαρῶς πολιτικά, ἡ γραμμὴ αὐτὴ μπορεῖ νὰ συγχυθῇ μὲ τὴ γραμμὴ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καί, σιγὰ σιγὰ, νὰ τὴν νοθεύσῃ στὴ συνείδησι τῶν πολλῶν τοῦλάχιστον. Ἄν ἕνα κόμμα θεωρηθῇ χριστιανικόν, κίνδυνος ὑπάρχει νὰ θεωρήσωμε κάθε του πολιτικὴ πράξι, πού ὑπαγορεύεται ἀπὸ χριστιανικὰ ἐλατήρια, ὡς ὑπαγόρευσι τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Κί' ὅμως τὸ ἕνα εἶναι χωριστὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ πάνδημο τῆς φορολογίας, ἡ κατανομή τῶν φορολογικῶν βαρῶν ἀνάλογα μὲ τίς δυνάμεις τοῦ καθενός, εἶναι, βέβαια, αἷτημα δικαιοσύνης, μπαίνει στὴ σφαῖρα τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. Μὰ τὸ α ἢ β φορολογικὸ σύστημα πού θὰ διαλέξῃ ἕνα «χριστιανικόν» κόμμα γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ αἷτημα αὐτό, τὸ σύστημα λοιπὸν πού διαλέχθηκε ὡς μέσον, αὐτὸ δὲν εἶναι ὑπαγόρευσι τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ποιὸς θὰ τὰ ξεχωρίξῃ ὅμως αὐτά; Κί' ἔπειτα, ἐρχόμεστε σὲ ποῖο ἐπικίνδυνα θέματα στὸ περίφημο πολιτικὸν ζήτημα, λόγου χάριν. Ἐνα «χριστιανικὸν κόμμα», ὡς κόμμα πολιτικόν, πρέπει νὰ πάρῃ θέσι στὸ πολιτικὸν ζήτημα. Καταλαβαίνετε πόσος κίνδυνος ὑπάρχει νὰ θεωρηθῇ ἡ πολιτικὴ κατεύθυνσι τοῦ «χριστιανικοῦ» αὐτοῦ κόμματος ὡς ὑπαγόρευσι τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, νὰ ὑποτεθῇ πῶς ὁ Χριστιανισμὸς συνδέεται μὲ τοῦτο ἢ μ' ἐκεῖνο τὸ πολίτευμα. Καὶ αὐτὸ

είναι, φυσικά, νοθεία του Εὐαγγελίου.

Μ' αὐτὸ συνδέεται καὶ κάτι ἄλλο: Τί θὰ γίνῃ μὲ τοὺς χριστιανούς, ποὺ θὰ διαφωνοῦν μὲ τὴν πολιτικὴ τοῦ «χριστιανικοῦ κόμματος»; Θὰ τοὺς ὑποχρεώσωμε νὰ υποστηρίξουν πολιτικὴ ποὺ δὲν παραδέχονται; Καὶ μὲ ποῖο δικαίωμα; Ἡ θὰ βλέπωμε νὰ καταψηφίζεταί τὸ «χριστιανικὸ κόμμα» ἀπὸ πιστοὺς χριστιανούς; Καὶ τί θὰ γίνῃ ἂν σχηματισθῆ καὶ θεύτερο «χριστιανικὸ κόμμα» καὶ τρίτο καὶ τέταρτο; Θὰ εἶναι τέτοια διάσπαση ἀνεκτὴ στὴν χριστιανικὴ συνείδηση;

Ε'

Κι' ἔτσι μπαίνομε καὶ σὲ κάτι ποὺ ἀφορᾷ τὴν ἠθικὴ πλευρὰ. Δὲν μποροῦ νὰ φαντασθῶ πῶς ἓνα «χριστιανικὸ κόμμα» θὰ σταθῆ καὶ θὰ κάμῃ πολιτικὴ, χωρὶς νὰ ἀντιστρατευθῆ σὲ δυὸ βασικὰ αἰτήματα χριστιανικῆς ἠθικῆς:

α) Τὸ κόμμα εἶναι κόμμα. Χωρισμός, διάσπαση, ἀντίθεση, πάλη, σὸ τέλος, καὶ μίσος. Κοινωνιολόγοι σὰν τὸν Wiese φανερώνουν τὸν χωριστικὸ αὐτὸ χαρακτήρα, καὶ τὸν ἐντάσσουν σὸ δλο σύστημά τους, μὰ, στὸν τόπο μας ἰδιαιτέρως, αὐτὸ εἶναι καὶ μοναχὸ τοῦ καταφάνερο. Βάση τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἠθικῆς χριστιανικὸ αἶτημα εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ἐνότης, «τὸ αὐτὸ φρονεῖν». Πῶς θὰ κάμομε «χριστιανικὸ κόμμα» χωρὶς σύγκρουση μὲ τὸ βασικὸ αἶτημα αὐτό; Καὶ μήπως ἡ φράση «χριστιανικὸ κόμμα» κλείνει μέσα της μιὰν ἀντίφαση;

β) Καὶ κάτι ἄλλο ποὺ βγαίνει ἀπὸ ὅσα εἶπαμε παραπάνω. Ἡ ἰδιότης τοῦ πιστοῦ χριστιανοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ ἐκλογικὸ τίτλο. Ὁ χριστιανὸς «αἶρει» τὸν σταυρὸ του, δὲν τὸν προβάλλει σὰν σύμβολο κάλπης. Κανεὶς δὲν διεκδικεῖ τὸν τίτλο τοῦ ὑποδειγματικοῦ χριστιανοῦ, καὶ μαζὺ μ' αὐτὸν ἀξιώματα, κοσμικὴ ἐξουσία καὶ αἰγλή, χωρὶς νὰ παραδιάσῃ βασικοὺς κανόνες χριστιανικοῦ ἠθους.

Τέτοιοι λόγοι, θεωρητικοί, συνδεδεμένοι μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, πρακτικοί, σχετικοί μὲ τὴ φύση τῆς πολιτικῆς, ἠθικοί, ἢ, ἂν προτιμᾶ-

τε, λόγοι χριστιανικοῦ ἠθους, καταδικάζουν, κατὰ τὴ γνώμη μου, τὸ χριστιανικὸ κόμμα. Καὶ μοῦ φαίνεται πῶς ἡ ἱστορία ἐπικυρώνει τὴν καταδίκη αὐτή. Ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐδραίωση κοσμικῆς ἐξουσίας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι μὰ τέτοια ἀπόδειξη καὶ πολὺ εὐχάριστο εἶναι πῶς ἡ νεώτερη καθολικὴ διανόηση τὸ ἀναγνωρίζει πιά, πῶς ἡ κοσμικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ποσὰ ἀντιστρόφως ἀνάλογα. Κάτι τέτοιο ὅμως θὰ πρέπει νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὰ διάφορα «χριστιανικὰ κόμματα» ποὺ ἐφάνηκαν στὶς διάφορες Εὐρωπαϊκὰς χώρες. Ὅχι πῶς δὲν τιμοῦμε τίς καλὰς προσπάθειες, λόγου χάριν τοῦ «κέντρου», στὴν Γερμανία. Ἰσα-ἴσα εἶναι ἐγκλημα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ (καὶ πόσο ἀκριτὰ τὸ πληρώνει!) πῶς ἐκλότσησε ἕναν Brüning, γιὰ νὰ παραδοθῆ... σ' αὐτοὺς ποὺ ἔκαμε αὐθέντες του. Μὰ τὸ παθητικὸ ὄλων αὐτῶν τῶν κομμάτων—πολιτικὰ σφάλματα καὶ ἀδεξιότητες ἀναπόφευκτες, παρεξηγήσεις, ζητήματα ἀδιαλλαξίας ἀκαιρίας ἢ συναλλαγῆς ποὺ σκανδαλίζει συνειδήσεις καὶ τὰ παρόμοια—εἶναι τέτοιο, ποὺ δείχνει πῶς τὸ «χριστιανικὸ κόμμα» δὲν εἶναι ὁ σωστὸς δρόμος.

ΣΤ'.

Μ' αὐτὰ ὅλα, ὅμως, ποὺ καταλήγομε; Δὲν καταλήγομε στὴ λύση, πῶς δὲν πρέπει ν' ἀνακατέθωμε Χριστιανισμὸ καὶ πολιτικὴ, λύση ποὺ τὴν ἐχαρακτήρισαμε στὴν ἀρχὴ σὰν ἀπαράδεκτο ντεφαιτισμὸ;

Μιὰ τέτοια σκέψη θὰ στηριζόταν σ' ἓνα βασικὸ λάθος, ποὺ τὸ βλέπομε, ἄλλως τε, στὴν ὅλη συζήτηση τοῦ θέματός μας. Τὸ χριστιανικὸ κόμμα ταυτίζεται μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν πολιτικὴ ζωὴ. Κι' αὐτὸ εἶναι λάθος. Τὸ χριστιανικὸ κόμμα εἶναι μί α μορφή προσπαθείας γιὰ τέτοιαν ἐπίδραση. Κι' οἱ παρατηρήσεις ποὺ ἔγιναν σὲ τοῦτο τὸ ἄρθρο ἀναφέρονται σὲ τούτη τὴ μιὰ μορφή. Ἡ κριτικὴ ἀναφέρεται στὸ «χριστιανικὸ κόμμα», ὅχι στὴν χριστιανικὴ ἐπίδραση πάνω στὴν πολιτικὴ. Καὶ εἶναι καιρὸς νὰ νοιώσωμε, πῶς ἂν τὸ πολιτικὸ κόμμα εἶναι μορφή ἀκατάλληλη

για να την περιβληθῆ ἡ χριστιανικὴ ἐπίδραση στὴν πολιτικὴ ζωὴ, ὅμως ὑπάρχουν πολλές ἄλλες μορφές, πολλές ἄλλες δυνατότητες, γιὰ νὰ ἐμφανισθῆ, ζωντανή καὶ εὐεργετική, ἡ ἐπίδρασις αὐτή.

Ἡ πρώτη τέτοια δυνατότης, εἶναι σχετικὴ μὲ τὴν συμμετοχὴ τοῦ κάθε χριστιανοῦ, σὰν πολίτου, στὴν πολιτικὴ ζωὴ.

Ὁ χριστιανὸς μετέχει τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ὅπως καὶ κάθε πολίτης. Οὐτε ἀπόκομοι εἶναι οἱ χριστιανοὶ οὔτε ξεχωριστὴ πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ αἴρεσις ἀποτελοῦν. Ψηφίζουν κι' αὐτοί, ἀντίζουν σὲ κόμματα πολιτικά, ἴσως γίνονται καὶ στελέχη τέτοιων κομμάτων. Ἰσχύει καὶ γι' αὐτοὺς ὁ γνωστός νόμος τοῦ Σόλωνος, ποὺ ἐπέβαλλε «ἀτιμίαν» στοὺς πολίτες, ποὺ ἔσπεκαν παράμερα καὶ ἀδιάφορα στὴν πολιτικὴ διαμάχη.

Μὰ ἡ συμμετοχὴ αὐτὴ στὴν πολιτικὴ ζωὴ γίνεται μὲ ὀδύνη τῆ χριστιανικῆ συνείδηση. Ὁ πιστὸς χριστιανὸς διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἄλλους συμπολίτες του, ὅχι: γιατί ἀδιανοήτως πρὸς τὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ τόπου του, ἢ δὲν δείχνει ἐνεργὸ ἐνδιαφέρον γι' αὐτήν, οὔτε γιατί ἀντίζει σὲ τοῦτο ἢ ἐκείνο τὸ κόμμα. Ἀλλὰ γιατί, τὴν ἐκλογὴν τοῦ τὴν κάνει μὲ κριτήριον τὴν φωτισμένη χριστιανικὴ συνείδηση καὶ μόνο, μακριὰ ἀπὸ πάθη, προκαταλήψεις, ἰδιοτελεῖς ὑπολογισμούς. Ἐκεῖνο ποὺ ξεχωρίζει, λοιπόν, τὸν χριστιανὸν εἶναι ὅχι τί ἄλλὰ γιατί προτιμᾷ καὶ ὑποστηρίζει τούτην ἢ ἐκείνην τὴν πολιτικὴ κατεύθυνση ἢ μερίδα. Ὁ κανὼνας ποὺ δίδει ὁ Χριστιανισμὸς, ἢ ἀνόθευτη χριστιανικὴ διδασκαλία, γιὰ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ, τὸ πολιτικὸ «ἔθον» τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε κάπως τὴν κριτικὴ φιλοσοφία, κάτι τὸ «καθαρό», ποὺ στέκει ἐξέχωρα, παραπάνω ἀπὸ τὴν ὄλη, τὴν συγκεκριμένη μορφήν ποὺ πέρνει τούτη ἢ ἐκείνη ἢ ἐμφάνιση τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπιβάλλει τί καὶ πῶς θὰ ζήτησῃμε. Ποῦ ὅμως, σὲ ποιά συγκεκριμένη πολιτικὴ κομματικὴ μορφήν βρίσκειται αὐτὸ ποὺ ζητᾷ ἡ χριστιανικὴ συνείδηση, τοῦτο τὸ βρίσκει ἢ εὐσυνείδητη ἔρευνα τοῦ κάθε χριστιανοῦ. Τὰ κριτήρια,

λοιπόν, τῆς ἐκλογῆς, τὰ δίδει ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ τὴν ἐκλογὴν τὴν κάνει ὁ κάθε χριστιανός, κατὰ τὴν εὐσυνείδητη κρίσιν του.

Εἶναι φανερό, πῶς ὁ πιστὸς χριστιανὸς σὰν ψηφοφόρος (καὶ μιλάμε γιὰ «ψηφοφορία» γιὰ νὰ δηλώσωμε γενικὰ κάθε συμμετοχὴ στὴν πολιτικὴ ζωὴ μ' ὅποιανδήποτε μορφή), θὰ ἐπηρεάζεται στὴν διάθεσιν τῆς ψήφου του κι' ἀπὸ τὴν προσωπικὴ σύνθεσιν τῶν κομμάτων. Ὅταν ξέρη, ὅτι στὸ κόμμα Α ὑπάρχουν πρόσωπα, ποὺ ἔχουν ἀγνή καὶ ἀνυπόκριτη χριστιανικὴ πίστιν, τότε φυσικὸν εἶναι αὐτὸ νὰ τὸν ἐπηρεάσῃ στὴν ψήφου του, νὰ τὸν κἀμῃ νὰ ξεχάσῃ τὴ διαφωνίαν του μὲ τὸ κόμμα αὐτό, στὸ ζήτημα, ὃς ποῦμε, τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Αὐτὸ ὅμως, ζήτημα προσωπικῆς ἐκτιμήσεως, δὲν μεταβάλλει τὸ κόμμα σὲ κόμμα «χριστιανικό». Τὸ κόμμα εἶναι καὶ μένει πάντα τὸ κόμμα Α ἢ Β, χωρὶς ποτὲ νὰ προβάλλῃ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸν Χριστιανισμὸν τῶν στελεχῶν του σὰν ἐκλογικὸν τίτλον. Καὶ μένει πάντα καὶ γιὰ κάθε ἄλλο κόμμα ἡ δυνατότης νὰ βελτιώσῃ τὴν προσωπικὴν σύνθεσιν τῶν στελεχῶν του, χωρὶς ὁ Χριστιανισμὸς νὰ φαίνεται συνδεδεμένος μὲ τοῦτο ἢ ἐκείνο τὸ κόμμα.

Μετέχοντας στὸ κόμμα τῆς ἐκλογῆς του, ὁ χριστιανός, γίνεται ὁ ἀγωγὸς ποὺ διασχετεύει τίς χριστιανικὰς ἀξίες στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας του. Ὁ χριστιανὸς θὰ ὑποστηρίξῃ τὸ κόμμα τῆς ἐκλογῆς του, ἀλλὰ δὲν θὰ τοῦ παραδώσῃ τὴ συνείδησίν του. Ἐτοίμος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κόμμα ποὺ θὰ διαψεύσῃ τίς προσδοκίας του, θὰ ἀσκήσῃ τὴν κριτικὴν του καὶ τὴν ἐπιρροὴν του, ὥστε οἱ χριστιανικὰς ἀξίες νὰ γίνωνται στατικὰ στοιχεῖα στὸν πολιτικὸν ὀργανισμὸν, δυνάμεις δημιουργικὰς καὶ διαμορφωτικὰς τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Ὅταν ὅλοι οἱ πιστοὶ χριστιανοὶ πολῖτες, ἀσκήσουν, καθένας στὸ κόμμα ποὺ ὑποστηρίζει, τέτοια ἐπίδραση, τότε ἡ χριστιανικὴ νοοτροπία, τὸ χριστιανικὸ ἦθος, ἡ χριστιανικὴ ἀνωτερότης στὴ σκέψιν, ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς θὰ διαποτίξουν τὸν ὅλον πολιτικὸν ὀργανισμὸν. Ἔτσι ὁ χριστιανός, σὰν πολίτης, θὰ εἶναι τὸ ἄλλας τῆς γῆς, θὰ συντελῇ, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ἡ σαπίλα καὶ νὰ μπαίνει ἡ ὑγεία στὴν πο-

λιτική ζωή. Και αυτό είναι: χριστιανική πολιτική.

Z'.

Μά υπάρχει πλήθος δυνατότητες για μία ζωντανή χριστιανική επίδραση στην πολιτική ζωή της χώρας. Φαίνεται, από τα παραπάνω, ή αξία που έχει ο Χριστιανισμός για την πολιτική διαπαιδαγώγηση του λαού, με την έννοια πώς ο Χριστιανισμός θα υψώσει, και υψώνει σιγά σιγά, το σύνολο μορφωτικό, πνευματικό, ήθιμο επίπεδο του λαού, και μέσα σ' αυτό περιλαμβάνεται ή εξύψωση του πολιτικού ήθους και ή προαγωγή της πολιτικής ωριμότητας. Έτσι, ο λαός, από αγέλη-παίγνιο κομματικών παθών και όργανο των φιλοδοξιών του κάθε κομματάρχικου, θα γίνεται σύνολο πολιτών, που με αγνή σκέψη, γνήσιο, φωτισμένο πατριωτισμό και εύσυνεϊδητη κριτική μελέτη, χωρίς φανατισμούς και μίσση και αδιαλλαξίες και όμως με ζωντανό ενδιαφέρον και σταθερή ενεργητικότητα, θα διαμορφώνουν μίαν αληθινά πολιτισμένη πολιτική ζωή. Και οι θησαυροί της χριστιανικής πίστεως, από τη Γραφή ως την παράδοση της Έκκλησίας, όπου είναι και αιώνων πείρα αποτυπωμένη, κι απ' τους Πατέρες της Έκκλησίας, ως τους χριστιανικά εμπνευσμένους λογίους, θα είναι στη διάθεση του έθνους, έφοδιο πολύτιμο στην προσπάθεια για τη διαμόρφωση ανώτερης πολιτικής ζωής. Και ή περισυλλογή του θησαυρού αυτού, ή αξιοποίησή του για τη σημερινή πολιτική εξέλιξη και αντιμετώπιση των σημερινών προβλημάτων, αποτελεί μία τεράστια εργασία, που προορίζεται να ανοίξει νέους όριζοντες στη θεωρητική πολιτική και να έμφυσηση πνεύμα ζωής ανώτερης στον πρακτικό πολιτικό βίο. Η χριστιανική θεωρία του κράτους, μόλο πούχει διάφορες αποχρώσεις στα δόγματα και στα εκκλησιαστικά κλίματα, ή χριστιανική αντίληψη του δικαίου, ή χριστιανική «άνθρωπολογία», είναι πεδία όπου εργάζονται σύγχρονοι χριστιανοί διανοούμενοι, από ορθόδοξους σαν τον Ρώσο Bulgakov ίσως τους κορυφαίους της νεώτερης χριστιανικής διανοήσεως σ' άλλες εκκλησίες, όπως οι Lieb, ο Brunner, Max Huber, στην Έλβετία, ή πλειάδα των χριστιανών δημοσιολόγων στην

Άγγλία, στην Αμερική, σ' άλλες χώρες, ακόμα και στην Κίνα, χώρια ή τεράστια συστηματική προσπάθεια που γίνεται από χριστιανούς λογίους σ' όλες τις χώρες. Και δεν μπορεί σήμερα πολιτικός της θεωρίας ή της πρακτικής να πη πώς καταπιάνεται με τα νεώτερα προβλήματα που απασχολούν την πολιτική, χωρίς να λάβη υπ' όψει του τις έρευνες που κάνει, άθόρυβα, αλλά με επιστημονική σοβαρότητα και πληρότητα ή χριστιανική διανόηση. Αλήθεια, πώς βρισκόμαστε στην αρχή. Ίδιως στην Ελλάδα, όπου, μολοντί κι εδώ έχει αρχίσει κάτι να γίνεται, τέτοιες απόψεις είναι, για τη μεγάλη πλειονότητα, κυριολεκτικά *terra incognita*. Άγνοια εγκληματική, σ' αλήθεια, και καταστροφική, πού, όμως, μάς δείχνει πού κατεύθυνση πρέπει να πάρη ή χριστιανική πολιτική δραστηριότητα, τί τεράστια δύναμη φωτισμού και εξυψώσεως της πολιτικής μας ζωής μένει ακόμα άχρησιμοποίητη.

Καταλαβαίνω, θα συμφωνή κι' ο άναγνώστης, ότι τα θέματα αυτά που συναπαρτίζουν τη χριστιανική πολιτική θεωρία δεν μπορούν ν' αναπτυχθούν με ίκανοποιητικό τρόπο σ' ένα διάγραμμα τόσο σύντομο σαν αυτό που περιέχεται σέ τουτό το άρθρο. Θα πρέπει οι «Ακτίνες» να προσπαθήσουν να κάμουν τη θεωρία αυτή πιο γνωστή στο λαό μας και μάλιστα σ' εκείνους που έχουν ήγγετικές κατευθύνσεις και να ενθαρρύνουν την έρευνα των θεμάτων αυτών, ώστε να διαμορφωθή σιγά σιγά μία πολιτική θεωρία προσαρμοσμένη στο όρθόδοξο ελληνικό πνευματικό κλίμα. Η θεωρία αυτή, συνδυασμένη με έπιμελή, γόνιμη, αντικειμενική μελέτη των προβλημάτων που εμφανίζονται στον τόπο μας και υπάγονται στην πολιτική αρμοδιότητα, θα δώση κατεύθυνση σέ μία προσπάθεια, που θα έχη έγγύηση πώς δέ θα είναι άπλη θεωρία. Γιατί το έργο της θα διεξαχθή στο έδαφος που θα έχη καλλιεργήσει ή χριστιανική Πίστις, το χριστιανικό ήθος, ή χριστιανική αυτοθυσία του ατόμου χάριν του συνόλου.

Και σέ τελευταίο αυτό πρέπει να προσέξουμε. Υπάρχουν κοινοτοπίες που τις άγνοούμε κι' αυτό είναι το τραγικώτερο στην

πολιτική. Τέτοια ή κοινοτοπία, πώς ή πολιτική, για νάβαι πραγματικότης κι' ἔχει χίμαιρα πλανεύτρα, πρέπει νά στηρίζεται στὸ βάθος πού λέγεται ἄνθρωπος. "Ὅ,τι εἶπαμε στὴν ἀρχὴ γιὰ τὸ χριστιανικὸν κόμμα, ἰσχύει γιὰ κάθε πολιτικὴ προσπάθεια: Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐξαρτάται ἀπὸ τὸν ἐφαρμοστή: τὸν ἄνθρωπο. Δὲν φτάνει νάχης πολιτικὲς ἰδέες σωστὲς, εὐγενικὲς, χιλιόμελετημένες. Χρειάζεσαι ἐκεῖνον πού ἀπὸ ἰδέες θὰ τίς κάμῃ ζωὴ. Χρειάζεσαι τὸν ἄνθρωπο. Τὸν ἀνώτερο ἄνθρωπο, πού θὰ χρησιμοποίησῃ τὴν ἐξουσία πού θὰ τοῦ δώσῃς, ὅπως πρέπει κι' ἔχει: ὅπως τοῦ ὑπαγορεύει ὁ ἐγωϊσμός του. Χρειάζεσαι τὸν ὑπουργό, τὸν νομάρχῃ, τὸν δικηγητικὸν λειτουργό, τὸν δικαστή, τὸν ἐκπαιδευτικόν, τὸν στρατιώτη, χρειάζεσαι τὸν πολίτη. Τὸν οικονομικὸν ἔφορο, μὰ καὶ τὸν φορολογούμενον. Τὸν ἀγορανόμο μὰ καὶ τὸν ἔμπορο καὶ τὸν ἀγοραστή. Χρειάζεσαι: ἀνώτερο ἔμφυχο ὕλικόν, λαὸ πνευματικὰ τονωμένο. Καὶ τὴν πνευματικὴν αὐτὴ τόνωσιν δὲν τὴν δίδουν τὰ κομματικὰ προγράμματα. Τὴν δίδει ὁ Χριστιανισμός, ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἡ χριστιανικὴ διαπλαστικὴ ἐνέργεια στὶς ἀνθρώπινες ψυχάς. Αὐτὴ θὰ δώσῃ στὰ πολιτικὰ προγράμματα τὸ ἔδαφος, πού τοὺς χρειάζεται γιὰ νὰ γίνουν ζωντανὴν πραγματικότης.

Καὶ τὸ συμπέρασμα: Ὁ Χριστιανισμός δὲν ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν πολιτικὴν, δὲν ἀσχεῖ ὅμως δική του κομματικὴν πολιτικὴν. Δίδει τὴ γενικὴ κατεύθυνση, διαμορφώνει τὸ ἦθος, τὴν πολιτικὴν ὀριμότητα καὶ διαπλάττει τὸν ἄνθρωπο, τὸν πολίτη πού σὲ τοῦτο ἢ σ' ἐκεῖνο τὸ κόμμα θὰ καταβάλλῃ τίς δυνάμεις του γιὰ τὸ κοινὸν καλόν. Καὶ στίς διαφορὰς εὐγενικὲς πολιτικὲς ἐπιδιώξεις παρέχει τὸ πνευματικόν, ψυχολογικόν, ἀνθρώπινον γενικόν ὕλικόν, παρέχει τὸ ἔδαφος, ὅστε οἱ ἐπιδιώξεις αὐτὲς νὰ βροῦν ἐφαρμογὴν.

Καὶ αὐτὸ εἶναι χριστιανικὴ πολιτικὴ.

Η'.

Μένουν, ὅμως, μερικὰ ζητήματα ἀκόμα, μερικὲς δυσκολίες, πού ὄαν νὰ διασποῦν τὴν γραμμὴν πού ἐθέσαμεν: "Ἔτσι εἶναι: οἱ περιπτώσεις, ὅπου ἡ πολιτικὴ ἔρχεται ἀντιμέτωπη στὴν ἐλευθέρῃ ἐκδήλωσιν χριστιανικῆς ζωῆς, ὅπου τὸ κομματικὸν πρόγραμμα

ἀντιτάσσεται στὰς ὑπαγορεύσεις τῆς χριστιανικῆς συνειδήσεως.

"Ἐνα τέτοιο σημεῖο εἶναι, λόγου χάριν, ἡ δημοσία ἐκπαίδευση. Τὰ παιδιὰ μας εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ πηγαίνουν στὸ δημόσιο σχολεῖο. Στὸ σχολεῖο αὐτὸ διδάσκουν δάσκαλοι πού πληρώνονται καὶ ἀπὸ τὸ μεροκάμμιον τοῦ πιστοῦ χριστιανοῦ. Δὲν πρέπει, λοιπόν, ὁ χριστιανὸς γονεὺς νὰ ἀξιῶσῃ, ἡ ἐκπαίδευση πού δίδεται στὸ σχολεῖο αὐτὸ (μὰ πού, εἴτε θέλει εἴτε ἔχει, εἶναι καὶ σχολεῖο τῶν δικῶν του παιδιῶν) νὰ μὴν τὸν ἐμποδίσῃ στὴν προσπάθειά του νὰ πάρῃ τὰ παιδιὰ του χριστιανικὴν ἀγωγήν; Καὶ δὲν ἔχει δικαίωμα, δὲν ἔχει χρέος ἰσρό, γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτὸ νὰ χρησιμοποίησῃ καὶ τὴν πολιτικὴν του δύναμιν; Ἡ κόρη πού, θέλει δὲν θέλει, ἐργάζεται στὸ ἐργοστάσιον, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ συνθήκας δουλειᾶς πού νὰ σέβονται τὴν χριστιανικὴν σεμνότητα; Εἶναι ὑποχρεωμένη, θέλει δὲν θέλει, νὰ ἐξαναγκάζεται νὰ φέρεται ὅπως ἄλλες μοντέρνες τοῦ φηγουρινιοῦ τοῦ ἀνθρώπου τῶν σηλαίων; Δὲν πρέπει, ἀκόμα, οἱ ὄροι τῆς δουλειᾶς νὰ μὲ ἀφήνουν ἐλεύθερον νὰ μετέχω, ἂν θέλω φυσικά, τῆς λατρείας, μὰ μού δίνουν δηλαδὴ τὴν Κυριακὴν ἀργία;

Τὰ παραδείγματα μποροῦν νὰ πολλαπλασιασθῶν, καὶ ἡ ἀπάντησις στὰ ἐρωτήματα εἶναι καταφάνερη. Ὁ χριστιανὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐξαρτᾷ τὴν ὑποστήριξίν του σ' ἓνα κόμμα, εἰδικώτερα τὴν ψῆφον του, ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον τὸ κόμμα αὐτὸ σέβεται τὴν χριστιανικὴν συνείδησιν. Χριστιανὸς πού δὲν τὸ κάνει αὐτὸ εἶναι λιποτάκτης. Ἐμφανίζονται ὅμως δύο σημεῖα, ὅπου χρειάζεται ἰδιαίτερη προσοχὴ.

Τὸ πρῶτον, εἶναι ὁ κίνδυνος, μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ βάλωμι πάλιν τὸν Χριστιανισμὸν στὴν κομματικὴν διαμάχῃ. Ἀπὸ ἀφορμὴ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ζήτημα νὰ ρυμιουλκῆσθωμε σὲ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ κόμμα. Ἔτσι, τὰ χριστιανικὰ αἰτήματα θὰ γίνουν κομματικὰ δολώματα. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι ξεκαθαρισμένο τοῦτο: "Ὅτι ἡ ὑποστήριξις ἢ ἡ καταπολέμησις ἐνὸς κόμματος, γιὰ λόγους πού ἀφοροῦν τὸν σεβασμὸν τῆς χριστιανικῆς συνειδήσεως καθορίζεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν ἢ τὴν ἔλλειψιν τοῦ σεβασμοῦ αὐτοῦ.

Ἀντιτίθεται τὸ κόμμα Α σὲ τέτοια βασικά χριστιανικά αἰτήματα; Θὰ ξέρη, διὸ δὲν θὰ ὑπολογίζῃ στὴν ψήφο ἐκείνων ποὺ σέβονται τὸν Χριστιανισμό, μακάρι σ' ἄλλα τ' ἄλλα νὰ ἔχῃ ἐμπνευσιμένα σχέδια—γιὰ τὸν χριστιανὸ τὰ αἰτήματα τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς ἔχουν ἀπόλυτη προτεραιότητα. Μά, προσοχή! Αὐτὸ ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον ὑπάρχει ἡ ἀντίθεση. Ἐξοφλεῖται τὸ κόμμα τακτικὴ σὲ σημεῖο αὐτό; Ἐφυγε αὐτομάτως κ' ἡ ἀντίθεση. Ἡ χριστιανικὴ συνείδηση ἀφίνει πόρτα ἀνοικτὴ σ' ἄλλα τὰ κόμματα. Ἀπὸ αὐτὰ καὶ μόνον ἐξαρτᾶται, νὰ εἶναι κοντὰ ἢ μακριὰ σ' αὐτὴν.

Τὸ δεύτερο σημεῖο: Πρέπει νὰ προσέξωμε τί πρέπει νὰ ζητοῦμε ἀπὸ τὴν πολιτική. Ἄλλο πολιτική, ἄλλο κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ πολιτικός—ὡς πολιτικός, ἐνοεῖται—δὲν εἶναι ἱεροκῆρυξ. Τὸ πολιτικὸ κόμμα δὲν εἶναι ἱεραποστολικὴ ὀργάνωση. Δὲν μπορούμε, λοιπόν, νὰ ζητοῦμε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ νὰ κάνῃ τὴ δουλειὰ τοῦ εἶναι ἔργο τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀκόμη λιγώτερο διὸ εἶναι ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, σὰν ἱεραρχημένον ὄργανισμὸν. Δὲν μπορούμε, ἀκόμη, νὰ ζητοῦμε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ κρατικὸς ἐξαναγκασμὸς γιὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἐξαναγκασμὸν. Δὲν μπορούμε νὰ ζητήσουμε—κ' ἂν μᾶς τὸ προσφέρουν δὲν θὰ τὸ δεχθούμε—νὰ γίνῃ ἢ ἐπὶ τοῦ δρους ἑμιλία ἄθροισμα τοῦ Ποινικοῦ Νόμου ἢ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, γιὰτὶ ὁ Κώδιξ ἐξαναγκάζει, ἐνῶ ἢ ἐπὶ τοῦ δρους ἑμιλία θέλει ἐλευθέρη ἀφιέρωση.

Πολὺ φοβῶμαι, διὸ, μ' ὅσα εἶπα παραπάνω, θὰ ἀπογοητεύσω πολλοὺς καλοπροαίρετους ἀναγνώστες μου, ποὺ θὰ περίμεναν κάτι νὰ διαβάσουν ἐντελῶς διαφορετικὸ. Κάτι ποὺ νὰ τοὺς δείχνῃ πιὸ κοντὰ, σὰν πραγματικότητα, τὸ ὄνειρο ἐνὸς κόμματος χριστιανικοῦ, ποὺ θὰ ἔφερνε τὸ τέλος στὰ σημερινὰ μας πολιτικὰ χάγια. Μά προτιμῶ αὐτὴν τὴν ἀπογοήτευση ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὴν ἀπογοήτευση ποὺ θὰ φέρουν ἐλπίδες σὲ τέτοιες κομμουνιστικὲς προσπάθειες. Ἡ δεύτερη ἀπογοήτευση μπορεῖ γιὰ πολλὰς ψυχὰς νὰ εἶναι κτύπημα θανάτου. Ἡ πρώτη, εἶναι κέντρισμα ζωῆς, γιὰ τὴν ἀληθινὰ χριστιανικήν ἐξόρμηση, ποὺ θὰ βγάλῃ δημιουργικὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ πολιτικὸ χάος.

—Οὐκ ἔσται τῶν κακῶν παῦλα, ὃ φίλε Γλαύκιον, ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ' οὐδὲ τῶ ἀνθρωπίνῳ γένει. Κάτι ἤξερε ὁ Σουκράτης, ἢ, ἂν προτιμάτε, ὁ Πλάτων, ὅταν στὴν «Πολιτεία» ζητοῦσε νὰ φιλοσοφήσουν οἱ «βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται» οἱ ἄρχοντες, οἱ πολιτικοὶ μας γενικά, θὰ λέγοιμε σήμερα, ἢ νὰ «βασιλεύσουν» οἱ φιλόσοφοι—κ' εἴδαμε πῶς θὰ κυβερνήσουν, πῶς θὰ γίνουν διαμορφωτικὴ δύναμις στὴν πολιτικὴν ζωὴν. Σήμερα θὰ πρέπει νὰ ποῦμε: Ἄν ὁ λαὸς, ποὺ εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ποὺ ἐμπνέει, χαλιναγωγεῖ, κυβερνᾷ τοὺς κυβερνήτες του, ἂν ὁ λαὸς αὐτὸς καὶ βέβαια, καὶ οἱ διανοούμενοί του καὶ ἡ λεγομένη «ἡγέτις τάξις» δὲν ἐπισυνοίθη πνευματικά, ἂν δὲν «φιλοσοφήσῃ», ἂν δὲν δῇ μὲ ἄλλους λόγους ἀπὸ τὴν ἀληθινὰ πνευματικὴ σκοπιὰ, μὲ μάτι φασισμένον καὶ καθαρὸ τὴν πραγματικότητά καὶ τίς ἀπαιτήσεις τῆς, θὰ παραβῆρνωμε ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ χειρότερο, χωρὶς τελειωμὸν.

Ρεαλιστῆς φωτισμένος καθὼς εἶναι ὁ χριστιανός (καὶ ἡ χριστιανικὴ κοσμοθεωρία εἶναι ὁ ὑγιέστερος καὶ γνησιώτερος ρεαλισμὸς) βλέπει τίς δυσκολίες τῆς ἐποχῆς του, νοιώθει τὸ χιμαϊρικὸ τῶν πρόχειρων λύσεων, κατανοεῖ τὴν ἀνάγκη ν' ἀνασκευασθῇ σ' ἕναν ἀγῶνα ἱερό, πολὺπλευρο, καθολικὸ, ἀγῶνα ποὺ φέρνει τὴν πολιτικὴν προσπάθεια, μέσα στὸ καθολικὸ πλαίσιο τῆς μάχης γιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Καὶ τὸ στάδιο τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἀγῶνα, στάδιο ποὺ τόσοσ καὶ τόσοσ λαμπροὺς ἀγωνιστὰς εἶδε, εἴκοσι αἰῶνες τώρα, πρέπει πάλι νὰ γεμίσῃ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ποὺ θὰ δώσουν ὄλη τους τὴν ὑπαρξήν, ὄλη τους τὴ δύναμη, ὄλο τους τὸν ἀγνὸ ἐνθουσιασμὸ στὸν ἀγῶνα αὐτό.

Καὶ θὰ ἔλθῃ, μὲ τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ἡ «τῶν κακῶν παῦλα» ποὺ ὠνειρεύθηκε ὁ Πλάτων γιὰ ὄλην τὴν ἀνθρωπότητα, μὰ πρῶτ' ἀπ' ὅλα, γιὰ τούτῃ τὴ χώρα!



Ο ΛΥΡΙΣΜΟΣ ΘΑ ΞΑΝΑΖΗΣΗ!

Ὁ δέκατος ἔνατος αἰώνας ἦταν ὁ αἰώνας τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ εἰκοστός; Τῆς καταστροφῆς τῶν.

Δὲν ἔμεινε κλάδος τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν, πού νά μὴ χρησιμοποιήθηκε γιὰ νά γίνουν πιὸ ἐξοντωτικοὶ οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι. Δὲν ἔμεινε γνώση φυσικὴ, πείραμα καὶ παρατήρηση, κατάκτηση τοῦ χημικοῦ, τοῦ μαθηματικοῦ, τοῦ μηχανικοῦ, τῆς Ἠλεκτρολογίας, τῆς Μετεωρολογίας, τῆς Ἀστρονομίας, ἀπ' τὰ πανάρχαια ὡς τὰ πιὸ μοντέρνα κεφάλαια τῆς Φυσικῆς, πού νά μὴ δεθήκανε στὸ ἄστρο τοῦ Ἄρη, γιὰ τὸν ἐξολοθρευτὸ τῶν ἀνθρώπων.

Ἔτσι τὸ δράμα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου καὶ τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ ἔφτασε ὡς τὴν ὀξύτερη μορφή πού μπορούσε νά πάρη. Δὲν εἶναι πιά μιὰ ἀπλή καταστροφή. Εἶν' ἓνα φαινόμενο αὐτοκαταστροφῆς. Κι' ἐδῶ βρίσκεται ἡ τραγωδία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Ἡ Εὐρώπη δὲν καταστρέφεται ἀπὸ ξένους. Καταστρέφεται ἀπ' τὸν ἑαυτό της. Ὁ πολιτισμὸς της συντριβεται μὲ τὰ δικὰ του χέρια. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος φθείρει τὸν ἑαυτό της. Ὁ μηχανικὸς πολιτισμὸς αὐτοκτονεῖ. Ἡ Εὐρώπη εἶναι μιὰ τραγικὴ Μήδεια, πού σφάζει τὰ παιδιὰ της. Καὶ τὸ τραγικότερο εἶναι, ὅτι συναισθάνεται πολὺ καλὰ τὸ τρομερὸ ἔγκλημά της.

Δραματικώτερο παράδειγμα συντριβῆς πολιτισμοῦ στὴν πανανθρώπινη ἱστορία δὲν θὰ βροῦμε. Ἡ Εὐρώπη ὑψώθηκε ὡς τὰ ἄστρα. Ἐπανελάβε τὴ φράση τοῦ Ἑωσφόρου: Ὑπεράνω τῶν ἀστρῶν θήσω τὸν θρόνον μου! Τώρα, λέφτει.

«Καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη!»

*

Ποῦ εἶναι τώρα τὰ τρανὰ λόγια; Ὁ ποι-

ητῆς θυμᾶται τὶς θριαμβολογίες, τὸ «Μέλλον τῆς ἐπιστήμης», τὴν περιφρόνηση γιὰ τὸ ποίημα πού δὲν ἀποδεικνύει τίποτα. Καὶ ὁρᾷ στὸ προσκήνιο ὁ ποιητῆς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα. Θέλει νά πάρη τὴ ρεβάνς!

Ὁ ἀντίπαλος δὲν φαίνεται ἀποφασισμένος ἐνὰ προασίπηση τὸ ἔδαφος σπιθαμῆν πρὸς σπιθαμῆν. Ἐξ οικείων τὰ βέλη τώρα. Κι' αὐτοὶ οἱ οικεῖοι τὸν ἔχουν τοσάκι-σει. Εἶναι οἱ μύστες ἐκεῖνοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, πού ἔχουν πάφει πιά νά πιστεύουνε στὴ «θετικότητά» τους. Εἶναι ἀκόμη οἱ φιλόσοφοι, σάν τὸν Μπέρξον, καὶ μαθηματικοὶ σάν τὸν Μπράουερ, πού μᾶς ἀναγκάζουν νά δεχτοῦμε τὴ δύναμη τῆς διαίθεσης καὶ τὴν ἀξία της γιὰ τὴ Φιλοσοφία ὅσο καὶ γιὰ τὴ Φυσικὴ. Εἶναι κι' οἱ φυσικοὶ ἐκεῖνοι, πού ἀηδιάσανε πιά τὸ «δύο καὶ δύο κάνουν τέσσερα». Τὸ κεφάλι τους βαστάει κάπως περισσότερο στὴ μεταφυσικὴ θεώρηση τοῦ παντός, ἀπὸ ὅ,τι βάσταγε τὸ ἀρτηριοσκληρωτικὸ κεφάλι τῶν «ἐκλαϊκευτῶν» τῆς περασμένης ἐποχῆς. Εἶναι οἱ φυσικοὶ, οἱ ἀστρονόμοι, οἱ φυσιολόγοι, οἱ κάθε λογῆς σημερινοὶ φυσιοδίφες, πού δὲν συγκατανεύουν πιά νά κἀνουν σκέτη Φυσικὴ, ξερὴ Φυσικὴ, «θετικὴ» Φυσικὴ. Ὁ ἀποπνηχτικὸς «χώρος» μὲ τοὺς πέντε τοίχους τῶν αἰσθήσεων καὶ μὲ τὶς παρωπίδες πλάι στὰ μάτια, τοὺς πνίγει ἀπ' τὴν ἀσφυξία. Κάτω οἱ τοῖχοι! Ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου τῆς ἕλης στὰ ἐργαστήρια τῶν σοφῶν, μὲ τὶς τεράστιες συνέπειες, σήμανε τὸ σπᾶσιμο τῶν δεσμῶν τῆς ὑλιστικῆς Φυσικῆς. Μιὰ καινούργια νομοθεσία, τὸ «ἀπροσδιόριστο», μὲ ὅλες του τὶς συνέπειες, τὶς φυσικὲς καὶ μεταφυσικὲς, φέρνει σὲ σύγχυση τοὺς φυσικοὺς τῆς ἄτεγκτης ἔτε-

ραρχίας καὶ τοὺς φιλόσοφους τῆς σκλαβωμένης βουλήσης. Τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ τοῦ Ἀριστοτέλη, ξαναρχοῦνται πάλι στὴν ἐπιφάνεια. Ὁ Heisenberg ὑπώνει τὴ φωνὴ τῆς λευτεριάς, θεοπλίζοντας σὲ ἡλικία 26 ἐτῶν αὐτὴ τὴν καινούργια νομοθεσία τοῦ ἀπροσδιορίστου. Ὁ Planck θροναίξει στὸ κεντρικώτερο σημεῖο τοῦ φυσικοῦ ἐργαστηρίου καὶ τοῦ παντός τοῦ αἰ ὁ δ ε ς Π ν ε ὕ μ α, τὸν ὑπερανθρώπινο παράγοντα, τὴν ὑπερυλικὴ καὶ μυστηριώδη Φυσιογνωμία, ποὺ ὁ Λινναῖος εἶχε παρατηρήσει «τὰ ἔγνη τῆς μέσα στὰ πλάσματά της». Καυχάται, ὁ φυσικός, γιὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ὑπερφυσικοῦ κόσμου ποὺ «εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπ' ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς», ὅπως λέει. Κι' ὁ Eddington, ἀκούγοντας λὲς τὴν μυστικὴ ἀναπνοὴ τοῦ «διαστελλομένου σύμπαντος», φωνάζει πρὸς ὅλους τοὺς ἀνέμους ἀπ' τὴν κορυφὴ τοῦ ἀστρονομικοῦ του παρατηρητηρίου: «Ἐμμαστε περισσότερο βέβαιον πὸς ὑπάρχει πνεῦμα, παρὰ πὸς ὑπάρχει ἴλη». Ὁ μεγάλος αὐτὸς ἀστρονόμος ἐντάσσεται θεληματικὰ καὶ μὲ καύχησιν στὴν παράταξιν τῶν κορυφαίων ἐκείνων ἀστρονόμων κι' ἄλλων φυσιοδιφῶν, ποὺ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τοὺς ἀναγνωρίζῃ μὲ τὸν τίτλο: «οἱ προσευχόμενοι σοφοί». Ξαναζεῖ στὸ πρόσωπό του, καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους σοφοὺς τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ποιητικὴ εἰκόνα ἐνὸς Ἀμπέρ, ἐνὸς Λεβερριέ, ἐνὸς Παστέρ, ἐνὸς Μάξουελ, ποὺ, μισρὸς στὸν ἐσταυρωμένο τοῦ ἐργαστηρίου των, ἢ κοντὰ στὸ θυσιαστήριον κάποιας ἀπόμηνος ἐκκλησιάς, ἀντλοῦσαν τὴ δύναμιν καὶ τὸν ὑπέρτατο φωτισμό, γιὰ νὰ χαρίσουν σὲ μᾶς καὶ στὶς ἐρχόμενες γενεὲς τὶς θαυμαστὰς τοὺς ἀνακαλύψεις.

Ἔτσι, ἡ ἀναμόρφωσις τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἐπανάστασις μέσα στὴν «εὐλαστικὴν Φυσικὴν, ὁ σχηματισμός τῆς νέας εἰκόνας τοῦ σύμπαντος, μέσα στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ὄχι μόνον ἀνατρέψανον νόμους κι' ἀντιλήψεις αἰῶνων, μὰ σύγχρονα ἐσπασαν τὸ θετικισμὸν καὶ τὴν ἰλιστικὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου. Ἐνα σαρκαστικὸν χαμόγελο διαισθάνεται κανεὶς στὰ χεῖλη τῶν μεγάλων φυσικῶν τοῦ καιροῦ

μας, στὴν ἀνάμνησιν τῆς λατρείας τοῦ «ἁθροῦ λόγου». Τὸ ἄγνωστο ἐμυριοπλασιαστρικόν. Καὶ τὸ γνωστὸ, ἀντίθετα, φαίνεται στὸς σημερινούς σοφοὺς, ἀκόμη λιὸ λίγο καὶ φτωχό, ἀπ' ὅ,τι φαινόταν στὸ Σωκράτη. Ὁ φυσικός τοῦ 19' αἰῶνα ἀναπανόταν στὶς δάρνες του. Ὁ φυσικός τοῦ εἰκοστοῦ γελᾷ μ' αὐτὰς τὶς δάρνες καὶ μὲ τὴν ὀλιγόμορφη τῶν προκατόχων του. Δὲν θροναίβωλογοι «διὰ τὰς ὑψίστας κατακτήσεις αἷς ἐπετύχομεν», οὔτε ξεγελιέται πιά μὲ τὴν κολακευτικὴν σκέψιν, πὸς ὁ ἄνθρωπος «κατέκτησε τὸ σύμπαν». Ἀντίθετα, τρακόσα χρόνια μετὰ τὸν Νεύτων, ἔχει πάλι, ὅπως ἐκεῖνος, τὴ συναίσθησιν, πὸς μοιάζει μὲ τὸ παιδίον ποὺ μαζεύει κοχλίας στὴν ἀκρογιαλιά, ἐνῶ ὁ ἀπέραντος ὀκεανὸς ἀπλώνει τοὺς βαθυγάλανους ὄγκους τῶν ὑδάτων του ὡς πέρα καὶ πέρα στὶς ἀθέατες κι' ἄγνωστες ἐκτάσεις. Ἡ ζήτησις, ἡ ἀνησχία, ἡ προσδοκία, διαδέχτηκαν τὴν ψεύτικὴν μακαριότητα καὶ τὴν βερμπαιλιστικώτατην ἀκράτεια λόγων, ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ κύριον καὶ πολλὰς φορὰς τὸ μοναδικὸ γνώρισμα τῶν «εὐλαϊκευτῶν» φυσικῶν τοῦ περασμένου αἰῶνα. Καὶ σὰν αἴρα λεπτὴ περνᾷε πάνω ἀπ' τὶς καφαλισμένες περιοχὰς τῶν «θετικῶν ἐπιστημῶν», καὶ κάποια ἐωθινὴ δροσιά ξαναζωντανεῖε τὰ μαρομμένα φύλλα. Πνεῦμα Θεοῦ ἀρχίζει πάλι νὰ πετᾷ «ἐπάνω τῆς ἀβύσσου». Δεῖλὰ-δεῖλὰ ἀρχίζει πάλι ἡ καρδιά νὰ βροσκοῖ τὴ θέσιν της μέσα στὸν ἰδροκέφαλον ἄνθρωπον τοῦ «ἁθροῦ λόγου».

Ἦρθε ἄραγε ἡ στιγμὴ; Ἔτσι φαίνεται. Ὁ ποιητὴς τὸ ἀσθάνεται, κι' ὁρμᾷ στὸ κέντρο. Εἶναι καιρὸς νὰ ξανακερδίση τὸ ἔδαφος ποὺ ἔχασε. Εἶναι καιρὸς νὰ φωνάξῃ πὸς τὸ ποίημα ἔχει τὴν ἀξία του, κι' ἄς μὴν ἀποδεικνύει τίποτα ποὺ νᾶχη σχέση μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν γωνίων παντός τριγώνου. Εἶναι καιρὸς νὰ ἐδικηθῇ τοὺς μαθηματικούς, τοὺς φυσικούς, τοὺς χημικούς, τοὺς μηχανοκράτες, τοὺς θετικιστὰς, τὰ μικροσκοπία, τὰ φασματοσκοπία, τὶς χημικὰς ἀντιδράσεις, τὶς τετραγωνικὰς ρίζες καὶ τὶς πολὺπλοκὰς ὑπερβατικὰς συναρτήσεις.

Τί χρειάζομαστε ὅλα αὐτὰ τὰ μηδενικά; Ἔργα Τέχνης χρειάζομαστε! Τὸ πᾶν εἶναι ἡ Τέχνη!

Ἡ «εἰδικουσις» θριαμβεύει καὶ πάλι. Ἄπ' τὴν ἀνάποδη ὁμως. Ἡ ἐπιστήμη πρόπει νὰ πάη στὴν ἄκρη. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀνάλυση· ἐνῶ ἡμεῖς θέλουμε σύνθεση. Ἡ ἐπιστήμη κομματιάζει· ἡμεῖς ζητᾶμε τὰ σύνολα. Ἡ ἐπιστήμη «γνωρίζει» ἡμεῖς προχωροῦμε μὲ τὴ «διαίσθηση».

Ὁ ποιητὴς δὲν ξέρεי τίποτ' ἄλλο, παρὰ μόνο τὴ μουσικὴ του. Πάστε τὸν Παλαμᾶ. Μπρὸς στὴν κρίση τοῦ Παλαμᾶ τίποτα δὲν ἔχει τὴν ἀξία ποὺ ἔχει τὸ «βιολί» του. Ἡ «αἰδατὴ πολιτεία τῆς μουσικῆς του» εἶναι «ἀπάνω ἀπ' ὅλες τὶς πατριδες». Οἱ ἀξίες δὲν παίρνουν τὴ θέση τους στὴν κλίμακα, παρὰ μόνο γιατί τὶς ἐγκρίνει ἡ ποίηση. Ἄνθρωποι καὶ θεοί, ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, αἰθάνονται καὶ ὠραῖοι, πατριδες καὶ θρησκείες καὶ ἠθικές, ὅλα πεθαίνουν ἢ ἀνασταίνονται κατὰ τὴ βούληση καὶ τὸ καπρίτσιο τοῦ ντισεϊκοῦ βιολιστῆ. Ἄπ' τὸ ἔλεός του κρέμεται ἡ τύχη μας, ἡ τύχη τῶν πάντων. Δὲν ὑπάρχει Λυτρωτής. Τὴ λύτρωση μονοπωλεῖ πᾶς ἡ Τέχνη. Ἡ Τέχνη λυτρώνει.

Ἄλλὰ ἡ «ρεθάνς» δὲν σταματᾶει ὡς ἐδῶ μόνο. Στὸν ποιητὴ ποὺ φώναζε «ζήτω ἡ καρδιά», ἕνας ἄλλος ποιητὴς ἀπάντησε: «Ἡ καρδιά; Ποιὰ καρδιά; Ζήτω τὸ ὑποσυνείδητο!»

Καὶ γίνηκε συρρεαλιστής.

*

Ὁ συρρεαλιστὴς κυνηγᾶει τὴν ἀναρχία στὴν Τέχνη. Δὲν τὸν καταλαβαίνετε; Μὰ κι' αὐτὸς δὲ σὰς ζήτησε τέτοιο πράγμα. Καταλαβαίνει κανεὶς μὲ τὸ λογικὸ του. Μὰ ὁ συρρεαλιστὴς δὲν ἀπευθύνθηκε στὸ λογικὸ σας. Ποτὲ δὲν θὰ τὸ κάμη αὐτό. Ἡ ποίησή του δὲν ἔχει ἐνόημα. Εἶναι «ἀνόητος» καὶ καυχᾶται γι' αὐτό.

Ἄν δὲν σὰς ἀρέσει, δὲν θὰ ἐνοχληθῆ. Κουνᾶει μόνο τὸ κεφάλι του, καὶ σὰς οἰκτεῖρει. Εἰσάστε κακομαθημένοι! Συνηθίσατε νὰ «σκέπτεσθε», ἐνῶ θῆτερετε νὰ μάθετε νὰ ἀσπᾶνεσθε. Συνηθίσατε νὰ «λογικεύσεσθε», ἐνῶ τὸ λογικὸ εἶναι ἡ ἀπάτη, εἶναι ὁ πλαστογράφος τῆς πραγματικότητος.

Τώρα θὰ πάρετε ἄλλους φακούς. Θὰ ξεχάσετε τὸ μυαλό, τὴ σκέψη, τὸν ὀρθὸ λόγο.

Ὁ «ὀρθὸς λόγος»! Ὅταν ἀκούη ὁ συρρεαλιστὴς πὼς κάποτε χριστήκανε ναοὶ στὸν ὀρθὸ λόγο, ἀνατριχιάζει. Ἡ λατρεία τοῦ λογικοῦ ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἔλλειψη λογικοῦ. Ἡ προσκύνηση τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἦταν τὸ πιστοποιητικὸ τῆς βλακειᾶς τῶν προσκυνητῶν του.

Τώρα ὁ συρρεαλιστὴς ὑψώνει καινούργιους βωμοὺς, σκαλίζει νέα εἰδῶλα. Δίνεται στὴ λατρεία τοῦ ὑποσυνειδήτου, τοῦ ἀσυνειδήτου.

Σὰς ταράζει ὁ «παραλογισμός» του; Κι' ὁμως, ὁ συρρεαλισμός, φιλοσοφικὰ καὶ ψυχολογικὰ, εἶναι δικαιωμένος αὐτὴ τὴ στιγμή, ἢ ἀκριβέστερα δικαιολογημένος. Στὸ κατώφλι τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένουμε τίποτ' ἄλλο, παρὰ μόνο τὴν ἄρνηση τῆς ἄρνησης. Δὲν μπορούσαμε νὰ προσδοκοῦμε τίποτ' ἄλλο, παρὰ τὸ τίναγμα γιὰ τὸ σπᾶσιμο τῶν ἀλυσιδῶν.

Ὁ συρρεαλιστὴς σπάζει τὶς ἀλυσίδες τῆς λογικοκρατίας, τὴν τυραννία τοῦ ὀρθολογισμοῦ. Ἡ εἰδωλολατρεία τῶν θετικιστῶν καὶ τῶν ὑλιστῶν, τοῦ δίνει στὰ νεῦρα. Αὐτὰ τὰ σκονιὰ «τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος» τὸν ἐρεθίζουν ὡς τὴν τρέλλα. Αὐτοὶ οἱ ἐφιαλτικοὶ τοῖχοι ἐπὶ πέντε αἰσθήσεων» ἐπαναστατοῦν ὀλόκληρη τὴν ὑπαρξή του.

Σπάζει λοιπὸν τὶς ἀλυσίδες, γκρεμίζει τοὺς τοίχους, καὶ φεύγει. Ποῦ πάει;

Στὸ ἄγνωστο.

*

Μονομέρειες! Οἱ αἰώνιες μονομέρειες! Αὐτὸ θὰ πῆτε. Καὶ θάχετε δίκην. Ἡ ἀγανάκτηση γιὰ τὴν παραγνώριση τοῦ συνόλου, μᾶς ἔφερε πάλι στὴν παραγνώριση τοῦ συνόλου. Ἡ ἀντίδραση γιὰ τὴ λατρεία τῆς γνώσης, μᾶς ἔφερε στὴν περιφρόνηση τῆς γνώσης. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ λευτεριά μᾶς ὠδήγησε στὴν αὐθαιρεσία καὶ τὴν ἀκαταστασία, ποὺ εἶναι ἄλλης μορφῆς σκλαβιά. Κι' ἡ ἀντίδραση γιὰ τὴν τυραννία τοῦ λογικοῦ, μᾶς ἔρριξε στὴν τυραννία τοῦ ὑποσυνειδήτου.

Ἡ μέθοδος ἔμεινε ἡ ἴδια. Κομματιάζο-

ζομε τὸ ἄτομο, καὶ κρατᾶμε πάντα ἓνα μέ-
ρος—ὅποιος μᾶς κάνει.

Ἄλλὰ ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνο καρδιά;
‘Ο κόσμος μας εἶναι μόνο ὑποσυνειδήτος;
Ἡ αἴσθησις δὲν μᾶς δίνει καμμιά γνώση;
Τὸ πείραμα δὲν ἐρχεται ποτὲ νὰ ἐπιβεβαι-
ώσῃ τὴ θεωρία; Ἡ παρατήρησις τοῦ ἐξω-
τερικοῦ κόσμου δὲν πλουτίζει καθόλου τὴν
πεῖρα μας; Παρ’ ὅλα τὰ λάθη του καὶ τὶς
ὑπερβολὰς του, τὸ λογικὸ ἔπαυε νὰ υπάρ-
χῃ; Τὸ ρολοὶ ποῦ μένει πίσω ἢ πάει μπρο-
στά, ἔπαυε νάνα ρολοὶ;

Ἄν τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑποσυνειδήτου
μας, περνῶντας στὴ συνείδηση, ψευτίζει· ἂν
ἡ νοητικὴ ἐπεξεργασία τῶν ἀσχημάτιστων
καὶ χαστικῶν ὑποσυνειδήτων κόσμων κα-
ταστρέφῃ τὴ γνησιότητα τοῦ κόσμου· ἂν
τὸ συνειδητὸ βίωμα δὲν ἔχει ἀντικειμενικὴ
ἀξία· τότε ὁ κόσμος μας, ὅσο κι’ ἂν πλά-
τυνε, μᾶς εἶναι πάλι μιὰ φυλακὴ. Μιὰ φυ-
λακὴ, μὲ πολλὰ ἴσως παράθυρα αὐτὴ τὴ
φορὰ, φυλακὴ ὅμως πάλι.

Μὰ ὁ ἄνθρωπος δὲν πλάσθηκε γιὰ νὰ
ζῇ αἰώνια μέσα σὲ φυλακὰς. Φτάνει ἡ φυ-
λακὴ τοῦ ὕλικου κόσμου καὶ τοῦ ὕλικου μέ-
ρους τῆς ὑπαρξίης μας. Γιατί νὰ μπαίνομε
πάντα καὶ σὲ μιὰν ἄλλη χειρότερη; Ἄν
ἡ γνώση μας τώρα εἶναι τόσο περιορισμέ-
νη, τί θὰ γίνῃ, ὅταν ἀποκλείσωμε ἀπ’ τὶς
πηγὰς τῆς γνώσεως ὁλότελα τὴ νόησι; Ὅση
ἀξία κι’ ἂν ἔχῃ ἡ σύνθεσις, ἡ γνωριμία μὲ
τὸ φυσικὸ κόσμον δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χω-
ρὶς νὰ χρησιμοποιηθῇ κι’ ἡ ἀνάλυσις. Ὁ
θετικὸς ἐπιστήμονας ἀντιπροσωπεύει μιὰν
ἀξία. Ἡ ἀνάλυσις εἶναι ἓνας δρόμος. Τὸ
πείραμα εἶναι «μιὰ ἐρώτησις πρὸς τὴ Φύ-
σιν». Ἄν ἡ ἀπάντησις εἶναι τὸ ἐπιδικώ-
μενον, μὰ ἡ ἐρώτησις εἶναι ἀπαραίτητος
τρόπος. Ἄν τὸ ὑποσυνειδήτο εἶναι ἀναπό-
σπαστο μέρος τῆς ὑπαρξίης μας, μήπως ὁ-
μως καὶ τὸ λογικὸ εἶναι κάτι τὸ ξένο
πρὸς τὴ φύσιν μας; Ἡ λευτεριά μας δὲν
ἔχει νόημα χωρὶς τὴ λογικὴ. Κι’ ἡ λεύτερη
ἐκλογὴ δὲν ἔαχε καμμιά ἠθικὴ ἀξία, χω-
ρὶς τὸ λογικὸ διαχωρισμὸν.

Ἄν ὁ Πασκάλι ἔλεγε τότε: «Ἀλλοίμο-
νον στὸν ἄνθρωπον ποῦ εἶναι μόνο κεφάλι»,
σήμερα θὰ ἔλεγε: «Ἀλλοίμονον στὸν ἄν-
θρωπον ποῦ δὲν ἔχει κεφάλι».

Κι’ ὁ συρρεαλισμὸς τραβάει γιὰ κεῖ:

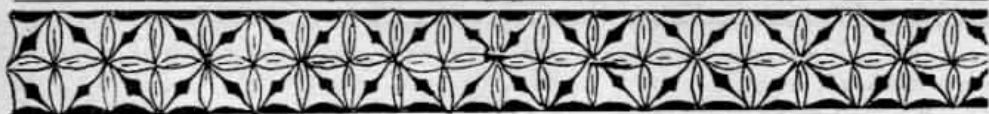
Ν’ ἀποκεφαλίσῃ τὸν ποιητὴ!

*

Κι’ ὅμως, ὁ συρρεαλισμὸς, στὴν ἴστο-
ρία τοῦ πνεύματος, ἀπ’ τὴν Ἀναγέννησι
ὡς τὰ σήμερα, πρέπει νὰ σημειωθῇ ξεχω-
ριστά. Εἶναι ἓνα καινούργιο σκαλοπάτι.
Εἶναι κάτι ἄλλο. Κάτι ποῦ σημαδεύει μιὰ
μορφή σκέψεως, ἓναν τρόπο καὶ μιὰ κατὰ-
στασις, ποῦ ἐνῶ συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν
ποίησι, ἔξεπερᾶ ὅμως τὰ ὅρια μᾶς ἀπλῆς
τεχνουργίας. Κι’ ἐδῶ εἶναι ἡ δυσκολία τῆς
κατανόησεως τοῦ συρρεαλισμοῦ ἀπὸ πολ-
λοῦς. Τὸν παίρνομε σὰν μιὰ τεχνουργία,
ἐνῶ εἶναι ἓνας τρόπος θεώρησεως τοῦ κό-
σμου καὶ φτάνει τὰ σύνορα μᾶς κάποιας
κοσμοθεωρίας. Ἄν ὁ θετικιστὴς εἶχε τὴν
κοσμοθεωρίαν του, ὁ συρρεαλιστὴς ἔχει τὴ
δική του.

Φυσικά, ἡ κοσμοθεωρία αὐτὴ, ὅπως κα-
ταλαβαίνομε, ἔχει μέσα της τὸ στοιχεῖο
τῆς ἀρρώστειας. Ἀρρώστεια εἶναι αὐτὴ
ἡ μονομέρεια ποῦ προσέξαμε πρὸ πάνω.
Γιατί σύστημα θεωρίας γιὰ τὸ σῆμα, δὲν
γίνεται μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς σχηματικοῦ
κόσμου τοῦ ὑποσυνειδήτου, ποῦ τὸ ὑποχρε-
ώνομε ἡμεῖς θέλοντας καὶ μὴ νὰ τὸ δεχθῇ·
αὐτὰ εἶναι φιλολογία. Θεωρία γιὰ τὸν κό-
σμον καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀπαρτισμένη
καὶ πλέρια, δὲν μπορεῖ νὰ σχηματισθῇ, ἂν
δὲν συντρέξουν ὅλες μας οἱ πνευματικὲς
καὶ ψυχικὲς δυνάμεις, ἐνεργητικὲς καὶ πα-
θητικὲς, βιολητικὲς καὶ νοητικὲς καὶ κάθε
ἄλλη. Κι’ εἶναι ἀκόμα ἀρρώστεια τοῦ συρ-
ρεαλισμοῦ, τοῦλάχιστο τοῦ δικοῦ μας ἐδῶ,
τοῦ ἑλληνικοῦ νὰ ποῦμε συρρεαλισμοῦ, ὅτι
τὶς περισσότερες φορὲς γιὰ περιεχόμενον
τοῦ ὑποσυνειδήτου ἐμφανίζουσι μονάχα τὴ
βρομιά—ποῦ, στὰ τελευταῖα, ἔχει γίνῃ
πιά καὶ συνειδητὸ περιεχόμενον πολλῶν
«μοντέρνων» ὁπαδῶν τῆς ἐλευθέρως ἠθι-
κῆς—ἢ μονάχα τὴν ἀσυναρτησία. Κι’ ἔτσι
ὁ συρρεαλισμὸς κτανταντὰ πολλές φορὲς
μιὰ ἐποικειτικὴ καὶ σκόπιμη παρατά-
ξις ἀνοησιῶν ἢ ἀσυναρτητικῶν φαιδρολογη-
μάτων, γιὰ ἐκνευρισμοὺς ἢ γιὰ γέλοια!

Ἄν ὅμως θελήσωμε νὰ τὸν πάρομε
κάτω καὶ στὰ σοβαρά, παρ’ ὅλες τὶς δυσ-
κολίες ποῦ μᾶς κάνει ὁ ἴδιος νὰ σταν-
τοῦμε γι’ αὐτό, θὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμί-



ΤΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΑΝ ΕΚΦΥΛΙΣΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Όμολογουμένως είναι πολύ γρήγορα ἀκόμα για νὰ πῆ κανεὶς ὅτι μπορεῖ νὰ κρίνῃ ἱστορικά τὸ νεώτερο ὀλοκληρωτικὸ Κράτος. Είναι ἀκόμα τόσο κοντὰ μᾶς ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου καὶ τὶς συνέπειές του τὶς ζοῦμε τόσο ἔντονα, ὥστε ἀσφαλῶς μᾶς χρειάζεται κάμποσος καιρὸς για νὰ τὸ ἀντικρίσωμε «ἱστορικά». Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ζήσαμε τὸ ὀλοκληρωτικὸ Κράτος καὶ για πολὺν καιρὸ θὰ πληρώνομε ἀκόμα τὶς ἀμαρτίες τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ καὶ τοῦ φασισμού, γι' αὐτὸ ὅλοι ἀσθανόμαστε τὴν ἀνάγκη νὰ ἀντικρίσωμε μιὰ γενικώτερη αἰτιοψὴ τοῦ θέματος. Ἐκείνο ὅμως ποῦ δὲν μπορούμε νὰ κάνομε μελετώντας μόνον τὴν πρόσφατη ἱστορία, θὰ μπορούσαμε ἴσως

νὰ τὸ ἐπιτύχωμε, ἀν στὴ μελέτη μᾶς παίρνωμε βοήθεια καὶ ἀπ' τὸ ἀπώτερο παρελθόν. Γιατὶ τὸ ὀλοκληρωτικὸ Κράτος δὲν είναι κάτι τι τὸ σημερινό, ὅσο καὶ ἂν πολλοὶ ἀγκαλιάζοντάς το νόμιζαν πὼς δέχονταν μιὰ «νέα» ἰδέα, κάτι τί τὸ καινούργιο.

Ἡ πρό-τη του ἐμφάνιση χάνεται μέσα στὰ βάθη τῶν αἰώνων, στὶς μεγάλες αυτοκρατορίες τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ τέλος ἡ Ρωμαϊκὴ αυτοκρατορία ἀποτελοῦν τοὺς μακρινούς προγόνους τοῦ σημερινοῦ ὀλοκληρωτικοῦ Κράτους. Είναι οἱ περιπτώσεις ἐκείνες ὅπου ἡ ἀξία «ἔποιο» χανόταν μπροστὰ στὴν ἀξία «Κράτος», καὶ ὅπου τὸ Κράτος ἐμφανίζεται σὰν ὁ ἀνώτερος ρυθμι-

σοιμε ξανά, πὼς ὁ συρρεαλισμὸς ἔχει τὴ φιλοσοφικὴ καὶ κοσμοθεωριακὴ του βάση.

Κι' ἡ κοσμοθεωρία αὐτὴ, είναι πρώτα: μιὰ ἀντίδραση, μιὰ κραυγὴ διαμαρτυρίας, ἕνα αἶτημα για τὸ σπάσιμο τοῦ ὄρθολογισμοῦ—ἕνα σημεῖο τῶν καιρῶν, τῶν καιρῶν μᾶς.

Κι' είναι δεύτερο: πόθος λυρισμοῦ. Ζήτηση, ἀνησυχία. Ὁ συρρεαλισμὸς είναι ἡ ἐπίκληση στὸ ἀγνωστο. Είναι τὸ πέταγμα σ' ἕναν ἀγνωστο κόσμο. Οἱ χώρες τοῦ ὑποσυνειδήτου, ὁ κόσμος τοῦ ἀσυνειδήτου, είναι τὸ ἀκόμη ἀγνωστο, τὸ ἀκόμη ἀνεξιχνίαστο καὶ μυστηριώδες, είναι οἱ περιοχὲς τοῦ γεωγραφικοῦ χάσματος ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἐξερευνηθῆ. Πρὸς αὐτὲς τὶς περιοχὲς τρέχει ὁ συρρεαλιστής. Κινεῖται πρὸς τοὺς κόσμους ποῦ μαντεύονται πέρα ἀπ' τὸν κύκλο τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ συγκεκρωμένου.

*

Ἔτσι ὁ συρρεαλισμὸς μᾶς ἔφερε μπρο-

στὰ στὸ βωμὸ «ἐν ᾧ ἐπιγέγραπται: Ἄγνωστος Θεὸς». Κι' αὐτὸ είναι ἕνα μεγάλο βῆμα ποῦ ἔκαμε ὁ εἰκοστὸς αἰώνας ὡς σήμερα, καὶ μάλιστα στὰ χρόνια τοῦ μεσοπολέμου, σὲ σύγκριση μὲ τὸν προηγούμενο αἰώνα. Ἀπ' τὴν περιφρόνηση τῶν θεῶν, στὴ ζήτηση τοῦ Ἄγνωστου Θεοῦ.

Καὶ τώρα, κάποιος Πηῦλος, συνδυαστὴς τῶν δύο κόσμων, συνειδητὸς τῆς πειθαρχίας μὲ τὴ λευτεριά, τῆς δύναμης μὲ τὴν ἀγάπη, τῆς χαρᾶς μὲ τὸ δάκρυ, τοῦ λογικοῦ μὲ τὴν καρδιά, τοῦ χειροπιαστοῦ μὲ τὸ φευγάλεο· κάποιος Παῦλος ποῦ κατέχει τὸ μυστικὸ νὰ συνταιριάζῃ τὴ γνώση μὲ τὸ λυρισμὸ, τὴν ἐπιστήμη μὲ τὴν ποίηση, τὴν ἀνάλυση μὲ τὴ σύνθεση, τὸ πρὸς κενὸ μὲ τὴν ἀθανασία· θὰ ὑψώσει, μέσα στὸ σημερινὸ σταυροδρόμι τῶν καιρῶν καὶ τῶν κοσμοθεωριῶν, τὴν ἐμπνευσμένην του φωνή, καὶ θὰ κηρύξῃ στὰ πέρατα τῆς γῆς: «Ὁν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτο· ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν».

Κι' ὁ λυρισμὸς θὰ ξαναζήσῃ.

σπής, ὄλων τῶν προβλημάτων καὶ τῶν σχέσεων τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν ἀτόμων. Βέβαια λεπτομέρειες γιὰ κάθε μὰ ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ ολοκληρωτισμοῦ στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν εἶναι γνωστές, ἐν τούτοις μερικὰ γενικὰ χαρακτηριστικά, αὐτὰ ἄλλως τε μᾶς χρειάζονται στὴ μελέτη μας, μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνῃ στὰ ολοκληρωτικὰ Κράτη κά-θε ἐποχῆς.

Γιὰ παράδειγμα, ἡ ἑλληνικὴ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, ἡ βίβλη ἐπέμβαση τοῦ Κράτους καὶ στὰ ἱερώτερα ἄντα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἡ λατρεία τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἐκπροσώπων του (*) εἶναι φαινόμενα πὺν βλέπομε νὰ ἐπαναλαμβάνονται στὸ ολοκληρωτικὸ Κράτος κάθε ἐποχῆς. Ἔτσι στὸ βαβυλωνιακὸ Κράτος βλέπομε νὰ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἐπιβληθῆ μετὰ τὴ βία ὀρισμένη λατρεία, ὅπως μᾶς δείχνει ἡ ἱστορία τῶν «τρωῶν Παίδων» καὶ τοῦ Δανιὴλ, ἐνῶ στὴν Αἴγυπτο παρατηροῦμε ὅτι γίνεται ἀπόπειρα γιὰ μὴν αὐθαίρετὴ καταπάτηση τῆς στοργῆς πρὸς τὸ παιδί, πράγματα, δηλαδή, πὺν δείχνουν τὴν ὁμοιότητα ἐκείνων τῶν Κρατῶν πρὸς τὰ ολοκληρωτικὰ καθεστῶτα πὺν γνωρίσαμε. Πιὸ πολὺ ὅμως ἐνδιαφέρον ἀπ' ὅλα παρουσιάζει ἡ ὁμοιότης πὺν ἐμφανίζονται καὶ τὰ ἀρχαία καὶ τὰ σύγχρονα ολοκληρωτικὰ Κράτη σχετικὰ μετὰ τὴ λατρεία πὺν ἀξιοῦν νὰ ἀπονέμουν ὅλοι οἱ πολῖτες στὸ Κράτος καὶ στοὺς ἐκπροσώπους του. Καὶ τότε καὶ τώρα προσπάθησαν νὰ ἐπιβάλλουν τὴ λατρεία πρὸς τὸ Κράτος καὶ τὸν ἀνώτατο ἄρχοντα. Ἀξίωσαν νὰ τοὺς ἀπονέμονται θεϊκὲς τιμές. Στὴ θεὰ Ρώμη καὶ στὸ ρωμαῖο αὐτοκράτορα, ἀναπέμpton-

ταν προσευχῆς, ἐκτίζονταν ναοί, ἐγίνονταν τελετές, ἵπτηχε γι' αὐτοὺς ἰδιαίτερο ἱερατεῖο, ἰδιαίτερες ἑορτάσιμες ἡμέρες κ. ἄ. Μέχρι σήμερα σώζονται ἀκόμα ἀναθηματικὲς ἐπιγραφές, ὅπου γράφουν ὅτι ὁ Καῖσαρ Αὐγουστος «ἔδωσε ζωὴ καὶ δύναμη ζωῆς στὸν κόσμον καὶ τὸν ἔσωσε ἀπ' τὴν καταστροφὴ καὶ ὅτι εἶναι ὁ σωτήρας τοῦ ἀνθρώπινου γένους», ἐνῶ ἡ ὀνομασία τοῦ αὐτοκράτορα μετὰ τὸ ὄνομα «θεός» εἶναι κάτι πὺν εἶναι συνηθέστατο σ' ἐκείνη τὴν ἐποχῆ. Ἀλλ' ὅσο καὶ ἂν μᾶς φαίνονται παράξενα αὐτὰ, ἂς μὴ ξεχνοῦμε πὺς καὶ οἱς ἡμέρες μας δὲν πρόφθασαν μεν νὰ κτίσουν στὸν Φύσερ τοῦ ολοκληρωτικοῦ Κράτους ναοὺς, δὲν ξέρομε ὅμως τί θὰ ἐγίνονταν στὸ τέλος, ἂν καὶ αὐτὸς εἶχε τὶς ἐπιτυχίες πὺν ἔλεγε ὁ Καῖσαρ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἄλλως τε προσευχῆς στὸν Χίτλερ ἵπτηχαν, πὺν τὶς ἔλεγαν τὰ μέλη τῆς γιπλερικῆς νεολαίας καὶ ἐκδηλώσεις λατρείας πρὸς τὸ ὄνομά του καὶ τὶς εἰκόνας του ἀξιῶθησαν ἀπὸ ὅλους τοὺς γερμανοὺς, ἐνῶ ἡ λατρεία πρὸς τὴν αὐτοκρατορία, τὸ Ράιχ ἦταν κάτι πὺν ἐφαίνονταν σ' ὅλους σχεδὸν τοὺς γερμανοὺς ἀπόλυτα φυσικό.

Πιὸ πολὺ ὅμως ἀπ' ὅλα μᾶς ἐνδιαφέρουν οἱ πρακτικὲς συνέπειες πὺν ἔβγαναν ἀπ' τὴ λατρεία αὐτὴ πρὸς τὸ Κράτος καὶ τὸν ἐκπρόσωπό του, πὺν ἐμπαιναν στὴ θέση τοῦ Θεοῦ, ἢ καὶ ἔπαιρναν τὸ ὄνομα Θεός. Ἡ πρακτικὴ συνέπεια εἶναι πὺς, μετὰ τὴν ἀπόλυτὴ ἐμπιστοσύνη, πὺν ἔδιναν ὅλοι στὸ Κράτος—Θεό, τοῦ τὰ παρέδιδαν ὅλα, καὶ ἐλευθερία, καὶ συνείδηση, καὶ τιμὴ, καὶ φρονήματα καὶ πίστη ἀκόμα. Ἔτσι τὸ Κράτος—Θεός ἔπρεπε νὰ κανονίσῃ τί θὰ διαβάξῃ, τί θὰ ἐγκρίνῃ καὶ τί θ' ἀποδοκιμάξῃ (ἂν σοῦ ἔδινε κάποτε αὐτὸ τὸ δικαίωμα), τί φρονήματα θὰ ἔχῃ, πὺς θ' ἀναθρέψῃ τὰ παιδιά σου, πὺς θὰ διασκεδάσῃ, πὺς θὰ χαρετίσῃ, πὺς θὰ θεωρῆς γιὰ ἀλήθεια καὶ ποιὸ γιὰ ψέμμα, ποιὰ θὰ εἶναι τὰ συμπεράσματα τῆς ἐπιστήμης σου καὶ τῆς φιλοσοφίας σου, πὺς θὰ ἐργασθῆς, τί θὰ κερδίσῃς καὶ ἀκόμα τί θὰ πιστεύῃς γιὰ Θεό σου. Κι' εἶναι μεν ἀλήθεια πὺς τὸ ἀρχαῖο ολοκληρωτικὸ Κράτος δὲν ἐφθάσε νὰ ρυθμίξῃ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ὅπως ἐπε-

(*) L. R. Taylor. The divinity of the Roman Emperor, 1931, A. Labaecherli. The Institution of the Imperial Cult in Western Provinces of the Roman Empire (Studi e materiali di storia delle Religioni, 11, 152 ἔξ.) 1935, H. Lietzmann, Der Weltheiland, 1909, E. Kornemann, Zur Geschichte der antiken Herrscherkulte, Beiträge zur alten Geschichte [Klio] 1, 1901, 51-146, P. Wendland, Σωτήρ, ἐν Zeitschrift für neutestamentl. Wiss. 1905, 335-353.

χειρήσαν τὰ νεώτερα ὀλοκληρωτικά, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει μεγάλη σημασία, γιατί δὲν ὀφείλεται στὴ βάση ἀπ' ὅπου ξεκινούσαν τότε, ἀλλὰ στὸ ὅτι ἡ ὀργάνωση τῆς ζωῆς τότε ἦταν τέτοια, πού δὲν ἐπέτρεπε στὸ Κράτος περισσότερη ἐπέμβαση. Ἡ θεωρητικὴ βάση πάντως ἀπ' ὅπου ξεκίνησαν καὶ τὸ ἀρχαῖο καὶ τὸ νεώτερο ὀλοκληρωτικὸ Κράτος εἶναι ἡ ἴδια: Ἀπάρνηση τῆς ἀξίας ἀνθρώπου καὶ τυφλὴ ἐμπιστοσύνη στὸ Κράτος-Θεό.

*

Ἀκόμα πιὸ κτηπητὴ εἶναι ἡ ὁμοίωση τῶν συνθηκῶν πού προσέκλεισαν τὴν ἐμφάνιση τῶν ὀλοκληρωτικῶν Κρατῶν καὶ στὴν ἀρχαία καὶ στὴ νεώτερη ἐποχὴ. Μὲ διὰ λόγια θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ εἰπῆ πὼς ἡ δημιουργία τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ Κράτους εἶναι ἓνα διάδημα ἀτελειῶς, πού κάνει ἓνα μέρος τῆς κοινωνίας, τάχα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς. Γιατί δὲν πρέπει νὰ ξεχάσουμε ὅτι καὶ στὴ ρωμαϊκὴ καὶ στὴ νεώτερη ἐποχὴ τὰ ὀλοκληρωτικὰ καθεστῶτα μὲ τὴ λατρεία τοῦ Κράτους, ἐμφανίζονται σὲ ἐποχὲς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς παρακμῆς. Ἔχει, δηλαδή, προηγηθῆ τὸ γκρέμισμα τῆς θρησκευτικῆς πίστεως μὲ ἀναπόφρεντη συνέπεια τὴ δημιουργία μιᾶς ἠθικῆς σαπίλας, πού ἀπειλεῖ νὰ ἀποσυνθέσῃ ὀλοκληρο τὸν κοινωνικὸ ὀργανισμό. Ἔτσι, πρὶν νὰ φανερωθῆ τὸ ὀλοκληρωτικὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος, προηγήθηκε τὸ γκρέμισμα τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, μιὰ προσπάθεια πού κράτησε πάνω-κάτω τετρακόσια χρόνια. Τὸ ἴδιο καὶ τώρα, πρὶν ἀπ' τὴν ἐμφάνιση τοῦ νεώτερου ὀλοκληρωτικοῦ Κράτους. Τριακόσια περίπου χρόνια πολέμηθηκε ὄχι πιά μιὰ ἀτελεῆς εἰδωλολατρικὴ πίστη, ἀλλὰ ἡ χριστιανικὴ, τόσο πού στὸ τέλος ἐπέτρεχαν ὥστε πολλοὶ νὰ πετάξουν τὴν πίστη αὐτὴ ὡς ἀχρηστὴ. Τὸ γκρέμισμα ὁμῶς τῆς πίστεως ἔχει καὶ ἠθικὰς συνέπειες. Γιατί ἡ πίστη, εἶναι ὄχι μόνον ἓνας φραγμὸς πρὸς τὸ κακὸ, ἀλλὰ καὶ μιὰ παρόρμηση γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἀγαθοῦ. Ὅταν ὁμῶς φύγῃ ἡ θρησκευτικὴ πίστη, τότε ὄχι μόνον χάνεται τὸ ἐλατήριο πού σπρώχνει πολλοὺς νὰ εἶναι στοργικοί, δίκαιοι, σπλαγγχνικοί, τακτικοὶ στὴν ἐκπλήρωση τῶν κοινωνικῶν,

ἀκόμα καὶ τῶν πολιτικῶν, καθηκόντων τους, ἀλλὰ καὶ ἀφίνει ἐλεύθερες ὅλες τὶς κακίες ἐκεῖνες, πού φέρνουν ἀργὰ ἢ γρήγορα τὴ διάλυση τῆς κοινωνίας. Ἐλλειψὴ ἀλλοτριότητος, ἀδικία, ἔλλειψὴ πνεύματος θυσίας γιὰ τὸ γενικώτερο καλὸ, γιὰ τὴν πατρίδα, ἀκολασία, λατρεία τῶν ἀμειψῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων ἀκολουθοῦν λάθε φροσὰ τὴ χαλάρωση τῆς θρησκευτικῆς πίστεως.

Νόμισαν πὼς μὲ τὴ θεοποίηση τοῦ Κράτους, δηλαδή τῆς ὑλικῆς βίας, θὰ πετύχαιναν νὰ ἀναπληρώσουν ἐκεῖνο πού ἔλλειψε μὲ τὸ γκρέμισμα τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, πού ἐπὶ τόσα χρόνια προσπάθησαν νὰ ἐπιτύχουν μέσα στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Μὲ ἄλλα λόγια θέλησαν νὰ δώσουν στὸ Κράτος καὶ στὸν ἐκπρόσωπό του θεῖκό κύρος, νομιζοντας πὼς ἔτσι καὶ οἱ νόμοι του καὶ τὰ διατάγματά του θὰ ἔπαιρναν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τὸ κύρος ἐκεῖνο, πού ἔχει ἡ θεϊκὴ ἐπιταγή, καὶ πὼς θ' ἀποκοτούσαν τὴ δύναμη ἐκείνη πού μόνον ἡ θρησκευτικὴ πίστη ἔχει ἐπάνω στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ.

Γι' αὐτὸ τὸ θεοποιημένο ὀλοκληρωτικὸ Κράτος ἀποτελεῖ ἓνα γεγονός, πού πίσω του κρύβει μιὰ κατάσταση ἠθικοῦ ἐκφυλισμοῦ, εἶναι ὁ φλοιός, πού περιβάλλει μιὰ ἐκφυλισμένη καὶ ἀνῆθικη κοινωνία. Τέτοιες ὁμοσθεραπειὲς δὲν πιάνουν, γιατί ἡ θρησκευτικὴ πίστη δὲν προκαλεῖται οὔτε ἀναπτύσσεται μὲ αὐτοκρατορικὰ διατάγματα. Ἡ θρησκευτικὴ πίστη πρέπει νὰ ξεκινήσῃ ἀπὸ μιὰ ἀγνή πηγὴ καὶ νὰ συνεχίζεται μὲ φορεῖς πού ἔχουν οἱ ἴδιοι τὴ φλόγα τῆς πίστεως στὴν ψυχὴ τους. Γι' αὐτὸ ἡ προσπάθεια τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους νὰ ἐπιβάλλῃ τὴ λατρεία τοῦ ἀπέτυχε τελειωτικά, μὴ πού ἐπὶ τρεῖς αἰῶνες, διέθεσε γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ χρήματα, μόρφωση, βία, τὸ πᾶν. Στὸ τέλος, μετὰ τὰ μέσα τοῦ τρίτου αἰῶνος, γιὰ νὰ πᾶρουν θεῖκό κύρος, ἐφθασαν οἱ αὐτοκράτορες νὰ ἔχουν ὀνόματα θεϊκά, ἔτσι πού ὁ ἓνας ὀνομάσθηκε Ἥλιος ἄλλος Iovius, δηλαδή ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Διός, ἄλλος Herculus, δηλαδή ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἡρακλέους κ.ο.κ., ἐνῶ στὶς θέσεις τῶν εἰδωλολατρῶν ἱερέων καὶ ἀρχιερέων τοποθετήθηκαν οἱ πιὸ μεγάλοι καὶ πιὸ μορφωμένοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὅπως π. χ. ὁ Ἰεροκλῆς, γιατί νόμι-

ζαν πὼς ἔτσι θὰ στηρίζονταν ἡ αὐτοκρατορική λατρεία πὺν συνεχῶς κατέρρεε. Ἐγινε, δηλαδὴ, περίπου ὅ,τι καὶ στὶς ἡμέρες μας. Ὅπως πάνω-κάτω ὁ γνωστὸς Λούντεντορφ κ' ὁ περίφημος προφήτης τοῦ Χιτλερισμοῦ Ρόζεμπεργκ γίνονταν οἱ πατριάρχες τῆς νέας εἰδωλολατρίας πὺν μαζὺ τῆς ἀνακατεύονταν ἡ γερμανόλατρεία μὲ τὴ χιτλερολατρεία, γιατί ἔτσι νόμιζαν πὼς θὰ ἐπιβάλλουν τὴ νέαν θρησκεία τους.

*

Γιὰ τὰ ἀποτελέσματα, πὺν εἶχε τὸ ὁλοκληρωτικὸ Κράτος στὶς ἀρχαῖες ἀνατολικές αὐτοκρατορίες, δὲν ἔχομε ἀιθνητικὲς πληροφορίες. Τὸ γεγονός ὅμως ὅτι ἐξαφανίσθηκαν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ μᾶς δείξει ὅτι δὲν κατώρθωσαν νὰ κἀμουν τίποτε. Κοινωνικὸ ἔξαρχαλομα, οικονομικὴ κρίση ἦταν τὰ πὺν κτυπητὰ ἐξωτερικὰ δείγματα τῆς καταστάσεως, πὺν τὸ Κράτος προσπαθοῦσε νὰ τὰ κτυπήσῃ βγάζοντας συνεχῶς νόμους καὶ πάλι νόμους, χωρὶς ὅμως νὰ ἔρχεται ἡ θεραπεία (*). Τὸ Κράτος ἐπενέβαινε μὲ παρεμβατικὴ πολιτικὴ, ἐδέσπειζε μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ ἡ ἀφέλεια ἀπὸ τὰ μέτρα πὺν λαμβάνονταν κάθε φορὰ ἦταν μηδαμινὴ καὶ πάντως προσωρινή.

Ποῖα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νεώτερου ὁλοκληρωτικοῦ Κράτους τὰ ξέροι ὁ καθένας μας κ' ἀπὸ μικρὴ προσωπικὴ πείρα, καὶ δὲν ξέρομε γιὰ πόσα ἀκόμα χρόνια θὰ μᾶς τὰ θυμίζουσι οἱ τρομεροὶ του συνέπειες. Ἄν ἤθελε μόνο κανεὶς μὲ δυὸ λόγια νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ κατέστημα, θὰ εἶλεγε ὅτι μὲ τὴ θεοποίηση τῆς βίας καὶ τῆς συντριβῆς τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος, ἀντὶ νὰ ἔχομε μπροστὰ μας ἀνθρώπους, προσωπικότητες ἀξιολογώσιμες, βλέπαμε ἀνθρώπους-ρομπὸτ πὺν ἦταν πρόθυμοι νὰ βουτηχτοῦν στὴν ὅποια βαρβαρότητα, ἀναλόγως μὲ τὸ κούρδιομα πὺν τοὺς ἔκανεν ἐκεῖνος, πὺν ἐκπροσωποῦσε τὸ Κράτος.

(*) Γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ οικονομικὴ κατάσταση στὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία κλασσικὸ εἶναι τὸ δίτομο ἔργο τοῦ Μ. Rostovtzeff, Gesellschaft und Wirtschaft in Römischen Kaiserreich, 1931.

Εὐτυχῶς ὅμως γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι στὴ Ρωμαϊκὴ ἐποχῇ, μαζὺ μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ Κράτους, παράλληλα, μιὰ πνοὴ ὑγείας ἔπνευσε μέσα στὴν ἐκφυλισμένη καὶ κουρασμένη ἀνθρωπότητα. Μιὰ καινούργια πίστη, μὲ ὅλο τὸ θεῖο κῦρος ἔκαμε τὴν ἐμφάνισή της. Κι' αὐτὴ ἡ πίστη, παρ' ὅλο τὸν πόλεμο τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ Κράτους ἐναντίου της, κατώρθωσε στὸ τέλος νὰ νικήσῃ καὶ νὰ ἐπιβληθῇ, σώζοντας καὶ τὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἀπ' τὴ διάλυση καὶ τὴν καταστροφὴ καὶ προσφέροντας νέα δύναμη ζωῆς στὴ γερασμένη ἀπ' τὸν ἠθικὸ ἔσπεσο ἀνθρωπότητα. Κι' αὐτὸ τὸ κατώρθωσε γιατί ἡ δύναμη τῆς Ἀλήθειας, πὺν εἶχε μέσα της ἡ Πίστη αὐτὴ ἔφερε μιὰ τέτοια μεταβολὴ στοὺς ἀνθρώπους καὶ τίς ομάδες πὺν τὴν ἀκολουθοῦσαν, ὥστε καὶ οἱ ἀντίπαλοί της νὰ ἀναγκάζωνταν νὰ τὸ ἀναγνωρίσουν. Φιλοσοφημένα μυαλὰ σὰν τὸν Ἐπίκτητο, τὸν Γαληνό, τὸν Μάρκο Αὐρήλιο, βλέποντας τὴ δύναμη της δὲν μπόρεσαν νὰ μὴν ὁμολογήσουν τὴ μεταβολή, πὺν ἔβλεπαν νὰ γίνεται μέσα στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ στὶς μεταξὺ των σχέσεις. Γι' αὐτὸ στὸ τέλος ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμίνοσ, στὸ Διάταγμα πὺν ὄριξε τὴν κατάπαυση τοῦ διωγμοῦ, ὁμολογεῖ, ὅτι ἀναγκάσθηκε νὰ διατάξῃ τὴν κατάπαυσί του, γιατί ἔβλεπε πὼς ἀνθρώποι χρήσιμοι στὴν Πολιτεία καταδιώκονταν μόνο καὶ μόνο γιατί ἦταν χριστιανοί (**). Αὐτὸ τὸ διάταγμα ἦταν ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀποτυχίας τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ, ἡ ἀρχὴ γιὰ τὴν ἀνάσωση τῆς ἀνθρωπότητος ἀπ' τὴν ἠθικὴ ἀρρώστεια της κ' ὁ θάνατος τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ γιὰ δεκαῖς ὁλοκληροὺς αἰῶνες.

Τώρα πάλι ἡ ἀνθρωπότης στέκεται μάρτυρας στὶς ἐκφυλιστικὲς συνέπειες τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ, πὺν κατέρρευσε. Κατάπτωση ἠθικὴ, θεοποίηση τῆς βίας, γενικὴ ἀναστάτωση, δυστυχία ἀφάνταστη. Ἡ θεοκρατία εἶναι πάλι μπροστὰ. Πρέπει μόνο, ἐκεῖνοι πὺν λένε πὼς πιστεύουν, νὰ δείξουν πάλι μὲ τὴ ζωὴ τους, τὴ μεταβολὴ πὺν φέρνει μέσα τους ἡ ἀληθινὴ χριστιανικὴ πίστη.

ΕΡΑΣΤΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

(**) Εὐσεβίου, Ἱστορία, IX, 9, 13, 2.



ΦΙΛΟΘΗ ΜΠΕΝΙΖΕΛΟΥ

Με σεβασμό και δέος στέκει ὁ ἀπροκατάληπτος μελετητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τῶν τελευταίων αἰῶνων μπροστὰ σὲ μερικές γυναικείες ἡρωϊκὲς μορφές πού ἡ ζωὴ τους, στὸ πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ πεδίο, εἶναι γραμμένη πάνω στὸ βιομὸ τῆς ἀγάπης. Μιά τέτοια φυσιογνωμία γνήσιας χριστιανῆς ἑλληνίδας εἶναι ἡ Φιλοθέη Μπενιζέλου. Εἶναι κρῖμα ὅτι μιὰ τέτοια ἡρωϊκὴ κοινωνικὴ ἐργάτις, πού μοιάζει μὲ φωτεινὸ μετέωρο μέσα σὲ ἄχρονα σκοτεινά, θάμνε ολότελα λησμονημένη, ἀν τὸ δῶνιμό της προάστειο κοντὰ στὸ Ψυχικὸ δὲν μᾶς ἐθίμιζε σήμερα ἔστω καὶ μόνο τ' ὄνομά της. Κι' ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά τώρα, στὸ γλυκαχάραγμα τῆς παγκόσμιας εἰρήνης, πού προβάλλει ἐπιτακτικὴ κι' ἀδυσώπητη ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναδημοσιεύσεως καὶ πού ζητᾶμε στὸ δοξασιμὸν παρελθόν μας ὁδηγούς, νὰ μελετηθῇ κάπως πλατύτερα ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο μιᾶς τέτοιας ὁδηγοῦ.

Σχετικὲς μελέτες καὶ βιβλία, γραμμένα γύρω ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο της δὲν λείπουν!

Μέσα πρὸ σκοτάδι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἔζησε ἡ Φιλοθέη. Σὲ χρόνια ξελεσιμοῦ καὶ πνευματικῆς ξέρας ὄχι μόνο τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Στὰ χρόνια τῆς στυγνῆς δουλείας. Μαῦρος ἦταν παντοῦ ὁ ὄριζοντας. Πνευματικὸς ἀνθρώπος, ὅσο κι' ἂν ἔμαχνης, δὲν μπορούσες ν' ἀνακαλύψης πούθενά. Ὅλοι οἱ λογάδες εἶχαν καταφύγει στὴ Δύση, ἀφίνοντας τὴ χώρα τους καταδικασμένη στὴν ἀμορφωσιά.

Στὸ ζοφερὸ αὐτὸ αἶώνα γεννιέται ἡ Φιλοθέη στὴ μικρὴ Ἀθήνα τοῦ 1526. Ἡ καταγωγή της εἶναι ἀπ' τὸ γνωστὸ ἀρχοντικὸ γένος τῶν Μπενιζέλων—κι' ἡ καταγωγή αὐτὴ δίνει στὴ Φιλοθέη τὸ διπλὸ της χροῖμα: εἶναι ἡ βυζαντινὴ καὶ συγχρόνως ἡ νέα ἑλληνίδα. Ἡ μητέρα της, πλούσια ἀρχοντοπούλα, ἀπ' τὸ γένος Παλαιολόγου,

πού διακρινόταν γιὰ τίς ἀρετὲς της καὶ μάλιστα τὴν ἐλεημοσύνη ἔδωσε στὴ μικρὴ Ρεγοῦλα ἢ κατ' ἄλλους Ρεγοῦλα(1), ἔτσι τὴν βάφτισαν, μὴ χριστιανικὴ ἀνατροφή. Πρόωρα ἐκδηλώνεται ἡ εὐγενικὰ της φύση. Ἐνῶ κάθε πρῶτὸ οἱ γονεῖς στέλλουν τὴν κόρη τους στὴν κμαίστρα μ' ἕνα καλαθάκι μὲ τὸ μεσημβρινὸ φαγητό, ἐκείνη φθάνει στὸ σχολεῖο μὲ τὸ καλάθι ἀδειανό, γιατί στὸ δρόμο τὸ μοίραζε στοὺς φτωχοὺς. Ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ μὲν τὸ μεσημέρι νηστικὴ. Καὶ αὐτὴ ἡ δουλειὰ ἐπαναλαμβάνεται παρ' ὅλες τίς παρατηρήσεις καὶ τὰ μαλώματα τῶν γονέων της. Πόσες φορές δὲν γρυλλεῖ στὸ πατρικὸ σπίτι χωρὶς ἐπαναφόρι, γιατί τὸ εἶχε δώσει σὲ κάποιο φτωχὸ παιδί πού κρύωνε!

Τὰ ἀμέριμα καὶ χαριστὰ παιδικὰ χρόνια τῆς Ρεγοῦλας διεδέχθη ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία πού τὸ ἄνισο βάρος μιᾶς σκληρῆς συζυγίας τὴν ἔκαμε δυστυχισμένη. Ὁ σύντροφος τῆς ζωῆς της δείχτηκε ἀνάξιος γι' αὐτήν. Πέρασε μαζί του τρία βασανισμένα χρόνια ἀντιτάσσοντας ὅλη τὴν ψυχικὴ της ἰσορροπία καὶ τὴν χριστιανικὴ της ζωστῆρα στὴ βαναυλιότητά του. Στὸν τρίτο χρόνον πέθανε ὁ ἄνδρας της. Κι' ἔτσι, νέα κοπέλα, γαλιανισμένη πρόωρα ἀπ' τὸν πόνο, βρέθηκε μόνη της στὸ στίβο ἡ Ρεγοῦλα, χήρα, ἐλεύθερη νὰ διαλέξῃ ἕναν ἄλλο σύζυγο μέσα στοὺς τόσους ὀνομαστοὺς νέους πού ζήτησαν ἀμέσως τὸ χέρι της. Μὰ δὲ δέχτηκε νὰ συνάψῃ δεύτερο γάμο. Προτίμησε νὰ ζήσει κοντὰ στοὺς γονεῖς της. Μεγάλα κι' εὐγενικὰ σχέδια τὴν πλημμυρίζουν. Ὁραματίζεται μὴ ζωὴ ὀλοκληρωτικὰ ἀφιερωμένη στὸ Θεὸ καὶ στὴν εὐρύτερη οἰκογένεια, τὴν κοινωνία.

Ἐπὶστερα ἀπὸ μιὰ δεκαετία, ἡ νεαρὴ χήρα ἔμνε ὄρανη καὶ ἀπὸ τοὺς δύο γο-

(1) Τὸ ὄνομα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὑποκοριστικὸ τοῦ ὀνόματος Ρηγίλλη.

νεϊς. Τὸ νέο αὐτὸ πλῆγμα δὲν σταματᾷ τὴν πορεία της. Ἀντιθέτως τὴν βοηθεῖ ν' ἀκολουθήσῃ πρὸς ἄνετα κ' ἀνεμπόδιστα τὸ δρόμο της. Χωρὶς νὰ χάσῃ καρδὴ γίνεται μοναχὴ καὶ παίρνει τὸ ὄνομα Φιλοθέη. Ὁ σταθμὸς αὐτὸς τῆς ζωῆς της ἀνοίγει λαμπρὲς σελίδες δημιουργίας καὶ κοινωνικῆς δράσεως. Ἡ ιδιότης τῆς μοναχῆς ἀντὶ νὰ τὴν καταδικάσῃ σὲ ἀπραξία καὶ ἀδράνεια τῆς δίνει τὶς δυνατότητες νὰ δουλέψῃ, ἀπερίσπαστη ἀπὸ κάθε κοσμικὴ φροντίδα, γιὰ ν' ἀνακουφίσῃ τ' ἀδέλφια της ποὺ δεινοπαθοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ.

Ἐνα μητροπολιτικὸ γράμμα, ποὺ γράφτηκε μετὰ τὸ θάνατό της, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ Φιλοθέη τὸν πλοῦτο τῶν γονέων της τὸν ἐξώδιωσε σχεδὸν ὅλον σὲ πτωχοὺς καὶ ἀπόρους καὶ ὄρφανούς καὶ μάλιστα εἰς ἐλευθερίαν τῶν σκλαβωμένων χριστιανῶν, τὰ δὲ ἀπολειφθέντα εἰς οἰκοδομὴν τοῦ μοναστηρίου⁽²⁾. Τὸ μοναστήρι αὐτὸ, ὁ «παρθενῶν» ὅπως τὸν ὠνόμασε ἡ ἰδρύτρια, ποὺ κτίστηκε πάλι στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου στὴν ὁδὸ Φιλοθέης, δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ ἀξιόλογο πνευματικὸ κέντρο. Ἡ Φιλοθέη ἐνῶ στὴν ἀρχὴ σάν πρῶτες της συνεργάτριες πῆρε τὶς ὑπηρετίες τοῦ πατρικοῦ της σπιτιοῦ, ποὺ, ὅπως φαίνεται, εἶχαν τὰ ἴδια εὐγενικὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς ἴδιους πόθους, γογγύρα περικυκλώθηκε ἀπὸ πλήθος ξακουστῆς νέες. Μιὰ πνευματικὴ ἐπανάσταση γίνεται τότε στὴν ναρκομένη Ἀθήνα. Διακόσια κορίτσια, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα πρωτοστατοῦν κόρες τῶν καλύτερων οἰκογενειῶν, τρέχουν νὰ ταχθοῦν κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς Φιλοθέης. Ἡ μορφή της τὶς ἐμπνέει. Θέλουν κ' αὐτὲς νὰ μορφωθοῦν, νὰ φωτισθοῦν, νὰ δουλέψουν γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου. Ἡ Μονὴ τῆς Φιλοθέης σύντομα ἐξελλίσσεται σ' ἐργαστήρι ποὺ μοιάζει μὲ ζωηρὴ κηρέλη, παιδαγωγημένη στὸ γενικὸ σύνθημα: ἐργασία. Κι' ἐνῶ ὁ παρθενῶν πρωταρχικὸ σκοπὸ εἶχε τὴν προστασία καὶ περίθαλψη ὅσων εἶχαν ἀνάγκη, ἔγινε συγχρόνως καὶ κέντρον ἐγχωρίου βιομηχανίας, ὅπου τόσο οἱ μοναχὲς ὅσο κ' ἄλλες Ἀθηναῖες μάθαιναν πλεκτική, ὑφαντικὴ

κ' ἄλλες τέχνες. Ἔτσι, τὴ στιγμὴ ποὺ στὴν πόλιν ὅλα ἀδραναιοῦσαν, σ' ἐκείνη τὴ γωνιά τῆς Ἀθήνας συναντοῦσες ἕνα ὑποτυπῶδες ἀλλὰ ζηλευτὸ βιοτεχνικὸ κέντρο, εὐρισκεις γυναῖκες μὲ νόημα στὴ ζωὴ τους ποὺ τὸ ἐρώτημα, πῶς νὰ σκοτώσουν τὴν ὥρα τους, δὲν εἶχε θέσι σ' αὐτές.

Μὰ ἡ Μονὴ τῆς Φιλοθέης δὲν ἦταν μόνο μιὰ σχολὴ ποὺ ἔδινε τεχνικὲς γνώσεις καὶ ἀπασχολοῦσε τὰ κορίτσια στὴ χειροτεχνία. Ἦταν καὶ σχολεῖο γραμματίων. Ἡ ἰδρύτρια παρθενავοῦσε μέσα στὴ Μονὴ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη—γιατί ὄχι καὶ γιὰ τὴ δική μας;—ἦταν γιὰ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία κάτι πρωτότυπο. Μὲ ποῖο σύγχρονο ἀντίστοιχο καθίδρυμα θὰ μπορούσε νὰ παρομοιάσῃ κανεὶς τὴ Μονὴ τῆς Φιλοθέης; Ἡ δουλειὰ λοιπὸν κ' ἡ μόρφωση, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Δ. Γ. Καμπούρογλου, εἶναι τὸ κυρίως χαρακτηριστικὸν τοῦ παρθενῶνος τῆς Φιλοθέης Μπενιζέλου, τὸ ὁποῖον ἔμνησαν καὶ θὰ ἔμνησον οἱ αἰῶνες⁽³⁾.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φιλανθρωπικὴ δράση τῆς Μονῆς, ποὺ ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ μοιράζῃ ὅλο τὸ λάδι της σὲ χρόνια ἀκαρπίας τῶν ἀττικῶν ἐλαιῶνων, κάτι ἄλλο ποὺ θυμίζει τὴν περίφημη Βασιλειάδα δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ. Ἡ Μονὴ περιελάμβανε γηροκομεῖο καὶ ὄρφανοτροφεῖο, κατ' ἄλλους δὲ ἡ Φιλοθέη, κοντὰ στὸ κεντρικὸ ἴδρυμα, εἶχε κτίσει νοσοκομεῖα καὶ ξενοδοχεῖα, μὲ τὴν εἰδικὴ ἔννοια ποὺ εἶχε ἡ λέξις στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, δηλαδὴ τοῦ ἰδρυματος γιὰ τὴν περιποίησιν τῶν ξένων. Ἔτσι ἀπαρτιζόταν ἕνα ὀλόκληρο συγκρότημα φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, στὰ ὁποῖα ἡ Φιλοθέη μὲ τὶς συγχές της ἐπισκέψεις σκόρπιζε τρόφιμα, σωματικὴ θεραπεία, ψυχικὴ τόνωση.

Ὅπως εἶναι φανερό, τέτοια ἔργα, σὲ περίοδο μάλιστα ποὺ ἡ Ἀττικὴ βρισκόταν σὲ θλιβερὸ σημεῖο καταπτώσεως, ἀπαιτοῦσαν θυσίες γιὰ νὰ γίνουν, καὶ ἀκόμη περισσότερες γιὰ νὰ συνεχισθοῦν. Καὶ τέτοιες θυσίες ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ὄχι λίγες ἢ ἀκούραστὴ γυναῖκα ποὺ βρισκόταν ἀντιμέτωπη στὴν ἀφάνταστη μιζέρια καὶ τὴν κατὰπτωσιν τῆς ἐποχῆς⁽³⁾.

(2) Δ. Γ. Καμπούρογλου: «Ἀθηναϊκὸν ἀργοντολόγιον». Ἀθήναι 1921.

(3) Κ. Σάβα. Νεοελληνικὴ φιλολογία. σελ. 193 κ. ἑξ.

Μιά μέρα κατέφυγαν στη Μονή μερικὲς γυναῖκες αἰχμάλωτες. Ἐχαν δραπετεῖοσι ἀπὸ τοὺς Τούρκους κυρίους τους γιατί ἔκτεινοι τίς διάταξαν ν' ἀλλαξοπιστήσουν. Ἡ Φιλοθέη τίς δέχτηκε μὲ καλωσύνη καὶ φρόντισε ἀμέσως νὰ τίς στείλῃ στὶς πατρίδες τους. Στὸ μεταξὺ οἱ σκληροὶ αὐθέντες πληροφοροῦνται τὸ γεγονός καὶ σύρουν τὴ Φιλοθέη στὴ φυλακὴ. Πλήθος Τούρκων μαζεύονται ἐκεῖ καὶ φρονάζουν ὅτι εἶναι «ἐνοχος θανάτου». Ὁ ἀρχοντας τῆς προτείνει ἢ ν' ἀρνηθῆ τὴν πίστη τῆς ἢ νὰ πεθάνῃ τὸν διὰ ξίφους θάνατο. Κι' ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἡρωϊκὴ σκηνὴ τῶν δικαστηρίων τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων μὲ τὴν ἀκαμπτὴ σταθερότητα τῆς νεαρῆς ἡγουμένης ποὺ ἀτενίζει τὸ θάνατο μὲ γαλήνη ζηλευτή.

Μὰ δὲν ἦταν ἀκόμη καιρὸς ἡ Φιλοθέη νὰ φύγῃ, ἀφήνοντας πίσω ἓνα ἔργο ἀτελείωτο. Κι' ἔζησε χάρις στὴν ἐγκρατὴ ἐπέμβαση χριστιανῶν συμβολιτῶν τῆς, ποὺ καταπραΰναν τὴ μανία τοῦ κριτοῦ καὶ τὴν ἐλευθέρωσαν. Ἐζῆσε, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τοὺς ἀγῶνες τῆς κι' ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ, γιατί, ὅπως μᾶς ἀναφέρει ἀργότερα ἡ «ἀπανταχοῦσα» τοῦ ἡγουμένου Παΐσιου Βλαστοῦ, ἡ ἀκούραστη Φιλοθέη ἔκανε καὶ ἱεροαστολοικεῖς περιοδεῖες σὲ διάφορα μέρη, γιὰ νὰ καλέσῃ κι' ἄλλους στὴν πίστη καὶ νὰ στηρίξῃ τοὺς χριστιανούς. Ἔτσι, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τῆς, ταξίδευσε στὴν Κέα, ὅπου εἶχε κτίσει μετόχι γιὰ νὰ στείλῃ στὴν Ἀθήνα τίς μοναχὲς ποὺ κινδύνευαν ἐκεῖ. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῆ ἀκόμη ὅτι εἶχε μετόχια στὰ Πατήσια καὶ στὴν Καλογρέζα, ὅπου ἀπεσύρето ὠρισμένα διαστήματα καὶ «συνεφιλοσόφει καὶ συνηχεῖτο» μὲ ἄλλες συνεργάτιδες τῆς.

Εἶν' ἀλήθεια ὅτι ἡ Φιλοθέη ποῖα ὑπέφερε ἀπὸ τοὺς ἀξέστοιχους χωρικούς τῆς Ἀττικῆς ποὺ τῆς δημιουργοῦσαν διαρκῶς ζητήματα σχετικὰ μὲ τὰ κτήματα κ.τ.τ. Ἐξ ἀφορμῆς ἄλλωστε τῶν συγκρούσεων αὐτῶν ἔγραψε καὶ τὸ γλαφυρὸ γράμμα τῆς πρὸς τὸν Ἱεράρχα, τὸν μέγαν λογοθέτην, ποὺ δείχνει πόσο μορφωμένη ἦταν καὶ πόσο εἶχε μελετήσει τὴν ἀττικὴ λαοειδία. Παρ' ὅλα ὅμως τὰ πικρὰ ποτήρια ποὺ τῆς εἶχαν προσφερθῆ ἀπὸ τοὺς χωρικούς, ἡ Φιλοθέη

ἀνοιξε πρὸς χάριν τους στὴν ὁδὸν Κηρυσίας ἓνα θαυμασιὸ πηγάδι ποὺ πῆρε τὴν χαρακτηριστικὴ ὀνομασία «Ψυχικόν». Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ φανέρονε τὴν ἀνεξικακία μᾶς μεγαλόφυχης γυναίκας, ξένης πρὸς τίς μικρότητες τοῦ κόσμου, ποὺ ἔχει μόνον νὰ σκορπίῃ ἀγάπη καὶ ἔμπρακτὴ καλωσύνη.

Μὰ εἶν' ἀνατόφρευτο, τέτοιες φυσιογνωμίες νὰ κάνουν ἐχθροὺς ἐκείνους ἀκριβῶς ποὺ ἔρχονται σὲ μιὰ χώρα μὲ σκοπὸ «νὰ θύσουν καὶ ἀπολέσουν». Ἔτσι μιὰ νίκη, ποὺ οἱ μοναχὲς εἶχαν ὀλονυχτία, χωρὶς καμμιὰ προσιδοποίηση μιὰ ὁρδῆ ἀπὸ ἀγριεμένους Τούρκους ὤρησε μέσα στὸ ἐκκλησία τῶν Πατησίων, —κατ' ἄλλους τῆς Καλογρέζας— καὶ ἔχρυσαν πάνω στὴ Φιλοθέη ὅλη τὴν ἐδωκετικὴ τους μανία. Ὑστερα ἀπὸ ἀπάνθρωπὴ μαστίγωση ποὺ τῆς κατεπλήρωσε τὸ σῶμα, τὴν ἄρυσαν μισοπεθαμένη κι' ἔφυγαν. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς ὑπέκυψε στὰ τραύματα. Εὐχαριστώντας τὸ Θεό, πέθανε ἡ Φιλοθέη στὶς 19 Φεβρουαρίου τοῦ 1589. Κοντὰ στοὺς ἄλλους τίλους ἀποκοτοῦσε τώρα καὶ τὸ ἐνδοξο ὄνομα τῆς νεομάρτυρος⁽⁴⁾.

Μὰ ἂν ἡ Φιλοθέη πέθανε, τὸ ἔργο τῆς ὅμως συνεχίστηκε. Παρὰ τὸν κόπο καὶ τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῶν μοναχῶν γιὰ τὴν συντήρησή τους καὶ παρὰ τὴν ἀντίδραση τῶν Τούρκων, ἡ ἀπελευθέρωση καὶ φυγάδευση τῶν σκλαβωμένων γίνονταν συστηματικά. Δυσβάστακτοι ἦσαν οἱ φόροι ποὺ ἐπεβάλλοντο στὴ Μονή, μὰ τὸ θάρρος κι' ἡ ἀνδρεία τῶν μοναζουσῶν ὄλο καὶ γιγαντωνόταν. Τρεῖς φορὲς μᾶσα σ' ἓναν αἰῶνα ἐγκορέμψαν τὴ Μονὴ καὶ τρεῖς φορὲς μὲ ἰδρωτὰ καὶ μὲ ἀνεκδιήγητες θυσίες ξανακτίστηκε, ὥσπου πολὺ ἀργότερα ἡ ἔρειπωμένη πιά ἀπὸ τὸν Τουρκοβενετικὸ πόλεμο τοῦ 1700 Μονὴ κατεδαφίστηκε ἀπὸ τίς ἐλληνικὰς ἀσχές καὶ ἔτσι στερηθήκαμε ἓνα θαυμασιὸ κέντρο τῆς παλαιῆς Ἀθῆνας. Ποῦ

(4) Στὸν τάφο τῆς εἶχαν βάλει τὸ ἔξης ἐπιγράμμα: «Φιλοθέης ὑπὸ σημά τόδ' ἀγνῆς κείθει σῶμα, ψυχὴν δ' ἐν μακάρων θῆκετο ὑφ' ἡμέδων». Βλ. «Μνημεῖα ἱστορίας Ἀθηνῶν» Δ. Καμπούρογλου, τόμος Α'.

νά ηξεραν κοί πολιτισμένοι νεοέλληνες» πώς, θέλοντας τάχα νά δείξουν ανώτερο πολιτισμό, ξεαράνιζαν ένα μνημείο πραγματικά ανώτερου, χριστιανικού πολιτισμού! Εδ-
 τυγχώς όμως μᾶς χάρισαν μερικά αναμνη-
 στικά οί ανασκαφές. Έτσι τὸ 1889 ὁ ἀ-
 εἰμνηστος βυζαντινολόγος Γ. Λαμιάτης,
 κάνοντας ανασκαφές στήν τοποθεσία ὅπου
 ἦταν ἡ Μονή τῆς ὁσίας Φιλοθέης, βρῆκε
 ὑπόγειους τάφους, ἀγίασμα, χριστιανικές
 ἐπιγραφές, πολυάριθμα πιθάκια, ἀρχαία
 ἰδρυαγωγεία, πολλές ὀστεοθήκες καί λείψα-
 να μονασουσῶν, μεσαιωνικά ἀντικείμενα
 πού ὑπάρχουν τώρα στό βυζαντινὸ μουσεῖο.
 Ἐνδιαφέρον εἶναι ἓνα ὑπόγειο δωμάτιο
 πού βρέθηκε κατὰ τίς ανασκαφές μὲ εἰδι-
 κό ἀεραγωγό. Φαίνεται ὅτι ἐκεῖ μέσα ἔκρυ-
 βε ἡ Φιλοθέη τίς χριστιανές νέες πού γλύ-
 τανε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Τούρκων.

*

Ἐναφέρθηκε στήν ἀρχὴ πὼς πολλοὶ πα-
 λαιότεροι καὶ σύγχρονοὶ μας ἔχουν γράψει
 γιὰ τὴ Φιλοθέη Μπενιζέλου καὶ τὸ ἔργο
 τῆς. Πληροφορίες ἀρετές μᾶς δίνουν γιὰ
 τὴ ζωὴ τῆς. Ἀλλὰ δυστυχῶς περιορίζον-
 ται στό ξερὸ ἱστοριοδιωφικὸ πεδίο στὰ μελε-
 τήματά τους. Πολλοὶ μάλιστα κόντευαν νά
 μπλεχτοῦν σὲ σωστοὺς φιλολογικοὺς καυγά-
 δες πάνω σὲ ζητήματα λεπτομερειακά, πού
 δὲν ἐγγίζουν καθόλου τὴν οὐσία, χωρὶς νά
 μελετήσουν βαθύτερα τὴ μορφή τῆς καὶ νά
 ἐξηγήσουν τὸ νόημα τοῦ ἔργου τῆς. Κι'
 ὁμως θάξιζε νά γινόταν μιά τέτοια ἔρευ-
 να, γιὰ τὴν κατανόηση μιᾶς προσωπικό-
 τητος πού ἔχει νά παρουσιάσῃ μιὰ πρωτό-
 τυπη, μὰ καὶ πολυπλευρῆ δράση. Καὶ θὰ
 ἦταν χρήσιμη ἡ ἐμβάθυνση στὴ μορφή τῆς
 ἔξοχης Ἑλληνίδας πού πληρώθηκε καὶ μὲ
 τὴν παραγωγή ἀκόμα.

Γιὰ ν' ἀξιολογήσῃ κανεὶς ἓνα ἔργο πρέ-
 πει νά τὸ μελετήσῃ μέσα στό πλαίσιο τοῦ
 τόπου καὶ τῆς ἐποχῆς πού ἔγινε. Κι' αὐτὴ
 ἀκριβῶς ἡ χρονικὴ καὶ τοπικὴ τοποθέτη-
 ση κάνει ἐξαιρετικὰ ἀξιοπορῶσχη τὴ φυ-
 σιογνωμία τῆς Φιλοθέης Μπενιζέλου. Ἄς
 μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ Φιλοθέη ἔζησε στό 2ο
 ἡμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος. Ὅπως σημειώθη-
 κε καὶ παραπάνω, ἡ Φιλοθέη δὲν ἔζησε
 στὸν αἰῶνα τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰταλοῦ ἢ τοῦ

Βούλγαρη καὶ τοῦ Θεοτόκη. Δὲν εἶχαν ἀρ-
 χίσαι ἀκόμη τότε νά γλυκοχαράζουν οἱ πρῶ-
 τες ἀκτίνες τῆς παλιγγενεσίας. Δὲν εἶχαν
 ἀρχίσει οἱ τοπικὲς ἐπαναστάσεις νά φτε-
 ροῦνον τὰ ὄνειρα τοῦ ὑποδοῦλου ἑλληγι-
 σμοῦ, οὔτε τὰ σχολεῖα τῆς Δημητσάνης καὶ
 τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῶν Ἰωαννίνων νά δι-
 αλύουν τὰ σκοτάδια, οὔτε οἱ ἐκδόσεις τῆς
 Βενετιάς νά σκορποῦν τὸ ζωογόνο τους
 φῶς. Βρισκόμαστε στὰ μεσάνυχτα τῆς
 σκλαβιάς. Καὶ στὰ μεσάνυχτα αὐτὰ ξεδι-
 πλώνει τὸ ἀνάστημά της μιὰ γυναῖκα.
 Καὶ παρουσιάζεται μὲ πρωτοτυπία πνεύμα-
 τος πού κάνει ἐντύπωση καὶ προκαλεῖ κυ-
 ριολεξτικά τὸ θαυμασμό. Κι' ἔρχεται αὐ-
 θόρμητο τὸ ἐρώτημα: Ποιὸς τὴν καθωδή-
 γησε, ποιὸς τῆς ἔδωσε τίς κατευθύνσεις καὶ
 τίς κεντρικὲς γραμμὲς σὲ μιὰ τόσο συστη-
 ματοποιημένη κι' ὄργανωμένη προσπά-
 θεια; Ποιὸς τῆς ἐνέπνευσε τὰ εὐγενικὰ
 σχέδια γιὰ μιὰ τόσο πλατεῖα κοινωνικὴ
 δράση; Σύντροφός της ἦταν ἡ ἀγνωμοσύ-
 νη κι' ἡ ἄλλειψη κατανόησης ἐκ μέρους
 πολλῶν συμπατριωτῶν τῆς, κίνητρο γιὰ
 μιὰ ἀνετη κι' ἀμέριμνη ζωὴ ἦταν ὁ πλοῦ-
 τος τῆς. Δὲν ἦταν λοιπὸν φρασιδὸ μόνη κι'
 ἀνεξάρτητη ὅπως βρέθηκε, νά κλειστῇ στ'
 ἀρχοντικὸ της καὶ νά κυττάξῃ πὼς θὰ ζή-
 σῃ ἀκοπώτερα, χωρὶς νά ἐκτίθεται ἀκαίρα
 στοὺς ποικίλους κινδύνους πού τὴν ἀπει-
 λοῦσαν; Μὰ ἀκριβῶς ἡ πρωτοτυπία τῆς
 Φιλοθέης ἔγκειται στὸ ὅτι ἔκανε κάτι πού
 οὔτε ἀνάλογο μὲ τίς δυνάμεις μιᾶς μεμ-
 νομημένης γυναίκας ἦταν, οὔτε μποροῦσε νά
 τὸ φαντασθῇ κανεὶς σὲ μιὰ ἐποχὴ πού κά-
 θε πνευματικὴ κίνηση καὶ κοινωνικὴ δρά-
 ση τῆς δοξασμένης βυζαντινῆς ἐποχῆς εἶχε
 σβύσει.

Ἄξιζει νά σταματήσουμε στό σημεῖο
 αὐτὸ γιὰ νά ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὴ μόρ-
 φωση τῆς Φιλοθέης. Ἐτσι θ' ἀποκτήσου-
 με μιὰ γενικώτερη εἰκόνα τῆς προσωπικό-
 τητός της. Ἦταν, λοιπὸν, μορφωμένη ἡ
 Φιλοθέη; Λογία ἦταν, διανοουμένη τοῦ
 καιροῦ τῆς. Ποιὸς τὴν δίδαξε δὲν ξέρου-
 με. Φαίνεται πὼς θὰ μελέτησε μόνη της.
 Μὰ ἐκεῖνο πού κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση
 εἶναι ἡ μεγάλῃ της κλασικὴ μόρφωση.

Ἀλλὰ τὴ μόρφωσή της ἡ Φιλοθέη πού
 τὴν ἀναγνώριζαν καὶ οἱ σύγχρονοὶ της δὲν

την κρατεί ζηλότυπα για τον εαυτό της. Μόλις ίδρυσε τη Μονή, την εχρησιμοποίησε για τις σκλαβωμένες έλληνοπούλες που τις έδερνε ή άγροαματωσύνη. Η ίδια έδίδασκε τὰ γράμματα στις νέες που έμπαιναν στη Μονή και ανέπτυξε μιὰ εκπαιδευτική δράση ζηλευτή. Χαρακτηριστικό τής φήμης και τής επιβολής που άκουσε στην Άττική είναι τὸ ὄνομα «Κυρά» που είχε δώσει ὁ λαός στη Φιλοθέη (πρὸβλ. και τὸ μοναστήρι τής Κυράς, ἢ σπηλιά τής Κυράς)· Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ συνήθεια νὰ ἔχη άπαραιτήτως και σχολείο ἡ Μονή τής Φιλοθέης διατηρήθηκε και μετὰ τὸ θάνατό της άφου άναφέρεται ὅτι εἰς ἐκάστῃ ἡγουμένη τής μονῆς Φιλοθέης ἐλέγετο δ α σ κ α λ α.

Ἔτσι ἡ Φιλοθέη Μπενιζέλου τάσσεται δικαιοματικά ἀνάμεσα πτοὺς πρωτοπόρους τοῦ νεοχριστιανικοῦ κινήματος στὴν Ἑλλάδα. Πλαί στους ἄλλους δασκάλους τοῦ Γένους, πλάι στις τόσες ἄλλες άρρανεῖς ἰσως, ἀλλά πραγματικά μεγάλες φησιογνωμίες που τὸν ἀξίζει τὸ ὄνομα «πρόδρομοι» στέκει κ' αὐτή, ἡρωϊκή κοινωνική ἐργάτις, μέσα σὲ μιὰ σκοτεινὴ και βασανισμένη ἔποχή.

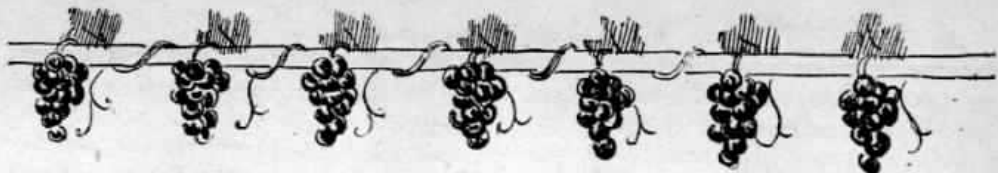
Εἶναι πρωτοπόρος. Καὶ σὰν τέτοια παρουσιάζει τὰ δυὸ ἐκεῖνα χαρακτηριστικά που σημειώσαμε παραπάνω. Εἶναι πρωτότυπη και πολύπλευρη. Πρωτότυπη ὄχι μετὴν ἔννοια κανενὸς κούφιου και ἀνεδαφικοῦ μοντερνισμοῦ, ἀλλά πρωτότυπη μετὴν ἔννοια τοῦ κλασικοῦ. Ἄντλει ἀπὸ τις ἀστειρευτες πηγές τής χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Παίρνει ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἔποχή τὸ ἱεραποστολικὸ πνεῦμα τοῦ Παύλου, ἀπὸ τις κατακόμβες τὸ ἡρωϊκὸ ἰδεῶδες, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι τὴν παιδεία και τὴν ὄργανωμένη φιλανθρωπία τῶν πατέρων. Ὅλα αὐτὰ τὰ ζῆ μ' ἕναν καινούργιο συνθετικὸ τρόπο. Μήπως τὸ ἔργο της δὲν εἶναι θαιμαστή σύνθεση τῶν κατακομβῶν, τής Βασιλειάδος και τοῦ κρυφοῦ σχολειοῦ; Στὸ πρωτότυπο ἰδριμὰ της διδάσκει, προσεύχεται και περιβάλλει. Ἡ Φιλοθέη ἔχει ζῆσει τὸ κλασικὸ πνεῦμα μ' ὄλη τὴν δυναμικότητά του και μ' ὄλη τὴ φωτεινότητά του. Εἶναι και βυζαντινὴ «διακόνισσα» και μάρτυς τοῦ ρωμαῖου στίβου και «συνεργός»

τοῦ Παύλου. Εἶναι ὁ ὀλοκληρωμένος τύπος τοῦ «ἀγίου» που μόνο ἡ χριστιανωσύνη ἔχει νὰ παρουσιάσει. Μὰ ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἀντῆσε ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ χριστιανικὸ πνεῦμα ἡ Φιλοθέη ἀποδείχθηκε πρωτότυπη μετὴν πιδ ζωντανὴ σημασία τής λέξεως.

Κι' αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος για τὸν ὁποῖον ἀναδείχθηκε και τόσο πολύπλευρη. Ὁ ὁρος αὐτὸς δὲν ἔχει καιμιὰ σχέση μετὴ τις «μικρότερες γυναῖκες» τοῦ «λίγ' ἀπ' ὄλα», μετὴ τις χυλοκομματισμένες και πολυάσχολες φεμινίστριες. Ἡ Φιλοθέη ἦταν ἡ ἀληθινὰ πολύπλευρη και ὀλοκληρωμένη γυναῖκα, μετὴ τὴ σφραγίδα τής ἀνώτερης προσωπικότητός της στὸ τεράστιο ἔργο της. Ἐκατὸν δέκα χρόνια ἐλευθερίας Ἑλλάδας και πέντε σκλαβιάς δὲν μπόρεσαν νὰ μιὰς παρουσιάσουν μιὰ τέτοια Ἑλληνίδα. Λόγιες; Εἶδαμε ἄφρονες, μιὰ που, οἱ περισσότερες, δὲν ἤξεραν πέρα ἀπ' τοὺς σίχους τους δυὸ λόγια ἀνακούφισης, μιὰ χειρονομία στοργῆς. Κοινωνικὲς ἐργάτριες; Ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαιρέσεις—εἶδαμε και τέτοιες που τῶρριξαν... σὲ ἄλλες ἀπασχολήσεις... Ἄνεδαφικὲς μονοκόμματας γυναικείες ψυχές που τὸν τὸν ἔλειπε τὸ πνεῦμα.

Ἄν θελήσει τώρα κανεὶς νὰ παραλληλίσει τὴ Φιλοθέη τής τουρκικῆς σκλαβιάς μετὴ τις ἑλληνίδες τής πρόσφατης γεωμανικῆς σκλαβιάς τὸ χάσμα θάνα ἀκόμη πιδ μεγάλο. Ποιὰ ἀπὸ τις κυρίες και δεσποινίδες τής λεγομένης ἀνώτερης τάξεως θὰ μπορούσε νὰ παραβάλλει τὸ ἀνάστημὰ της μ' ἐκεῖνο τής Φιλοθέης Μπενιζέλου; Ποιὰ θὰ εἶχε τὸ κουράγιο ν' ἀντιμετωπητῆ μαζί της παρουσιάζοντας ἕνα ἔργο ἐπάμιλλο τόσο στὸν κοινωνικὸ ὅσο και στὸν εκπαιδευτικὸ τομέα;

Και σκέπτεται κανεὶς πόσο πιδ ὑποφερτῆ θάταν ἡ δυστυχία στὰ δύσκολα πολεμικὰ χρόνια που περάσαμε και πόση ἀξιάλογη δουλειὰ θὰ εἶχε γίνει στὴν κοινωνικὴ πρόνοια, ἂν ὄρισμένες γυναῖκες στὸν τόπο μας που νομίζουν ὅτι στέκονται τάχα ψηλά, εἶχαν ἀντῆσει ἀπὸ τὰ ἴδια ἰδανικά τής ζωντανῆς πίστεως που εἶχαν ἐμπνεύσει σὲ καιροὺς παρῶλληλους τὴ Φιλοθέη Μπενιζέλου.



ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΩΝ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Β.

Σε προηγούμενο τεύχος των «Ακτίων» (άρ. 49, Μάιος 1945, σ. 88) μιλήσαμε για το κοινωνικό έργο των Ιεραποστολών. Μά το έργο αυτό είναι τόσο μεγάλο που επιβάλλει να συνεχίσουμε σήμερα πάνω σ' αυτό το θέμα. Το κοινωνικό αυτό έργο δεν περιορίζεται μόνον στην Ιατρική περίθαλψη των ασθενών. Είναι τόσες οι κοινωνικές ανάγκες και η άθλιότης στις απολίτιστες χώρες αλλά και τόση η δύναμη της αγάπης των χριστιανικών κοινωνικών εργασιών, ώστε δεν μένει πεδίο του πολιτισμού στο οποίο να μην εισδύει η Ιεραποστολική δράση. Ο Ιεραπόστολος, όπως γράφει ο Ηριως των Ιεραποστόλων, Δαβίδ Λίβιγαστων άνασκοπώντας το έργο του, «εργάζεται με τούδλα και με ασθέστι, με τὸ φυσερὸ και με τὸ πριόνι τόσο καλά, όσο και με τὰ κηρύγματα και με τὴν Ιατρικὴν πράξην». Και συνεχίζει ὁ ἴδιος: «Υψηρετῶ τὸ Χριστὸ εἶτε δταν σκοτώνω ἕνα βουβάλι για τοὺς ανθρώπους μου, εἶτε δταν κάνω μιὰ αστρονομικὴ παρατήρησιν».

Πολύ ὀρθά ἔχει τονισθῆ, ὅτι οἱ χριστιανικὲς Ιεραποστολὲς εἶναι ὁ μοναδικὸς φορεὺς τοῦ πολιτισμοῦ στις ἀπολίτιστες (ἄς μᾶς συχωρεθῆ που χρησιμοποιοῦμε αὐτὴ τὴ λέξη ἡμεῖς οἱ «πολιτισμένοι») χώρες τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς και τῆς Ὠκεανίας (1).

(1) Ἐκτός ἀπὸ τὸ έργο τοῦ καθηγητοῦ L. Berg που ἀναφέραμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο βίεπε τὸ τρίτομο έργο τοῦ ἴδιου: Die katholische Heidenmission als Kulturträgerin, β' ἔκδ. 1927 με τὰ σπουδαῖα περιεχόμενά του για τὴν ἐκπαίδευση στις Ιεραποστολές, για τὴν καλλιέργεια τῆς ἐπιστήμης, τῆς φιλολογίας, τῶν καλῶν τεχνῶν, για τὴν προσέγγιση τῶν φυλῶν διά τῆς Ιεραποστολῆς κλπ. Ἐπίσης: Paul Lesourd: L' oeuvre civilisatrice et scientifique des missionnaires catholiques dans les colonies francaises.

Μάταια θὰ ζητοῦσε κανεὶς στις χώρες αὐτὲς νὰ βρῆ ἀντιπροσώπους ἐκπολιτιστικῶν ἢ ἐξωραϊστικῶν ἢ ὀρθολογιστικῶν και προοδευτικῶν σωματείων. Κάτι τέτοιοι δὲν ἀφήνουν και πολὺ εὐκολα τὸ χουζοῦρι τους για νὰ πᾶν στις κατεφυγημένες ἢ στις διακεκαυμένες ζώνες. Ἔτσι, ὁ μόνος κοινωνικὸς ἐργάτης που θὰ βρῆτε ἐκεῖ εἶναι ὁ ἐργάτης τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς διδάσκει στὸ σχολεῖο, αὐτὸς γιατρεύει στὸ Ιατρεῖο, αὐτὸς χτίζει, νοικοκυρεύει, φωτίζει, ἐκπολιτίζει. Τὸ σπίτι του—ὁ Ιεραποστολικὸς σταθμὸς με τὸ σύμβολο τῆς ἀγάπης στὴν πόρτα—εἶναι τὸ ψυχικὸ και σωματικὸ καταφύγιο για χιλιάδες πονεμένους.

ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Ἐνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους τομεις τῆς κοινωνικῆς και ἐκπολιτιστικῆς ἐργασίας τῶν Ιεραποστολῶν εἶναι ἡ μέριμνα για τὸ παιδί. Για νὰ ἐκτιμηθῆ κανεὶς τὴν τεράστια ἀνθρωπιστικὴ ἀξία που ἔχουν τὰ ἄσυλα τοῦ παιδιοῦ (σχολεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, Κατηχητικὰ σχολεῖα, βρεφονηκοεῖα, παιδικοὶ σταθμοὶ, κατασκηνώσεις) πρέπει νὰχη ὑπ' ὄψει του τὸ χαμηλότατο ἐπίπεδο, στὸ ὅποιο βρίσκεται τὸ παιδί στις χώρες τῆς Ιεραποστολῆς. Ὅχι ἀπλῶς ἐγκατάλειψη, ἀλλὰ πόλεμος ἐνάντια στὸ παιδί χαρακτηρίζει πολλές εἰδωλολατρικὲς χώρες. Ἄν οἱ ἀρχαῖοι εἰδωλολάτρες ἐθυσίαζαν τὴν πτωχὴ αὐτὴ ὑπαρξὴ πότε στὸν Μολόχ και πότε στὸν Καϊάδα και πότε στους λύκους τῆς Ρώμης, και οἱ σημερινοὶ δὲν κάνουν τίποτε διαφορετικὸ. Πολλὲς φυλὲς τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀφρικῆς και τῆς Αὐστραλίας θεωροῦν ἕνα ἀπὸ τὰ θλιβερά γεγονότα τῆς γέννησης παιδιοῦ. Στὴν Κίνα ὑπολογίζουν ὅτι κάθε χρόνο σκοτώνονται ἕνα ἑκατομμύριο ἀνεπιθύμητα! Ἐνα σωρὸ ἀλλὰ

πουλιούνται σὲ ὄχι καὶ πολὺ καλὰ χέρια. Ἄλλὰ κι' ὅσα μείνου στὴν οἰκογένεια δὲν περνοῦν καλῶτερα. Εἶναι τόση ἢ ἀφροντισιὰ καὶ οἱ ἀνθυγιεινὲς συνθῆκες ποὺ συνοδεύου τὴ λοχεία, ὥστε ἀνοίγουν τίς πόρτες σὲ μιὰ πρωτοφανῆ θνησιμότητα. Στὶς Ἰνδίες πεθαίνουν 6000 παιδιὰ κάθε μέρα. Δηλ. στὰ πάντα νεογέννητα τὸ ἓνα εἶναι νεκρὸ, συχνὰ καὶ περισσότερα.

Ἔτσι τὸ παιδί, θιωγμένο καὶ κατατρεγμένο, ποὺ ἄλλοῦ θὰ βρῆ ἀνακούφιση παρὰ κοντὰ στοὺς μαθητέας Ἐκείνου ποὺ ἀγάπησε πρῶτος ἀληθινὰ τὸ παιδί; Τῆ μεγαλύτερη στοργὴ εἶναι φυσικὸ νὰ βρισκῆ τὸ ὁ ρ φ α ν ὸ. Ἡ ὄργανωμένη ἱεραποστολικὴ πρόνοια στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τοὺς παρακάτω καρπούς.

Ἀσία: 1073 ὀρφανοτροφεῖα μὲ 66995 ὀρφανά.

Ἀφρική: 617 ὀρφανοτροφεῖα μὲ 30675 ὀρφανά.

Ἀμερική: 92 ὀρφανοτροφεῖα μὲ 3912 ὀρφανά.

Αὐστραλία: 126 ὀρφανοτροφεῖα μὲ 9545 ὀρφανά.

Ἐκεῖ τὰ παιδιὰ μαθαίνουν γράμματα, κατήχηση, μουσική. Τὰ ἀγόρια μαθαίνουν καὶ μιὰ τέχνη, κι' ὅταν βγαίνουν, τὸ ἴδρυμα φροντίζει νὰ τοὺς βρῆ δουλειὰ. Τὰ κορίτσια μαθαίνουν ράψιμο, κέντημα, νοικοκυριό, κι' ἅμα βγοῦν, τὸ ἴδρυμα προσπαθεῖ νὰ τὰ παντρεύῃ. Ἀνάμεσα στὰ ἱεραποστολικά ὀρφανοτροφεῖα περίφημο εἶναι τῆς Σαγκάης γιὰ τὰ πρότυπα χρυσοχοεῖα, ἐπιλοποιεῖα, ὑαλοουργεῖα, τυπογραφεῖα του.

Ἄν καταβάλλεται ἰδιαίτερη φροντίδα γιὰ τὰ ὀρφανά, δὲν ἐπιτεταί ἁπλῶς ὅτι παραμελοῦνται τὰ ἄλλα. Οἱ ἱεραποστολὲς φροντίζουν γενικὰ γιὰ τὸ παιδί, γιὰ τὴν μόρφωσή του, γιὰ τὴν ἀνατροφή του, γιὰ τὴ θέσῃ του στὴν κοινωνία. Πόσο καλὰ εἶναι ὄργανωμένη ἢ ἐ κ π α ἰ ὀ ε υ σ ῃ στὶς ἱεραποστολικὰς χώρες μᾶς δείχνει ἓνας πίνακας τῶν χριστιανικῶν σχολείων τῆς Ἀσίας.

11340 δημοτικὰ σχολεῖα.

• 1274 γυμνάσια.

80 διδασκαλεῖα.

185 φροντιστήρια γιὰ κατηχημένους.

162 φροντιστήρια γιὰ ἀδελφές.

24 φροντιστήρια γιὰ βοηθοὺς ἱεραποστολοῦς.

Καὶ τί ἐκπαίδευση παρέχεται; Ὅχι βέβαια καμιὰ ξερὴ δημοσία ἐκπαίδευση ποὺ κανονίζεται μὲ διατάγματα καὶ μὲ διορισμούς. Εἶναι μιὰ ζωντανὴ μορφωτικὴ προσπάθεια ποὺ δὲν διδάσκει «τὸ γράμμα ποὺ ἀποκτείνει». Ὁ ἀνεμος τοῦ «ζωποιοῦ πνεύματος» πνέει στὰ σχολεῖα αὐτὰ τῶν μαύρων καὶ τῶν κίτρινων καὶ τῶν ἐρυθροδέρμων. Γι' αὐτὸ ἔχουμε πολλὰ ντοκουμέντα. Μᾶς τὸ δείχνουν οἱ ἄλλες προσπάθειες ποὺ πλαισιώνουν τὴν ἐκπαίδευση: οἱ θεινὲς κατασκευασεῖς γιὰ τὰ ἀδύνατα παιδιά, οἱ φιλανθρωπικοὶ ἔρανοι καὶ οἱ ἐπισκέψεις στὶς φτωχογειτονιές, ἡ χριστιανικὴ ψυχαγωγία, ἡ συμμετοχὴ στὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χριστιανικῆς δράσεως. Ὅλα αὐτὰ ποὺ θὰ τὰ ζήλευαν ἴσως τὰ ὑπερσυγχρονισμένα «σχολεῖα ἐργασίας» τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων, θὰ τὰ βρῆτε σὲ κάποιο χωριουδάκι τοῦ Καμερόν ἢ σὲ κάποιο ἀλιευτικὸ σταθμὸ τῆς Ἰσλανδίας.

Ἔτσι, ἡ πρόνοια γιὰ τὸ παιδί ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τοῦ σχολεῖου. Καὶ προχωρώντας ἀκόμη μακρότερα προσπαθεῖ νὰ σώσῃ τὸ παιδί ἀπ' τὸν ἠθικὸ καὶ σωματικὸ κίνδυνο.

Εἰδικὲς ὀργανώσεις φροντίζουν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Τὸ 1901 ἱδρύθηκε στὶς μεσημβρινὲς Ἰνδίες μιὰ τέτοια ἱεραποστολὴ κυριῶν, μὲ σκοπὸ νὰ περισώξῃ παιδιά ἀπὸ ἠθικὸς κινδύνους. Τὸ πρῶτο κοριτσάκι ποὺ περιμιάζεφε ἦταν προωρισμένο γιὰ τὴν ὑπηρέσια ἐνὸς ναοῦ ὅπου ἐπρόκειτο νὰ «παντρευτῆ τοὺς θεοῦ», μ' ἄλλα λόγια νὰ παραδοθῆ στὸν ἠθικὸ ξεπεσμό. Ἰδῆθος τέτοιων κοριτσιῶν ἄρχισαν ἔτσι νὰ γλυτώνουν ἀπὸ τὰ δόντια τῆς ἀμαρτίας. Μὲ τὸν καιρὸ ἡ σωτικὴ ἐργασία ἀπλώθηκε καὶ στ' ἀγόρια, ποὺ ἐπροωρίζοντο γιὰ περιοδεύοντα ἀνῆθικα θέατρα. Ἡ ἐργασία ἦταν ἐξαιρετικὰ δύσκολη. Ἐπρεπε οἱ κυρίες τῆς ἱεραποστολῆς νὰ εἰσδύσουν καταλλήλως μέσα στὰ τεμένη ἢ τοὺς θιάσους καὶ νὰ κατορθώσουν μὲ χίλιες δυσκολίες νὰ ἀποσπάσουν ἓνα χαμένο πρόβατο. Ἀλλὰ οἱ κόποι δὲν πῆγαν χαμένοι. Οἱ καρποὶ δὲν ἄργησαν νάρθουν πλούσιοι. Κι' ἔτσι σήμερα στὸ Ντοναβούρ τῶν Ἰνδιῶν πολλὰ παιδιά ἔχουν γλυτώσει ἀπ' τὸ γκρεμὸ κι' ἀντὶ νὰ

ὕπηρετοῦν σὲ ὀργανιστικούς θιάσους ἐργάζονται γιὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ (2).

Μὰ ἡ χριστιανικὴ ἱεραποστολὴ δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ στερήσῃ τὸ παιδί ἀπ' τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Ἔτσι ἔρχεται στὸ μέσον τὸ πρόβλημα τῆς ψυχολογίας. Ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἀγνῆς καὶ μορφωτικῆς ψυχαγωγίας προβάλλει ἀκόμη πῶς ἐπιτακτικῶς στὶς χώρες ἐκεῖνες, ὅπου κἀθε ἐκδήλωση τῆς χάριτος συνοδεύεται ἀπὸ εἰδωλολατρικὰ καὶ ἠθικῶς ὑποπτα ἔθνη (3).

Δὲν εἶναι εὐκαλο νὰ ἐκτιμῆσῃ κανεὶς ὅσο πρέπει τὴν ἀνυπολόγιστην ἐκπολιτιστικὴν σημασίαν τέτοιων προσπαθειῶν, πού μετὸν πρόπο αὐτὸ ἐξασφαλίζουν τὴν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν ἐξυγιάνσιν ὀλοκλήρων λαῶν, πού ἄλλοιῶς θὰ ἐδάδιζαν πρὸς ἓνα τέλειο ξεπεσμό.

Ἄλλὰ εἶναι καὶ ἄλλη μιὰ μεγάλη ὀφέλεια ἀπὸ τὴν ἱεραποστολικὴν πρόνοιαν γιὰ τὸ παιδί: ἡ προσέγγισις καὶ συναισθητικὴ τῶν φυλῶν. Τὸ τεράστιον αὐτὸ ἔργο μὲ τὴν παγκόσμιαν σημασίαν του τὸ ἔχει ἀναλάβει τὸ πασίγνωστο καὶ στὸν τόπον μας Κατηχητικὸ Σχολεῖον ἡ Σχολεῖον Κυριακῆς. Στους ἀπέραντους πλοκάμιους τοῦ Κ.Σ. συναδελφώνεται ὁ παιδικὸς κόσμος τῶν πέντε ἡπείρων. Τὸ 12ο Συνέδριον τῆς World's Sunday School Association στὸ Ὁσλο τὸ 1936 ἀπεκάλυπτε τὸ ἐξαιρετικὸν γεγονός ὅτι 34 ἑκατομμύρια παιδιὰ ἦσαν συναδελφωμένα στὰ 369.000 Κυριακὰ Σχολεῖα τῶν πέντε ἡπείρων. Καὶ ὡς καρποὶ συμβαδίζουσιν μετὰ τοὺς ἀριθμοὺς. Εἰδικὰ γιὰ τὸ πεδῖον τῆς συναδελφώσεως ἀξιοπρόσεκτος εἶναι καὶ ὁ «σύλλογος τοῦ παιδιοῦ Ἰησοῦ» πού ἐδρῶθηκε πρὸ 100 ἐτῶν στὸ Παρίσι γιὰ νὰ ἐνώσῃ τὰ χριστιανόπουλα ὅλης τῆς γῆς στὴν ἀγάπην γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν εἰδωλολατρῶν. Ἔτσι τὸ ὄνειρον τῆς συναδελφώσεως ὄχι ἀπλῶς τῶν λαῶν, ἀλλὰ τῶν φυλῶν, γίνεται πραγματικότης κάτω ἀπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ζωογονὸς ἀνεμὸς τῆς χριστιανικῆς

ἀγάπης σπάζει τοὺς πάγους πού χωρίζουσιν τὶς φυλὰς καὶ κάνει τὰ κινεζόπουλα νὰ ἀγκαλιάζουσιν τὰ ἀμερικανόπουλα, καὶ τὰ ἀραπόπουλα νὰ ἀδελφωθοῦν μετὰ τὰ παιδιὰ τῶν ἐρυθροδέρμων. Στὰ Κατηχητικὰ σχολεῖα τῶν πέντε ἡπείρων πού συχνὰ στεγάζονται σὲ μιὰ ἀχυρένια καλύβα ἢ στὴν σκιά ἐνὸς φοίνικος, μακρὰ ἀπὸ πολιτικὰς συζητήσεις καὶ διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις, χαλκεύονται οἱ πῶς σταθεροὶ διειθνεῖς καὶ πανανθρώπινον δεσμοί, οἱ μόνον δεσμοὶ πού μποροῦν νὰ ἐνώσουν τὸν κόσμον. Τί ἄλλο σπουδαιότερον θὰ μπορούσε νὰ ποθῆσῃ κανεὶς;

ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

Παραλείπομε ἄλλους τομεις τῆς κοινωνικῆς προνοίας (γιὰ τοὺς φτωχοὺς, γέροντας, τυφλοὺς, ψυχοπαθεῖς κλπ.) γιὰ νὰ ἴσθωμε σ' ἓνα ἐνδιαφέροντα κλάδον τῆς ὀργανωμένης ἀγάπης: τὴν πρόνοιαν γιὰ τοὺς φυλακισμένους καὶ γενικώτερα γιὰ τοὺς παραστρατημένους. Πολλοὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες εἶχαν ὡς ἔργον τοὺς σὲ παρασμένους αἰῶνας νὰ περιμαζεύουσιν τοὺς ἀσωτοὺς υἱοὺς καὶ τὶς ἀσωτες θυγατέρας, ὅπως ὁ Vincent de Paul, ὁ Franz Regis, ὁ Holbauer, ἡ Φραγκίσκα Ichervier καὶ ἴδρυσαν εἰδικὰς ὀργανώσεις. Ἡ σπουδαιότης ἀλλὰ καὶ ἡ λεπτότης μιᾶς τέτοιας ἱεραποστολῆς εἶναι φανερὴ, στὶς ἄγριες πρὸ πάντων χώρες ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν ἀρκετοὶ ἠθικοὶ φραγμοί. Παρ' ὅλες ὅμως τὶς δυσκολίας οἱ ἱεραπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφές κατάρθωσαν νὰ μποῦν καὶ στὶς φυλακὰς ἀκόμη, γιὰ νὰ ἀντικουφίσουν τοὺς ἀπελπισμένους, νὰ ἀνοίξουν νέους ὀρίζοντας καὶ νὰ ἐλκύσουσιν καὶ ἀπὸ καὶ μέσα ἐργάτες τοῦ φωτός. Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι θαυμαστά. Οἱ κατάδικοι πολὺ συχνὰ ἀκοῦν μετὰ λαχτάρων τὸ κήρυγμα τῆς νέας ζωῆς. Ἐγκληματίες μετανοοῦν καὶ γίνονται ἄνθρωποι. Δῆμοι καὶ δεσμοφύλακες βαπτίζονται καὶ γίνονται συνεργάτες τοῦ ἱεραποστόλου.

ὍΤΑΝ ΞΕΣΠΟΥΝ Οἱ ΘΕΟΜΗΝΙΕΣ

Ἡ ἀγάπη, στὸν πόνον πρὸ πάντων φανερῶναι τὰ μυστικά της ὄπλα. Καὶ ἡ ὀργανωμένη ἀγάπη τῶν ἱεραποστολῶν, ὅταν ξε-

(2) Βλ. La Bonne Revue, Ἰούνιος 1936, σελ. 263.

(3) Μετὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀπασχολήθηκε τὸ περιοδικὸ Études, 5 Ὀκτωβρίου 1938 σελ. 72.

σποὺν οἱ θεομηνίες φθάνει στὸ ρεκόρ τῆς δραστηριότητός της. Οἱ ἱεραποστολικές χώρες κατὰ κανόνα δέρνονται ἀπὸ τὶς μύστιγες τῆς φύσεως: πλημμύρες, ἀνομιβρίες, λιμοί, σεισμοί, πόλεμοι.

Ἔτσι π. χ. ἡ Κίνα ὑποφέρει τὸ χειμῶνα ἀπὸ ξηροὺς παγωμένους ἀνέμους, τὸ καλοκαίρι ἀπὸ ζεστούς καὶ ὕγρους, καὶ τὸ φθινόπωρο ἀπὸ σφοδροὺς ἀνεμοστρόβιλους Ὑψῶνες. Οἱ καταρρακτιώδεις βροχές ποὺ προκαλοῦν τὶς πλημμύρες καὶ οἱ μεγάλες ξηρασίες ποὺ προκαλοῦν τοὺς λιμούς εἶναι συχνότατες. Τὸ 1935 ἡ πλημμύρα τοῦ κεντρικοῦ ποταμοῦ σκόρπισε τὸ θάνατο σὲ 100.000 ἀνθρώπους καὶ ἐστέρησε τὴ στέγη ἀπὸ 14 ἑκατομμύρια. Ὁ λιμός τοῦ 1900 στὶς Ἰνδίες ἐστοίχισε 5 ἑκατομμύρια ἰθαγενεῖς.

Καὶ ἡ Ἀφρική εἶναι ἡ χώρα τῶν μεγάλων κλιματολογικῶν ἀντιθέσεων. Πολλές φορές εἶναι τόση ἡ ξηρασία, ὥστε οἱ ἰθαγενεῖς ἀναγκάζονται ν' ἀνοίγουν τρύπες στὴν ξερὴ κοίτη κάποιου ποταμοῦ, γιὰ νὰ βροθῶν λίγο βρώμιχο μολυσμένο νερό. Καὶ ὅμως πολλοὶ διατρέχουν πολλὰ χιλιόμετρα γιὰ νὰ προμηθευθοῦν ἕστω καὶ ἀπ' αὐτό. Στὰ πρόχειρα πηγὰδια ποὺ ἀνοίγουν οἱ ἱεραπόστολοι περιμένουν μέρα-νύχτα στὴν οὐρὰ οἱ μαῦροι. Καὶ τὸ ἀκόμη τραγικώτερο: ἀγέλες ἀγρίων θηρίων, κατεβαίνουν ἀπὸ τὶς ζοδυκλές ζητώντας νερό, ὅπου μυριστοῦν ὕγρασία. Οἱ ἄνθρωποι ἀναγκάζονται τότε νὰ φύγουν καὶ οἱ λασποπηγές κατανοῦν ἀχρηστες.

Ἀνυπολόγιστες εἶναι καὶ οἱ ζημιές ποὺ προκαλοῦν οἱ ἀκρίδες. Τὸ 1934 στὴ Νότιο Ἀφρική ἐφάνηκαν σύννεφα ἀκρίδων μακροῦς 8—10 μιλίων, ποὺ ἐσκέπαζαν ὅλον τὸν οὐρανό. Στὰ χωράφια δὲν ἔμεινε οὔτε φύλλο. Ἀποτέλεσμα: ἕνας πρωτοφανῆς λιμός ποὺ ἔφερε μαζί ἕνα σωρὸ ἀρρώστειες, τυφῶ, δυσεντερεία, διφθερίτιδα, πυρετοῦς. Οἱ ἰθαγενεῖς ἐπεφταν σὺν μυίγες.

Ὅσο γιὰ τὶς καταστροφές ποὺ προκαλοῦν οἱ σεισμοί, εἶναι περιττὸ νὰ γίνῃ μακρύτερος λόγος. Τὰ μέρη ποὺ ὑποφέρουν περισσότερο εἶναι ἡ Ἰαπωνία, ἡ κεντρικὴ Ἀσία, οἱ Ἀνατολικές Ἰνδίες, οἱ Φιλιππίνες, ἡ Ὠκεανία καὶ ἡ Χιλή. Στὴν Ἰαπωνία τὸ 1923 κατεστράφησαν 576.000 σπι-

τια. Νησιά ὀλόκληρα τοῦ Εἰρηγικοῦ καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ ἔχουν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ σεισμούς: τὸ ἀτιμόπλοιο πάει ἕνα πρῶτ' καὶ μάταια τὰ ἀναζητεῖ.

Ἀπέναντι στὶς ποικίλες αὐτὲς θεομηνίες ποῖα εἶναι ἡ συμβολὴ τῶν ἐργατῶν τῆς ἀγάπης;

Ἐκεῖ ποὺ οἱ ἰθαγενεῖς γονεῖς πουλᾶν τὰ παιδιὰ τους ἢ τὰ σκοτώνουν γιὰ νὰ μπορέσουν αὐτοὶ νὰ ζήσουν, οἱ ἱεραπόστολοι βρίσκουν μοναδικὴ εὐκαιρία γιὰ μιὰ πολὺ-πλευρῆ ἐξάσκηση τῆς ἀγάπης. Ὁ ἱεραποστολικὸς σταθμὸς γίνεται τότε ἐστία φιλανθρωπικῆς ἀκτινοβολίας. Ἐκεῖ μοιράζεται συσσίτιο στοὺς πεινασμένους. Ἐκεῖ νοσηλεύονται οἱ παθόντες. Ἐκεῖ καταφεύγουν τὰ ὄρφανὰ καὶ οἱ ἀπροστάτευτοι. Ἀπὸ κεῖ ἐκπηγάζει κάθε ἐνέργεια γιὰ τὴ διατροφή, τὴ στέγαση, τὴ νοσηλεία τῶν ἀσθενῶν, γιὰ τὴν ταφὴ τῶν νεκρῶν, γιὰ τὴν εὑρεση ἐργασίας τῶν ἀνέργων, γιὰ τὸ ντύσιμο τῶν γυμνῶν, γιὰ τὸ περιμάζημα τῶν ζητιάνων ποὺ κατακλύζουσιν τοὺς δρόμους. Καὶ τότε βλέπει κανεὶς τὸ συγκινητικὸ φαινόμενο νὰ κινητοποιηθῆ γιὰ τὴν ἀλληλοβοήθεια ὁ χριστιανικὸς ἰθαγενῆς πληθυσμὸς, ποὺ μέχρι χθὲς δὲν ἤξερε τί θὰ πῆ ἀγάπη τοῦ πλησίον. Καὶ τότε δρᾷ ἡ χριστιανικὴ νεότης τῶν ἰθαγενῶν. Μαθητὲς καὶ μαθήτριες τῶν ἱεραποστολικῶν σχολείων, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἐμπνευσμένους ἱεραποστόλους καὶ τὶς ἀδελφές, ἀναλαμβάνουν τὴ σταυροφορία τῆς ἀγάπης: σχηματίζουν συνεργεῖα ποὺ θὰ φτιάσουν σικηνές γιὰ τοὺς ἀστέγους, συνεργεῖα διανομῆς τροφίμων, συνεργεῖα νοσηλείας κλπ.

Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα; Νέο κῆμα ἰθαγενῶν κατακλύζει τὸν ἱεραποστολικὸ σταθμὸ μὲλις τελειώσει ἡ θεομηνία. Τὸ ξεχείλισμα τῆς ἀγάπης τῶν χριστιανῶν τοὺς συγκίνησε βαθειά: θέλουν καὶ αὐτοὶ νὰ γίνουν μαθηταὶ τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης! Ἐξοκί ὀλόκληρα χωριά τῆς Κίνας προσεχώρησαν στὸ Χριστιανισμὸ σὲ μιὰ τέτοια περίσταση. Καὶ γιὰ νὰ δείξουν ἐμπρακτὰ τὴ μετάνοιά τους γκρέμισαν τὶς παγίδες τους, ἔκαψαν τὰ εἰδωλα, ἔχτισαν ἐκκλησίες καὶ χριστιανικὰ σχολεῖα καὶ ὕψωσαν τὸ σταυρὸ στὰς εἰσόδους τῶν χωριῶν.

ΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Ὅπως φάνηκε καὶ παραπάνω, στὸ εὐγενικὸ αὐτὸ ἔργο ποὺ μᾶς ξαναφέρειν στὴν ἡρωϊκὴ ἐποχὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, μιὰ ξεχωριστὴ θέσι κατέχει ἡ γυναίκα. Προικισμένη ἢ χριστιανὴ γυναίκα μὲ τὰ χαρίσματα τῆς συμπόνιας καὶ τῆς κατανοήσεως τοῦ συνανθρώπου καὶ γεμάτη ἀπὸ συναισθηματικὸ πλοῦτο, νοιώθει τὴν ἀγάπην ὡς μιὰ ψυχικὴ ἀνάγκη. Ζητάει νὰ δοθῇ στὶς πονεμένες ψυχὰς γιὰ νὰ τὶς φέρη κοντὰ στὸ Αὐτρωτὴ. Ἡ μητρικὴ τῆς καρδιὰ βρίσκει ἀνάπαυση στὴν περιβαλψὴ τοῦ ἀρρώστου καὶ τοῦ παιδιοῦ. Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ ὅτι ἓνα μεγάλο ποσοστὸ γυναικῶν ἱεραποστόλων καὶ νοσοκόμων, ποὺ ὅλο αὐξάνει, εἶναι ἀφιερωμένο στὸ ἡρωϊκὸ καὶ γεμῆτο θυσιῆς ἔργο τῆς ἱεραποστολῆς (4). Κι' ἀπ' τὸ ποσοστὸ αὐτὸ ἓνα σημαντικὸ μέρος εἶναι δοσμένο στὰ πιά θλιθερὰ ἄστυα, στὰ λεπροκομεία τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Βερμανίας, τῆς Μαδαγασκάρης καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ. «Ἄγγελοι τῆς ἀγάπης» μέσα σὲ ἀνθρώπινες κολάσεις! Σὲ δεκάδες χιλιάδων ἀνέρχονται οἱ Εὐρωπαῖες καὶ οἱ Ἰθαγενεῖς ἀδελφές-ἱεραπόστολοι ποὺ εἶναι ἐγκατεσπαρμένες στὶς πέντε ἡπείρους. Ἡ συμβολὴ τῶν ἀγγέλων αὐτῶν, ποὺ συνδυάζουν τὸ ἔργο τῆς βιολογικῆς Μαρίας καὶ τῆς Μάρθας, ἢ συμβολὴ τους στὴν ἐκπαίδευση καὶ στὴν πρόνοια εἶναι ἀξιόλογη. Τὸν καιρὸ ποὺ οἱ «μοντέρνες γυναῖκες» τῶν πόλεων μᾶς ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ποικιλόμορφο γκρέμισμα κάθε ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, κάθε ἀνθρωπισμοῦ, κάθε ἰδανικοῦ, οἱ ἡρωῖδες τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας ξέρου νὰ κυβερνοῦν μὲ τὸ δικὸ τους τρόπο, ξέρου νὰ χτείζουν τὸ ἀτράνταχτο οἰκοδόμημα τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀγάπης.

Εἶναι ἀφάνταστα τὰ ὕψη τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς αὐτοθυσίας, στὰ ὅποια φθάνει ἡ ἀδύνατη γυναίκα, ὅταν ἀφιερωθῇ στὴν ὑψη-

ρασία τοῦ Χριστοῦ. Ἐκστατικὸς στέκεται κανεὶς μπροστὰ σὲ μερικὰ περιστατικὰ ὡς τὰ παρακάτω.

Ὅταν κάποτε μιὰ ἀσπλαγχνὴ κυβέρνησις ἤθελε νὰ διώξῃ τὶς ἀδελφές ἀπὸ τὸ λεπροκομεῖο τῆς Μαδαγασκάρης, ἐκεῖνες δὲν μπόρεσαν νὰ βαστάξουν, νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς ἀρρώστους τῶν μὲ τὶς ἀνοιχτὰς πληγὰς. Ἰκετέψανε τόσο πολὺ, ὥστε ἐπὶ τέλος τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ μείνουν, ἀλλὰ χωρὶς καμμιά ἐπιχορήγησιν ἐκ μέρους τοῦ κράτους. Ἡ χαρὰ τους ἦταν ἀπερίγραπτη...

Κι' ἄλλο ἓνα, ἀκόμη πῶς ὑπέροχο. Ὁταν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μοντρεάλ ἐξήγησε ἀπὸ τὸ ἴδρυμα τῶν γυναικῶν ἱεραποστόλων τοῦ Καναδά μερικὰς ἐθελοντίδες γιὰ τὴ μαρτυρικὴ ὑπηρεσία τῶν λεπρῶν, ἔτρεξαν νὰ παρουσιαστοῦν ἐν ὄνῃ 40 ἀδελφές! Ἀπὸ αὐτὰς ξεχωρίστηκαν τέσσαρες—τέσσε μόνον ἐχρειάζοντο!—οἱ ὅποιας ἀπὸ τὸ 1913 μέχρι σήμερα ἐξακολουθοῦν τὸ ἡρωϊκὸν τους ἔργο ἀνάμεσα στοὺς δυστυχέστερους τῶν δυστυχησμένων.

Ὁ ὑπέροχος ρόλος τῆς γυναίκας στὶς ἱεραποστολὰς τῆς ἀγάπης ἔχει ἐκτιμηθῆ ἀπὸ ἐπίσημα πρόσωπα. Ὁ γενικὸς διοικητὴς τῶν ἀποικιῶν τοῦ Βελγίου Paul Charles σ' ἓνα συνέδριον, ἀφοῦ ὠνόμασε τοὺς ἱεραποστόλους σκαπανεὶς καὶ μοναδικούς ἐκπροσώπους τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, πρόσθεσε τὰ ἐξῆς βαρυσήμαντα λόγια: «Συχνὰ ὁ πολιτισμὸς συνοψίζεται στὸ πρόσωπο μιᾶς νέας συμπαθητικῆς γυναίκας, ποὺ γεμάτη μητρικὴ ἀγάπη σκύβει νὰ στηρίξῃ ἕναν παραπεταμένο μαθρο».

Καὶ μήπως δὲν ἔχει δίκην; Ἡ «μοντέρνα» γυναίκα τοῦ σαλονιοῦ καὶ τῆς «ὕψηλης διανόησης» δὲν ἀντέχει στὴ σύγκρισιν μὲ μιὰ ἀγνωστὴ χριστιανὴ ἡρωῖδα τῶν τροπικῶν χωρῶν. Κι' ὅμως, ἂν ἡ νεώτερη γυναίκα ἤμπορούσε νὰ καταλάβῃ τὸ ὕψος καὶ τὴν ἀξία τῆς ἀποστολῆς τῆς στὸν χριστιανικὸ κόσμον, ποὺ τὴν τοποθετεῖ τόσο ψηλά... Ἄν... Μὰ γιατί νὰ μιλάμε ὑποθετικά; Σήμερα σ' ὅλο τὸν κόσμον καὶ στὴν Ἑλλάδα ἡ νεώτερη γυναίκα, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πίστεως, χτείζει ἀκούραστα καὶ χαρούμενα τὸ οἰκοδόμημα τῆς εὐτυχίας, τῆς δικῆς τῆς καὶ τῶν ἄλλων.

(4) Βιογραφίαι γυναικῶν ἱεραποστόλων ὑπάρχουν πολλὰ. Σημειώσωμε μόνον τῆς Lilia Trotter, ποὺ ἐργάστηκε σαφάντα ὀλόκληρα χρόνια στὴ Β. Ἀφρικῇ: L' appel du désert ὑπὸ Branche Pirott.



ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ EDDINGTON

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τὸ ἔργον ποὺ ἐπέτελεσε εἰς τὸ πεδῖον τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν φιλοσοφίαν ὁ ἐκλιπὼν ἄγγλος καθηγητῆς Sir Arthur S. Eddington εἶναι τόσον μέγα καὶ πολυσχιδές, ὥστε δὲν ἴητο δυνατόν νὰ ἐξαντηθῆ μετὰ τὰ ὅσα ἐγράφησαν εἰς τὰς «*Λεκτίνας*» εἰς τὸ εἰδικὸν περὶ αὐτοῦ τεύχος τοῦ παρελθόντος Μαρτίου. Εἰς τὴν χώραν μας ἀγνοεῖται σχεδὸν παντελῶς μία τοιαύτη διεθνὴς φυσιογνωμία καὶ θὰ ἐχρειάζοντο νὰ γραφοῦν ἐν καιρῷ πολλὰ διὰ νὰ παρασταθῆ πλήρως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἢ ἐντελῶς ἐξαιρετικῆ συμβολῆ τοῦ ἀποθανόντος ἀστρονόμου πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ γενικώτεραι ἀντιλήψεις αὐτοῦ ἐπὶ πλείστων ζητημάτων τὰ ὁποῖα ἀπὸ αἰώνων ἀπασχολοῦν τὴν Φιλοσοφίαν καὶ τὴν Μεταφυσικὴν.

Θὰ ἐπεθίμουν ὅμως σήμερον νὰ ἐκθέσω μερικὸς χαρακτηρισμοὺς διὰ τὸν Eddington ἀπὸ ἄρθρα ποὺ ἐγράφησαν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ θανάτου του εἰς τὰ ἀγγλικά περιοδικὰ Nature καὶ Observatory ὑπὸ διασήμεων ἐπιστημόνων, ὅπως π. χ. ἀπὸ τὸν Sir Spencer Jones, διευθυντὴν τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Γκρήνουιτς, καὶ τοὺς καθηγητὰς E. A. Milne καὶ Andrade, τὰ ὁποῖα εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν τὸ British Council of London διὰ τοῦ Lt. Col. Conway τοῦ Education Section τῆς A. I. S.

Ἡ γνωστὴ θεωρία τῆς σχετικότητος κακῶς ἔχει συνδεθῆ μόνον μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Einstein, διότι, ὡς γνωστόν, διὰ τὸν ἀπαρασιμὸν αὐτῆς εἰργάσθησαν πολλοὶ ἐπιστήμονες πρὸ αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτόν, εἰδικώτερον δὲ ὁ καθηγητῆς Eddington. Ὁ Eddington ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητῆς τῆς ἀρχῆς τῆς σχετικότητος εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν, ἀνεδείχθη δὲ ὁ κυριώτερος ἢ μᾶλλον ὁ μοναδικὸς ἐκπρόσωπος καὶ ἐρμηνευτῆς τοῦ συνεισέφερον ἐξαιρετικὰ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐδραίωσιν αὐτῆς μεταξὺ τῶν

ἐπιστημόνων. Καὶ ὅμως ἀγνοεῖται, σχεδὸν παντελῶς, ἢ ὅλως ἰδιαίτερα συμβολῆ αὐτοῦ εἰς τὸν μεγάλον αὐτὸν κλάδον τῆς ἐπιστήμης!

Προικισμένος μὲ ὀξεῖαν διαίσθησιν ἐπὶ ζητημάτων τῆς Φυσικῆς, γράφει ὁ Spencer Jones, ἀφερρόναι πολλὸν χρόνον καὶ σκέψιν διὰ νὰ ἐξετάσῃ ζητήματα τοῦ μακροκόσμου τῶν γαλαξιδῶν καὶ τοῦ μικροκόσμου τῶν ἀτόμων. Ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος καὶ αἱ ποικίλαι ἐφαρμογαὶ αὐτῆς εἰς τὸ φυσικὸν σύμπαν (καμπυλότης τοῦ χώρου, πλοκῆ τῶν γαλαξιδῶν, μορφή καὶ διάταξις τοῦ ὕλικου συμπαντος) ἀπασχολοῦν τὸν Eddington ἰδιαίτερος. Τὸ 1943 δημοσιεύει τὸ ἔργον του: The Combination of Relativity Theory and Quantum Theory, τὸ ὅποιον, καθὼς γράφει ὁ Spencer Jones, εἶναι ἐξαιρετικὰ δυσνόητον καὶ πολὺπλοκον, ἀλλ' ἀποτελεῖ σοδαριωτάτην συμβολὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Τὰ γνωστὰ βιβλία τοῦ Eddington: The Nature of the Physical World καὶ New Pathways in Science, ἀπευθυνόμενα εἰς τὸ γενικώτερον μορφωμένον κοινὸν ἔχουν προκαλέσει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν διεθνή προσοχήν, εἰς αὐτὰ δὲ σημειώνει ὁ S. Jones ἐκτίθεται τὸ εἶδος τῆς γνώσεως ποὺ μᾶς δίδει ἡ ἐπιστήμη καθὼς ἐπίσης καὶ αἱ μεταφυσικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ καθηγητοῦ Eddington, ὁ ὅποιος, ἐσημείωνεν ἐποχὴν ἰδιαίτερον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν. Εἰδικῶς διὰ τὰ ἔργα αὐτά, ὁ καθηγητῆς Andrade σημειώνει ὅτι: «Εἶναι σπάνιον πρᾶγμα δι' ἕναν ποὺ ἴητο διδάσκαλος εἰς τὰ πλεόν δυσνόητα τεχνικὰ κεφάλαια τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως, νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐκφράζεται μὲ τόσῃν διαύγειαν, θελκτικότητῃ καὶ ἀτομικότητῃ, μὲ ὅσῃν τὸ ἐπιτυγχάνει ὁ Eddington εἰς τὰ περισσώτερον ἐλλακτικόμενα βιβλία του. Εἶχε μέσα του κάτι τὸ προφητικόν».

Τέλος ὁ καθηγητῆς Milne, ἐξ ἑσῶ δια-



ΚΟΝΤΑ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ἐκεῖνο τὸ ἀπόγεμα στὰ τέλη τοῦ Ὀκτώβρη, ἡ Φλώρα ἀνέβαινε σκεπτική στὸ σπίτι της. Στὸ τελευταῖο πάτωμα, στὴν ταράτσα καλλίτερα, μᾶς πολυκατοικίας, ἔμενε ἡ κωνούργια φίλη της. Ἡ Φλώρα ἦταν ἡ μικρὴ πρωτοετῆς φοιτήτρια τῆς Ἰατρικῆς ποὺ μόλις πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες εἶχε γνωριστῆ μετὰ τὴν τελειόφοιτῃ τῆς Φιλολογίας, τὴν Λουκία Λινάρη. Αὐθόρητα, στὸ προαίτιο τοῦ Πανεπιστημίου, τὴν εἶχε πλησιάσει ἡ ψηλὴ κοπέλλα.

«Πρωτοετῆς;» εἶχε ρωτήσῃ καὶ ἡ φωνὴ της χάραινε. Κι' ὅταν ἡ Φλώρα κοίταξε τὴν ἀγνωστὴ μ' ἀπορία—τὰ μάτια τῆς Φλώρας ἦταν πάντα γεμάτα μετὰ τὸσες ἀπορίες καὶ ἡ καρδιά της μ' ἀκόμα περισσότερες—ἐκείνη γέλασε.

«Μὰ ἀκριβῶς, τὸ ἴδιο ὕψος εἶχα καὶ ἐγὼ ὅταν ἦμουν πρωτοετῆς. Καί, ποιά Σχολή;» Τώρα ἡ Φλώρα κοκκίνησε ὡς τ' αὐτιά, ἡ φωνὴ της ἔτρεμε: «Ἰατρικῆ». Τὸ ψηλὸ κορίτσι τὴν κοίταξε στὰ μάτια σταθερά, σοβαρά: «Μεγάλη ἀποστολή, εἶπε, ὅπως καὶ ἡ δική μου». — «Ἡ δική σας;» «Ναί—τὸ βλέμμα ἔλαμψε—Φιλολογία». «Δὲ βλέπω τὴ σχέση...» Τὸ ψηλὸ κορίτσι ἔσκυψε πάνω στὰ γαλανὰ μάτια τῆς Φλώρας καὶ ἔνα κύμα ζεστῆς συμπάθειας πλημμύρισε τὴ μικρὴ, φοβισμένη πρωτοετῆ. «Μεγάλη σχέση... Πῶς σᾶς λένε;» «Φλώρα...». «Μεγάλη σχέση, Φλώρα—ἔπεε τόσο ἀπλᾶ: Φλώρα, σὰ νὰ τὴ γνῶριζε ἀπὸ καιρό.—Ἐσὺ θὰ γιατρεύεις τὸ σῶμα, ἐγὼ θὰ γίνω ἐρευνητῆς τῆς σκέψης μὰ καὶ οἱ δύο μας

πρεπῆς ἐρευνητῆς τοῦ σύμπαντος μετὰ τὸν ἀποθανόντα ἀστρονόμον, ἀναφέρει μίαν ἀλλήν ἀρετὴν τοῦ Eddington, ποὺ ἦτο ἕνα ἀπὸ τὰ μυστικά τῆς τόσης ἐπιτυχίας του. Ἦτο ταπεινός, ἤκουε μετὰ προσοχὴν τὰς ἀπόψεις τῶν ἄλλων καὶ ἔσπευδε νὰ ὁμολογήσῃ πρῶτος αὐτὸς τὴν πλάνην του. Ἴδού τί γράφει ὁ Milne: «Ὁ Eddington ἦτο ἕνας πολέμιος τῶν ἰδίων του ἰδεῶν, μὴ ἐπιτρέπων εἰς τὸν ἑαυτὸν του κανένα συμβιβασμὸν ὡσάντις ἐθεώρει μίαν ὑπόθεσιν καὶ ἤθελε νὰ κερδίσῃ μίαν νέαν ἰδέαν».

Ὁ Milne ὑπῆρξεν εἰς ὠρισμένα ἐπιστημονικὰ ζητήματα ἀντίπαλος τοῦ Eddington καὶ συχνάκις εἰς τὴν Royal Astronomical Society καὶ εἰς ἄλλα συνέδρια ἦλθεν εἰς ἀντίθεσιν μαζί του. Δι' αὐτὸ ὁ Milne τελειώνει ὡς ἔξης τὸ περὶ Eddington ἀρθρον του: «Σὰν ἄνθρωπος ὁ ὅποιος, εἰς πείσμα τῆς πάλης ποὺ εἶχα μετὰ τὸν Eddington δημοσίᾳ καὶ ἰδιωτικῶς ἐπὶ ἐπιστημονικῶν διαφοριῶν, διατηρῶ πάντοτε τὰς εὐτυχεστέραις καὶ φιλικωτέραις προσωπικαῖς σχέ-

σεις, μετὰ πονεμένην τὴν καρδίαν συμμετέχω εὐκρινῶς εἰς τὸ παγκόσμιον πένθος μεταξὺ τῆς ἀστρονομικῆς ἀδελφότητος. Εἶναι τὸ πένθος δι' ἕνα ποὺ ἐφυγεν ἀπὸ τὸν κύκλον μας τόσον ἀπροσδοκῆτως, δι' ἕνα ἀρχηγόν τοῦ ὁποίου τὰ γραφόμενα ἐνέπνευαν τόσον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν Ἀστρονομίαν καὶ τὴν Ἀστροφυσικὴν καὶ δι' ἕναν ἀγαπῶντὸν φύλον καὶ ἠμπνευστὴν καὶ ἐπὶ πλείον εὐγενῆ σοφόν, εὐφυᾶ καὶ ἱκανόν εἰς τὰς ἐπιστήμας εἰς τὰς ὁποίας ἦτο ἀρρωτισμένος ὑπηρετῆς. Ἀλθθῶς ὁ Eddington ἦτο ἕνας μεγάλος ἄνθρωπος».

Νομίζω ὅτι θὲν πρέπει νὰ προσθέσω ἐγὼ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον νὰ ὑπογραμμίσω, ὅτι ὁ μέγας αὐτὸς ἄνθρωπος, ἕνα τέτοιο ἀνάστημα ἐπιστημονικὸν καὶ πνευματικὸν παγκοσμίου κύρους, ἦτο ἕνας συνειδητὸς χριστιανός, ὁ ὅποιος ὁμολογεῖ παντοῦ μετὰ θύναμιν καὶ παρηγοίαν τὰς χριστιανικὰς του πεποιθήσεις διὰ νὰ δεῖξῃ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον τὴν ἀξίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

δρόμοι φέρνουν στην ψυχή...». Δειλά ή Φλώρα τής έπιασε τὸ χέρι καὶ ξεχύθηκαν ἀπ' τὰ μάτια της ὄλες οἱ ἀπορίες. «Πιστεύετε στὴν ψυχή, ὦ!...». Ἡ μεγάλη σταμάτησε νὰ χαμογελά. Καί, γιὰ μιὰ στιγμὴ, ἡ Φλώρα νόμισε πὼς σταμάτησε κάθε κίνηση στὸν κόσμο κι' ἐκείνη ἡ ἴδια ν' ἀναπνέη. Ποῦ τὴν εἶχε ξαναδῆ αὐτὴ τὴ μορφή; Στὰ παιδικὰ της ὄνειρα ἴσως, ἐκεῖ κάτω στὸ περιβάλλον τῆς Πάτρας... Ἴσως τότε πού γιὰ πρώτη φορά τὰ χεῖλη της ψιθύριζαν μὲ εὐτυχία: Ἰδανικό.. Ζωὴ ἰδανική...— Τότε πού μέσα της ἐνοιῶσε νὰ μεγαλώνουν τεράστια φτερά καὶ νὰ τῆς σπρώχνουν τὸ στήθος γιὰ νὰ βγοῦν στὸ φῶς.

«Ναί, Φλώρα...» ἀπάντησε τὸ κορίτσι πού, τὴν ἴδια ὥρα, εἶχε γίνει ὅ,τι πιὸ στενὰ ἐνοικιμένο μὲ τὴν καρδιά τῆς μικρῆς, ξανθῆς φοιτήτριας.

Κι' ἐκεῖνο τὸ μικρὸ «ναί, Φλώρα...» στάθηκε ἡ ἀρχὴ τοῦ καινούργιου δρόμου πού ἐκθαμβη βιάδιζε τώρα ἡ Φλώρα. Γιατί κι' ἐκείνη, ἀπὸ βαθῶ ἔνστικτο, εἶχε πάντα πιστέψει στὴν ψυχή. Μὰ τὰ τελευταῖα χρόνια στὸ Γυμνάσιο εἶχε ἀκούσει κι' εἶχε διαβάσει πολλά. Ἡ καθηγήτρια τῶν Ἑλληνικῶν, ἡ πιὸ συμπαιθητικὴ ἀπ' ὄλες, δὲν εἶξερε, ὄχι, δὲν εἶξερε νὰ τῆς πῇ ἂν ὑπάρχει ψυχή ἢ, ἂν ὅ,τι λέμε ψυχή δὲν εἶναι κι' αὐτὸ ἄλλο ἀπὸ μιὰ ἀκόμα ἐνέργεια τῆς φύλης. Κι' ὅσο γιὰ τὸν καθηγητὴ τῶν Θερησκευτικῶν... Ὡ, δὲν εἶχε τὴ δύναμη οὔτε κἀν νὰ τὸν θυμᾶται ἡ Φλώρα. Δὲν ἦταν οὔτε ἀπλᾶ τίμιος. Ἕνας ἄνθρωπος, συλλογιζόταν μ' ἀγανάκτηση ἡ μικρὴ μαθήτρια, ἕνας ἄνθρωπος πού δὲν πιστεύει σὲ κάτι, πὼς μπορεῖ ν' ἀναλάβῃ νὰ τὸ διδάξῃ; Κι' ὅταν ἀναλάβῃ, ἡ ἀπλὴ τιμότητα δὲν τὸν ὑποχρεώνει νὰ τὸ διδάξῃ σωστὸ κι' ἀτόφιο, ὄχι ὅπως περνᾷ μέσα ἀπ' τὸ πρῶτο τοῦ δικοῦ του μυαλοῦ; Παρ' ὀλίγο νὰ μὴν τὴν προδιβάσῃ ὁ περιφρῆμος καθηγητὴς. Μιὰ μέρα τοῖς εἶπε: «Κόλασος καὶ Παράδεισος, βέβαια, δὲν ὑπάρχουν. Εἶναι ἡ τύχη τῆς συνειδήσεως σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ». Ἡ Φλώρα εἶχε πεταχτῆ ἀπ' τὸ θρανίον της στὴ μέση τῆς τάξης, χωρίς νὰ καταλάβῃ τί ἔκανε, τόσο ἦταν θυμωμένη. «Κύριε καθηγητά, ρώτησε, φώναξε σχεδόν, αὐτὸ πού μᾶς λέτε, τὸ διδάσκει-ἢ χριστιανικὴ θρησκεία;»

Ὁ καθηγητὴς χτύπησε τὸ χάρακα πάνω στὴν ἔδρα: «Καρούση, εἶσαι αὐτοδεδεσάτη. Εἶμαι ἢ ὄχι ἐλεύθερος νὰ διδάξω τὸ μάθημά μου ὅπως ξέρω ἐγώ;» «Ὁχι, φώναξε πάλι ἡ Φλώρα, ὄχι, δὲν εἶστε ἐλεύθερος. Αὐτὸ εἶναι ζαβολιά!» Κι' ἄρχισε νὰ κλαίῃ μὲ λυγμούς, νὰ κλαίῃ ἀπελπισμένα. Ὁ καθηγητὴς τὴν ἔβγαλε ἀπ' τὴν τάξη καὶ πέρασαν ἀριστὲς ἑβδομάδες ὡς πού νὰ ξαναγενοῖσθε στὸ μάθημά του. Δὲν εἶξερε καὶ ἡ ἴδια ἡ Φλώρα τί τὴν εἶχε πιᾶσει ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Οὔτε καὶ τοῦ πατέρα της, ὅταν τὴν ρώτησε, δὲν εἶξερε νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ: «Ἐσὺ Φλώρα, εἶπε ἐκεῖνος, δὲν πηγαίνεις στὴν ἐκκλησία, κουράζεσαι, ὅπως λές. Κι' ἐγώ, δηλαδή, δὲ φρόντισα ποτὲ νὰ σὲ πάω. Τέτοια περιττὰ πράματα! Μπορεῖς καὶ στὸ σπίτι σου νὰ κάνῃς τὴν προσευχὴ σου». Ψιθυριστὰ ἀντίειπε ἡ Φλώρα: «Δὲ μοῦχεῖς μάθει καὶ καμμιά προσευχὴ, πατέρα...». Ἐκεῖνος ἔκανε πὼς δὲν κατὰλαβε. «Τί σ' ἔπιασε, λοιπόν, νὰ τὰ βάλῃς μὲ τὸν καθηγητὴ;»—«Ἡ ζαβολιά, πατέρα. Ποιὸ εἶναι τὸ χρέος του; νὰ μᾶς διδάξῃ τὸν χριστιανισμό. Ἄλλα λέει τὸ βιβλίο, ἄλλα ὁ καθηγητὴς. Θὰ ἦταν τότε καλύτερα νὰ γίνεταί μάθημα ἀντιχριστιανικὸ στὸ σχολεῖο, θὰ ἦταν πιὸ τίμιο, δὲν βρίσκεις, πατέρα;» Τὴν εἶχε κοιτάξει πάνω ἀπ' τὰ γυαλιά του, ὁ πατέρας. Τί παρᾶξενο κορίτσι, τί ὄνειροπαρμένο πλάσμα! Ὅλα τὰ θελε μὲ τὸ διαβήτη. Περιήμενε ἀκόμα λίγο, μικρὴ Φλώρα, καὶ θὰ μάθῃς νὰ μὴ σκοντάβῃς ὄχι σὲ χάλκια ἀλλὰ οὔτε σὲ ψηλὸς τοίχους. Θὰ μάθῃς νὰ ξεγλυτωθεῖς, νὰ ξεφειγῆς ἀπ' τὰ ρωτήματα τοῦ ἴδιου σου ἐαυτοῦ.—Ὅσο κι' ἂν ἔλιπε ὁμοῦ ὁ πατέρας, ἡ Φλώρα δὲν ἔμαθε νὰ μὴ σκοντάβῃ. Ἴσως ἡ μεγάλη μοναξιά πού ζοῦσε ἀπὸ παιδί ν' ἀφῆσε ἐλεύθερα νὰ μεγαλώσουν μέσα της ἔνστικτα καὶ διαθέσεις πού σ' ἄλλες ψυχὲς γρήγορα πνίγονται στὴν τύρβη καὶ στὴν πολυκοσμία. Πάντα κλεισμένη στὸ περιβάλλον, χωρίς καμμιά φιλί, μὲ τὸν πατέρα της, μιὰ γρη῏α θεία καὶ τὴν ὑπερτέρα. τὴν Κατίνα. Κάτι λέγανε, ἡ γρη῏α θεία κι' ἡ Κατίνα τὰ βράδια τοῦ χειμῶνα κοντὰ στὴ σόμπα, κάτι λέγανε γιὰ φαντάσματα καὶ γιὰ βρονκόλακες... Μὰ γιὰ τὴν ψυχή, γιὰ τὴν ψυχή πού ἐκεῖ ἦταν ὅλο τὸ

κέντρο του ενδιαφέροντος της Φλώρας, δὲν ξέρανε τίποτα καθαρά. Ἴσως ναι... Ἴσως ὄχι... Τόσο θαμνά... Καὶ τόσο πολὺ κλαίγανε κι' οἱ δύο σὰν πέθαινε κανεὶς γνωστός ἢ συγγενής... Δὲν μπορεῖς, βέβαια, νὰ πιστεῖς πὼς ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη καὶ νὰ κλαῖς μὲ τόση ἀπελπισία μπροστὰ στὸ νεκρὸ καὶ νὰ παραπονεῖσαι: Κρῖμα τὸν ἄνθρωπο, ἔχασε τὴ ζωὴ του... Κι' αὐτὸ ἤθελε νὰ ξέρῃ ἡ Φλώρα: Τελειώνει, ναι ἢ ὄχι, ἡ ζωὴ στὸν τάφο;

Ὅταν ἦταν πιὸ μικρὴ, ἀδίσταχτα, χωρὶς νὰ τῆς τὸ πῆ κανεὶς, πίστευε στὴν ψυχὴ. Μὰ ὕστερα βρέθηκαν τόσο πολλοὶ ἀντίθετοι... Δὲν ἦταν φυσικὸ νὰ τὴν κυκλώσουν οἱ ἀπορίες; Γι' αὐτὸ, μέσα στὴν ἀφιλόβουλη σκέψη τῆς, συγκλονιστικὸ, σωτήριο, γεμάτο ἀστροφῆς ἔπεσε τὸ «ναί...» τῆς Λουκίας Λινάρη.

Ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ τὴν εἶχε γνωρίσει, τὴν τελειοφορτῆ, ἡ Φλώρα ζοῦσε σ' ὄνειρο, τ' ὄνειρο τῆς παιδικῆς τῆς ἡλικίας ποὺ γινόταν πραγματικότητά. Ὁκτὼ μέρες... Κι' ὅμως μοιάζανε πολλές, πάρα πολλές.

—Ποῦ μένεις, Φλώρα;

—Στὴν ὁδὸν Πετίνου, σὲ μιὰ πανσιόν... Δὲν μ' ἀρέσει καθόλου. Εἶναι σκοτεινά, οὔτε μ' ἀχτῶδα ἦλιου.

—Πρέπει νάρθης νὰ δῆς τὸ σπίτι μου, Φλώρα. Εἶναι μιὰ παλιὰ σοφίτα μὰ τόσο ὁμορφα διωρθωμένη! Νομίζεις πὼς ὁ Λυκαβητὸς μπαίνει ἀπ' τὰ παρῆθρα μου. Ἔλα...

Πότε εἶσαι κεῖ;

—Τετάρτη καὶ Σάββατο, τ' ἀπογευματάκι, πάντοτε...

Καὶ σήμερα, Τετάρτη, χωρὶς νὰ τὴν εἰδοποιήσῃ, ἡ Φλώρα ἀνεβαίνει τὶς σκάλες τῆς μεγάλῃς πολυκατοικίας. Ἀνεβαίνει... Ἀνεβαίνει... Κι' ἐπὶ τέλους, φτάνει στὴν ταράτσα. Θεέ μου, τί μαγεία εἶν' αὐτή! Τὸ γλυκὸ δειλινὸ τοῦ Ὁκτώβρη πάλαι κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ ἡλίου σὰ χορδὲς ἀόρατων βιολιῶν ποὺ λέν κάποιο σιωπηλὸ μὰ καὶ γεμάτο μουσικὸς ἦχος τραγοῦδι.

Ἡ Φλώρα σκύβει λίγο καὶ ζαλιζέται. Κοιτάζει γύρω τῆς. Τώρα φαίνεται καθαρά πὼς ἡ πολυκατοικία δὲν εἶναι ὅλη καινούργια. Ἐνα μεγάλο παλιὸ σπίτι ποὺ μεταμορφώθηκε, διπλά του ὑψώθηκε καὶ τὸ

καινούργιο κτίριο κι' ἔγινε ἡ τεράστια οἰκοδομή. Ἡ ταράτσα χωρίζεται στὰ δύο μ' ἓνα χαμηλὸ τοιχάκι. Στὴν ἄκρη τῆς παλιῆς ταράτσας, ὑψώνεται κάτασπρη ἢ σοφίτα μὲ κόκκινα παραθυρόφυλλα καὶ κόκκινα καινούργια κεραμίδια. Στὰ παρῆθρα τῆς κρέμονται σπαράγγια.

Ἡ καρδιά τῆς Φλώρας χτυπᾷ. Ἐδῶ, λοιπόν, εἶναι τὸ σπίτι τῆς Λουκίας; Πλησιάζει μ' ἀλαφριά βήματα, γεμάτη χαρά. Ξαφνικά στέκεται. Ἀπ' τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα φτάνουν παιδικὲς φωνὲς καὶ γέλια, πόσα γέλια!

Μήπως ἔκανε λάθος; Τόσος θόρυβος στὸ ἔρημητῆριο τῆς Λουκίας, ὅπως μόνη τῆς λέει τὴ σοφίτα τῆς; Ἐνα, δύο, τρία... πέντε παιδάκια πετάγονται στὴν ταράτσα... ἑφτά... δέκα... ἡ Φλώρα χάνει τὸν ἀριθμὸ. Κατόπι τους, ἡ Λουκία μὲ τὸ πράσινο φρόρεμά τῆς ἐκείνο ποὺ ἀρέσει τῆς Φλώρας.

—Ὁ μικρὸ μου, φωνάζει ἡ κοπέλλα καὶ τρέχει πρὸς τὸ μέρος τῆς.

Ἡ Φλώρα γυρίζει νὰ δῆ ποῖο ἄλλο μικρὸ ἀκόμα φωνάζει ἡ Λουκία. Δυὸ χέρια τὴν ἀγκαλιάζουν, τὴν σφίγγουν, δυὸ θερμὰ χεῖλη ἀνοιμπτοῦν στὸ πρόσωπό τῆς. Τὰ μικρὰ παιδιὰ μαζεύονται γύρω τῆς. Τὴν κοιτάζουν μὲ τὰ ζωηρά τους μάτια, χαμογελοῦν, μισανοίγουν γεμάτα ἐκπλήξη τὸ στόμα.

—Παιδιά πῆτε ὅσο μπορεῖτε πιὸ γλυκά: καλὸς ὄρισες, δεσποινὶς Φλώρα, στὸ σπίτιμας.

Οἱ ἀδέξιες φρονιῶνες ὑψώνονται καὶ δίνουν φωνὴ στὶς ἀόρατες, σιωπηλὲς χορδὲς τοῦ δειλινοῦ.

Ἡ Φλώρα εἶναι ἑτοιμὴ νὰ κλάψῃ. Σκύβει καὶ φιλά τὰ μικρὰ ρόδινα μάγουλα. Καὶ γύρω τῆς στροβιλιζονται γεμάτα λάμψη, λουλούδια παραμυθένιων κήπων, τὰ χρυσοκάστανα, τὰ ἐβένινα, τ' ἀνοιχτοτράσινα ματάκια κι' ἐκεῖνα ποὺ εἶναι σὰ μὴ-μὴ-λημπόνει.

Κι' ἡ Φλώρα ρωτᾷ: «Ποιὰ εἶν' αὐτὰ τὰ παιδάκια;» Ὁχι, οὔτε κἂν θυμᾶται νὰ ρωτήσῃ. Τόσο κοντὰ στὸν οὐρανὸ, μὰ πὼς μπορεῖ νὰ μὴ βρισκωνται ἄγγελοι...

Ἡ Λουκία τὴν κρατᾷ ἀπ' τὴ μέση.
—Τί καλὰ ποὺ ἔκανες, Φλώρα! Σ' ἀρέσει ἐδῶ πάνω; Τώρα θὰ δῆς καὶ τὸ σπίτι

τι μου. Στάσου μιά στιγμή νά τελειώση τὸ διάλειμμα τῶν παιδιῶν μου μὴ μοῦ πετάξῃ κανένα...

—Στὸν οὐρανό; ρωτᾷ ἡ Φλώρα χαμηλὴ σ' ὄνειρο.

Ἡ Λουκία τὴν κοιτάζει γλυκά.

—Ὅχι, μικρὴ Φλώρα, ἐπεὶ βρίσκεσαι τώρα; Ὅχι, μὴ μοῦ σπᾶσῃ κανένα ἀπ' τὰ πουλάκια μου τὰ μικρὰ του φτερά στὸ πεζοδρομίο. Βλέπεις τὰ πεζοῦλα δὲν εἶναι πολὺ ψηλά καὶ τὰ μικρὰ μου ἔχουνε ὅλη τὴ ζῆση τῆς ἐξερεύνησης.

Μόλις τώρα ἡ Φλώρα θυμᾶται πὼς αὐτὸς ὁ μικρόκοσμος πρέπει ἀπὸ κάπου νὰ ἀνέβηκε ἐδῶ πάνω.

—Τίνοι εἶναι τὰ παιδάκια; ρωτᾷ ἐπιτέλους.

—Κάθονται ὅλα στὴν πολυκατοικία. Δώδεκα παρακαλῶ, μεταξὺ ἕξη καὶ δέκα χρόνων.

—Τί ὥραϊα, ψιθυρίζει ἡ Φλώρα.

—Ἄν θέλῃς, τὰ μοιραζόμαστε, γελᾷ ἡ Λουκία, εἶμαι κι' ἐγὼ λίγο μαϊμά τους.

Ἡ Φλώρα τὴν κοιτάζει—πάλι μὲ ἀπορίες Φλώρα;

—Εἶναι παιδιά πού δὲν θὰ σκεφθοῦν ποτέ οἱ γονεῖς τους νὰ ὀργώσουν τὴ βαρυσμένη τους ψυχὴ. Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ πήρα τὴν ἀπόφαση. Μὲ ξέρουν ὅλοι στὴν πολυκατοικία καὶ μοῦ ἔχουν ἐκτίμηση. Τὰ περισσότερα ἀπ' τὰ μικρὰ πού βλέπεις, τὰ γνωρίζω ἀπ' τὸν καιρὸ πού δὲν περπατοῦσαν ἀκόμα. Χτύπησα πόρτα πόρτα τὰ διαμερίσματα: «Ἀκοῦστε, εἶπα, ὅσο μπορούσα πὺδ χαμογελαστῆ, ἔτσι κι' ἔτσι δὲ σᾶς μένει καιρὸς νὰ φροντίσετε ὅσο πρέπει γιὰ τὸ παιδάκι σας. Εἰστε τόσο ἀτασχαλῆμένοι! Θὰ μοῦ τὸ στέλνετε κάθε Τετάρτη καὶ Σάββατο ἀπόγεμα καὶ θὰ τοῦ μαθαίνω ὅ,τι δὲν προφταίνετε σεῖς.—Μπλαξέδες καὶ μὴ, τὸ δέχτηκαν ὅλοι μὲ χαρὰ. Ἐγὼ, Φλώρα, πιστεύω πὼς πάντα μένει ἡ σπῖθα πού μοῖρῆι ν' ἀνάβῃ πυρκαϊὲς μέσα στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. Ἴσως μιά ἀπὸ τίς ἀγνὲς αὐτὲς πνοῦλες, ἴσως φυσήξῃ πάνω στὴν ζουμμμένη σπῖθα... Ποιὸς ξέρει;....

Ἡ Φλώρα ἀκοῦει καὶ νοιώθει πὼς μέσα της βραθαίνει, ὅλο βραθαίνει ἡ καρδιά της ζητώντας, φωνάζοντας τὰ λόγια τῆς Λουκίας.

Ἡ Λουκία χτυπᾷ τὰ χέρια.

—Παιδιά, τέλειωσε τὸ διάλειμμα.

Χοροπηδῶντας τὰ μικρὰ περνᾶν τὴ χαμηλὴ πόρτα μὲ σπρωξιές καὶ γέλοια. Ἡ Φλώρα κι' ἡ Λουκία μπαίνουν τελευταῖες. Τὰ παιδιά πέρνουν τίς θέσεις τους ἄλλα στὸ ντιβάνι, ἄλλα δυὸ δυὸ στὶς χαμηλὲς πολυθρόνες, ἄλλα πάνω στὸ χαλί. Τί ὥραϊα πού εἶναι ἐδῶ μέσα! Οἱ τοῖχοι κάτασπροι κι' ὅλα τὰ κάντρα μ' ἀνοιχτὰ χαρούμενα χρώματα.

—Τί εἶναι κείνο; ρωτᾷ ἡ Φλώρα ἀνθόρμητα, δείχνοντας τὸ ταμπλό ἐνὸς χωριάτικου ἀρχοντόσπιτου μὲ τὸν κίρτο του πλημμυρισμένο λουλοῦδια. Πίσω ἀπ' τὴν ξύλινη πόρτα τοῦ κίρτου, ὑψώνονται, σ' ἀνάερο πράσινο, δυὸ λεῦκες.

—Αὐτὸ, λέει ἡ Λουκία σιγά, εἰλαβικά, αὐτὸ εἶναι τὸ πατρικὸ μου σπίτι...

—Ὁ τί ὥραϊο! ψιθυρίζει ἡ Φλώρα, τὸ φρεσινὸ σπίτι τοῦ καλοκαιριοῦ...

Κάθεται κι' ἐκείνη στὴν ἄκρη τοῦ χαλιοῦ, δίπλα σ' ἓνα ἀγοράκι ὡς δέκα χρόνῶ μὲ μπλε βελουδένιο κοστούμι καὶ χιονῆτο, κολλαριστὸ γιαντᾶ.

—Πὼς σὲ λένε, ρωτᾷ ἡ Φλώρα καὶ τραβᾷ τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ κοντὰ της.

—Ἄγγελο, ἀπαντᾷ τὸ ἀγόρι.

—Ναί...—κάνει ἡ Φλώρα— πέ μου, μικρὸ Ἄγγελε, τί εἶναι ἡ ψυχὴ;

Ὁ μικρὸς κομπιάζει λίγο. Ὑστερα, θυμᾶται καὶ τὸ προσωπάκι του φωτίζεται.

—Ἡ ψυχὴ, εἶμαστε μεις πού δὲν πεθαίνουμε ποτέ. Καὶ τὸ σῶμα μας, εἶναι ὁ σύντροφος τῆς ψυχῆς πού θὰ τὸν ἀφήσῃ μιά μέρα γιὰ νὰ τῆς τὸν στολίσουν οἱ ἄγγελοι καὶ νὰ τῆς τὸν ξαναδώσουν ὅλο ἀχτιδες καὶ πνοὲς ἀπὸ λουλοῦδια...

Ἡ Φλώρα μένει μ' ὀρθάνοιχτα μάτια.

Ὁ μικρὸς Ἄγγελος ξέρει, λοιπόν, περισσότερα ἀπὸ τὰ μεγάλα κορίτσια πού σπουδάζουν Ἱατρικὴ; ἀπὸ τὴ δασκάλα τῶν Ἑλληνικῶν; ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῶν Θερησκευτικῶν; Ὁ μικρὸς Ἄγγελος...

Ὁ Ἄγγελος χαίρεται πού ἡ Φλώρα δειχνεὶ τόση ἐκπλήξη. Βάζει τὸ χεράκι του στὸ χέρι της.

—Ξέρω καὶ μιά ἱστορία, λέει, μιά ἀληθινὴ ἱστορία. Μᾶς τὴν ἔμαθε κι' αὐτὴ ἡ δεσποινὴς Λουκία.

—Ποιά; ρωτᾷ ἓνα κοριτσάκι μὲ κεντημένη ποδίτσα κι' ὀλόξαντες μπουκλίτσες πού κάθεται στὴν ἀντικρινὴ πολυθρόνα.

Ὁ Ἄγγελος περηφανεύεται.

—Τὴν Ἀγαπημένη...

—Ὦ, δεσποινὴς Λουκία, φωνάζουν τὰ παιδάκια ὅλα μαζί, δεσποινὴς Λουκία, νὰ μᾶς πῆ τὴν Ἀγαπημένη ὁ Ἄγγελος! Τὴν ξέρει καλλίτερα ἀπ' ὅλους μας.

Κι' ὁ μικρὸς Ἄγγελος ἀρχίζει κι' ἡ ψιλλὴ φωνὴ του ξυπνᾷ τὸ ἦσυχο δεινὸ τοῦ Ὀκτώβρη. Κι' ἡ γαλήνια ὥρα γεμίζει ἀπὸ μικρὲς γοιτημένεες φαντασίες, ἀπὸ μικρὲς ἀναπνοὲς πού λαχανιάζουν ἀκολουθώντας τὸν θαυμαστὸ δρόμο τῆς Ἀγαπημένης.

—Μιά φορὰ, ἦταν ἓνα πολὺ φτωχὸ μικρὸ κορίτσι. Μὰ τόσο φτωχὸ... Δὲν εἶχε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰ καλύβα, στὴν ἄκρη τοῦ δάσους, πού τὴν ἔδερεν ὁ ἀέρας καὶ τὸ κρῦο κι' ἔμπαινε ὅλη ἡ βροχὴ. Ὅλα τὰ ζῶα τοῦ δάσους, τὰ δέντρα καὶ τὰ λουλούδια λέγανε: Βέβαια, ἡ Ἐρημὴ δὲ θὰ βρῆ ποτὲ κανένα νὰ τὴν παντρευτῆ. Τόσο φτωχεῖα πού εἶναι, οὔτε κι' αὐτὸς ὁ φτωχὸς ξυλοκόπος δὲ θὰ τὴ θελήσῃ γυναικῆ του. Μὰ ξαφνικὰ ἤρθε τὸ Ἄσπρο Βασιλόπουλο. Ἦταν τόσο ὁμορφο, τόσο ὁμορφο πού τὰ λουλούδια χύσανε ὅλες τίς ἐκωδιὲς ἀπὸ τοὺς κάλυκες τους καὶ τὰ πουλιὰ τραγουδῆσαν σκοποὺς πού δὲν τοὺς εἶχαν ποτὲ τραγουδήσει. Τὸ Ἄσπρο Βασιλόπουλο περπατοῦσε, καὶ σὲ κάθε του βῆμα φύτρωναν λουλούδια πού δὲν εἶχαν ξαναφανῆ μέσα στὸ δάσος. «Τί εἶναι;» ρωτοῦσαν τὰ ζῶα ὡς τᾶβλεπαν νὰ γεμίζουν τὸν τόπο. Κι' ἓνας σοφὸς πελαργὸς ἀπάντησε: «Εἶναι κρῖνα, τὰ κι' ὁμορφα κρῖνα πού ἔχω συναντήσῃς.

Καὶ καθὼς τὸ ἄσπρο φόρεμα τοῦ Βασιλόπουλου τὸ χάιδενε ἑλαφριά τὸ ἀέρι, γλυκεῖα μουσικὴ, τόσο γλυκεῖα πού κοιμήθηκαν ὅλοι οἱ θόρυβοι, πλημμύριζε τὸ δάσος. Τὸ Ἄσπρο Βασιλόπουλο συνάντησε καὶ τὸ μικρὸ κορίτσι. Ἔσκυψε πάνω του κι' ἦταν τὴσὴ ἡ ἴδια ὁμορφιά τοῦ Βασιλόπουλου πού ἀμέσως καθρεφτίστηκε στὸ φτωχὸ πρόσωπο τοῦ κοριτσιοῦ κι' ἔλαμψε ὀλόκληρο.

—Πῶς σὲ λένε; τὴ ρώτησε.

Καὶ τὸ μικρὸ κορίτσι ἀπάντησε μαγεμένο.

—Δὲν ξέρω. Ἐδῶ μέσα ὅλοι μὲ φωνάζουν Ἐρημη. Νοιώθω ὅμως βαθεῖα ὅτι δὲν πρέπει πιά νὰ μοῦ δώσουν αὐτὸ τ' ὄνομα τώρα πού σ' ἀντίκρυσσα μιὰ φορὰ.

Τὸ Ἄσπρο Βασιλόπουλο χαμογέλασε καὶ τόσες σταγόνες δροσιᾶς κρεμάστηκαν παντοῦ, πού τὸ δάσος ἀστράφη σὰ διαμαντένιο.

—Ὅχι, ἀπάντησε, ὄχι, δὲ σὲ λένε Ἐρημη. Σὲ λένε Ἀγαπημένη, γιατί ἀπὸ σήμερα θὰ σὲ πάρω στὰ παλάτια μου κι' ὄλοι οἱ θησαυροὶ τοῦ κόσμου θὰ εἶναι δικοί σου.

Καὶ τότε ξύπνησαν πάλι ὅλοι οἱ θόρυβοι καὶ γεμᾶτες ἀπορία ρώτησαν ὅλες οἱ φωνὲς τοῦ δάσους: —Μὰ τί τῆς ἤθερε λοιπόν, τί τῆς ἤθερε καὶ θὰ τὴν πάρῃ στὰ παλάτια του καὶ θὰ τὴν κἀνῃ κόρη τοῦ Βασιλῆ; —Κι' ὁ σοφὸς πελαργὸς μίλησε πάλι: —Ὅς ἔσκυψε τὸ Ἄσπρο Βασιλόπουλο πάνω στὸ φτωχὸ τῆς πρόσωπο καθρεφτίστηκε ἡ ὁμορφιά του. Πῶς νὰ μὴν τὴν ἀγαπήσῃ, βλέποντας πῶς μόνο δικιὰ του δύναμη ἦταν νὰ τὴν κἀνῃ ὁμορφη μὲ τὴν ἴδια του ὁμορφιά;—Τὴν πῆρε λοιπόν στὰ παλάτια του, τὴν Ἀγαπημένη. Καὶ δὲν βρίσκετε πῶς θὰ εἶναι ἀπίστευτη ἀχαριστία καὶ τρέλλα νὰ θελήσῃ νὰ γυρίσῃ στὴν παλιὰ τῆς καλύβα πού τὴ δέρνει ὁ ἀέρας καὶ τὸ κρῦο καὶ μπαίνει ὅλη ἡ βροχὴ;

Πρὶν καλὰ καλὰ τελειώσει ὁ Ἄγγελος, τὸ κοριτσάκι μὲ τὴν κεντημένη ποδιὰ σκύβει κοντὰ στὴ Φλώρα:

—Ἐρημη εἶναι ἡ ψυχὴ μας. Τὸ Ἄσπρο Βασιλόπουλο, εἶναι ὁ Χριστὸς πού ἔρχεται καὶ τὴν κἀνῃ Ἀγαπημένη καὶ τὴν πέρνει στὰ παλάτια του. Κι' ἡ Ἀγαπημένη, ὅταν κάνει ἁμαρτίες δείχνει ἀπίστευτα ἀχαριστῆ, δείχνει πῶς θέλει νὰ ξαναγυρίσῃ στὴν παλιὰ τῆς καλύβα πού τὴ δέρνει ὁ ἀέρας καὶ τὸ κρῦο καὶ μπαίνει ὅλη ἡ βροχὴ. Κατάλαβε, Φλώρα;

Ναί, ἡ Φλώρα κατάλαβε...

Τώρα, ὅλες οἱ ψιλλὲς φωνὲς τῶν παιδιῶν ἔχουν σωπάσει. Κι' οἱ μαγεμένεες φαντασίες τους καὶ τὰ ζωηρά τους μάτια ἤσυχάζουν στὶς μικρὲς ροῦς καὶ γαλάζιες κάμαρες. Στὸ «σπιτάκι» τους, στὴ σοφίτα τῆς Λουκίας μὲ τ' ἀνοιχτόχρωμα κἀντρα καὶ

τὰ μεγάλα παράθυρα μπαίνει ἀπλετο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Ἡ Φλόρα, ἀπ' τὸ ντιβάνι τῆς πού βλέπει τὸν οὐρανό, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα νομίζει, ἀλήθεια, πὼς τούτη ἡ ὥρα ἔχει ξεφύγει ἀπ' τὸ βιβλίο τῶν παραμυθῶν τὸ βιβλίο μὲ τὴν Πεντάμορφη, τὴν Κοιμησιμένη Βασιλοπούλα, τὴν Ἀγαπημένη... Μὰ ἡ Ἀγαπημένη δὲν εἶναι παραμυθι, τὸ εἶπε ὁ Ἄγγελος: «... μιά ἀληθινὴ ἱστορία».

—Λουκία, ρωτᾷ σιγά, τί πρέπει νὰ κάνω;

Ἡ Λουκία στὴν αἴλλη ἄκρη τῆς κίμαρας, στὸ κρεβάτι ἐκατρατείας, προσεύχεται σιωπηλά καὶ περιμένει.

—Λουκίον, Λουκία;

Τί γλυκεῖα φωνή...

—Μικρὴ Φλόρα, νὰ μείνῃς μαζί μου.

—Μαζί σου, ναί... Ἀλλὰ ὕστερα, ὕστερα τί νὰ κάνω;

Ἡ Λουκία ἀνακάθεται στὸ κρεβάτι τῆς.

—Ὑστερα, μικρὴ Φλόρα, θὰ βρεθῆ ἕνας ὄμοιος δρόμος, ἕνας δρόμος πού, ὅσον κι' ἂν φαίνεται στενός καὶ δύσβατος στοὺς ἄλλους, ὅμως ἐνὸς θὰ ξέρῃς πὼς εἶναι ὁ ὀρθότερος τοῦ κόσμου.

Σταματᾷ. Ἡ φωνὴ τῆς Φλόρας ὑπνώνει τὰ τώρα καθαρὴ στὴν ἀμίλητη νύχτα.

—Ἀπὸ κεῖ θὰ περάσῃ τὸ Ἄστρο Βασιλοπούλου. Στὰ βήματά του θ' ἀνθίζον κρίνα κι' ὅπως τὸ ἀέρι θὰ χαϊδεύῃ τὸ ἄστρο του φέρεμα, θὰ κοιμούνται ὅλοι οἱ θόρυβοι. Σ' αὐτὸ τὸ δρόμο θὰ μὲ βρῆ καὶ θὰ μοῦ πῇ:—Μικρὴ Φλόρα, δὲ θὰ σὲ λένε πιά Ἐρμη...—

—Λουκίον, ὅλα τελειώσανε γιὰ μένα, ρωτᾷ σιγά ἡ Φλόρα.

—Ναί, Φλόρα, ὅλα...

Μένουν σιωπηλές, ἀκίνητες καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε μιὰ σιαὶ στὸ μεγάλο δωμάτιο...

Σὲ λίγο, ἡ Φλόρα, μ' ἀργή φωνή, σὰ νὰ μιλά στὸν ἴδιο τῆς ἑαυτό, λέει.

—Τὸ περιβόλι τῆς Πάτρας... Ἐκεῖ μέσα ἔνοιωσα τὴν ψυχὴ μου γιὰ πρώτη φορά. Ἐκεῖ μέσα ξεαναγύριζα ἀπ' τὸ σχολεῖο... Κάτω ἀπ' τὸν μεγάλο πλάτανο κάθησα κι' ἔβλεπα τόσες φορές... Κάτω ἀπ' τὸν μεγάλο πλάτανο εἶναι τὸ τραπέζι πού μελετοῦσε ἡ μητέρα μου, ὅταν ἦταν μικρή... Ἐκεῖ διάβαζα κι' ἐγὼ παραμύθια τὰ ξεστά μεσημέρια τοῦ καλοκαιριοῦ... Ἐκεῖ, κάτω ἀπ' τὸν πλάτανο, θὰ μαζεύονται τὰ παιδάκια... Ἐοῦ, Λουκία, θὰ τοὺς κάνῃς μᾶθημα, θὰ τοὺς μιλάς γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἱστορία τῆς Ἀγαπημένης... Καὶ τὸ σπῆτι μὲ τὶς ὄδιες κίμαρες θὰ γεμίσῃ ζωὴ καὶ τραγουδιὰ... Τί θέλω νὰ κάνω; δὲν ξέρω ἀκόμα καλά... Μὰ τὸ μεγάλο μου σπῆτι πρέπει νὰ γεμίσῃ ἀπὸ παιδιὰ πού νὰ γνωρίσουν τὴ θεωρίαν τῆς ψυχῆς τους... Παιδιὰ πού νὰ μὴ βροθοῦν ἔρημα σὴν καὶ μένα... Τί κόντευα νὰ πάθω, Λουκία! Ὀλομόναχη, ὀλομόναχη μὲ τὴν ἀμφιβολία μέσα μου...

Πιὸ σιγατὴ ἀκόμα, λίγο μονότονη, ἐξακολουθεῖ ἡ φωνή.

—Παιδάκια... ἀδύνατα... μικρὰ πουλιὰ πεσμένα ἀπ' τὴ φοιλή... Οἱ φοιλῆς πού χτίζον οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ὅσο τὶς θέλουν ξεστῆς τὰ παιδάκια... Καὶ τὰ παιδάκια ἀνοίγουν τὰ μικρὰ φτερά... Χτυπᾶν στὸ χῶμα... Ὡ τὰ λαμπερὰ ματάκια, πὼς θολώνουν κοιτάζοντας τί μακρὰ, τί μακρὰ βρῖσκειται ὁ οὐρανός... Κι' ἐγὼ θέλω νὰ μαζέψω παιδάκια, παιδάκια πού νὰ μὴν ἔχουν κανένα στὸν κόσμο. Νὰ εἶναι σὴν καὶ μένα, χωρὶς πατέρα καὶ χωρὶς μητέρα. Νὰ τὰ φέρω κοντά, πολὺ κοντά στὸν οὐρανό... τόσο κοντά, ὅπως εἶναι τὸ σπιτάκι τῆς Λουκίας... νὰ μπαίῃ ἀπ' τὰ παράθυρα τὸ φῶς. Ὅλο τὸ φῶς, χωρὶς σιαὶ.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ





ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ ΓΡΑΦΕΙ ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ

I

Είκοσι χρόνια, Κύριε, σέ γυρεύει
έδω ή ψυχή μου νά σέ βρει, στή Γή.
'Ακολουθεί τά βήματά μου ή χλεύη
κι' ούτε ένα άστέρι: γιά νά μ' οδηγεί.

Είκοσι χρόνια, Κύριε, σέ κοιτάζω
μάτια μέ μάτια, μέσα στή σιωπή.
Είσαι σαν ένα φως ώραίο, γαλάζιο,
κι' έχει ή καρδιά μου τόσα νά σοῦ πετ!

Είκοσι χρόνια, Κύριε, σέ προσμένω
μέ τή χαρά τής "Ανοιξης νά ρθεις.
"Ένα παιδί είμαι τόσο πικραμένο,
ά! πότε μέσα μου ν' άναστηθείς!...

Είκοσι χρόνια, Κύριε, σ' αγαπάω
μέ μιάν αγάπη τόσο μυστική!
Δέν ξέρω τί νά κάνω, πού νά πάω...
Κι' όμως μέ περιμένεις πάντα 'Έκει.

II

Είσαι ένα κροῦσταλλο άλυστο κι' ανέγγιχτο από χέρι,
πού μέσ στής Νύχτας τό έρεβος αγάπη άντανακλά.
Πρέπει νά ρθεις, σαν "Ονειρο, κανείς δέ θά τό ξέρει,
μονάχα ή Νύχτα γύρω μας θά πέφτει σιωπηλά..

'Αγίασε τό δρόμο μου μέ τήν άπλή όμορφιά σου,
καί στείλε τήν 'Ελπίδα σου στά μάτια μου σκεπή.
Πώς άλαφρώως ξαφνικά, σαν στέκομαι κοντά σου!
Δέν είναι κάτι άπίστευτο; ποιός τάχα νά στό πετ!...

Δόσα μου πίσω τήν καρδιά, εκείνη πού είχα τότες,
κάνε με πάλι ένα παιδί πού λαχταρά γιά φως.
Ναί, τό θυμάσαι; τί ζωή και τί χαρές ή πρώτες!
Σκόψε νά δής τά μάτια μου και γίνε μου αδελφός!..

"Άγνωστε, πού σ' αγαπήσα προτού νά σέ γνωρίσω,
μέσ στά βαθιά μεσάνυχτα τήν πόρτα σου χτυπά.
Κάμε, προτού τά μάτια μου στά χέρια σου άκουπήσω,
νά μάθω νά προσέχωμαι, νά κλαίω και ν' αγαπώ...

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Δύο μετά τὰ μεσάνυχτα. Τὸ φεγγάρι περνᾷ ἀπὸ τῆς ἀνοιχτῆς τζαμαρίας τοῦ μεγάλου περιπτέρου κι' ἀσημώνει τὰ σώματα καὶ τῆς μορφῆς τῶν μικρῶν τῆς παιδικῆς κατασκευασίως. Κι' ἡ μεταμεσονύκτια αὐρα περνοδιαβαίνει ἐλεύθερα ἐπάνω ἀπὸ τῆς τέσσερις μακρυῆς σειρῆς τῶν μικρῶν κρεββατιῶν. Τὰ κορτσιάκια ἀμέριμνα ὄνειρεύονται τοὺς πύργους ποὺ ἔχτισαν τὴν ἡμέρα στὸν ἄμμο.

Ἐκεῖνη τὴν ὥρα μιά ἀπὸ τῆς τρεῖς ἐθελοντίδες ποὺ κοιμῶνται στὸ θάλαμο κοντὰ στὰ παιδιὰ—ἡ Δώρα—ἀνοιξε τὰ μάτια τῆς, ἀνασηκώθηκε στὸ κρεβάτι τῆς, ἔσπρωξε τὰ μαλιά τῆς πίσω ἀπὸ τὸ μέτωπο καὶ ἔρριξε ἓνα ἀνήσυχο βλέμμα στὰ διπλανά κρεββατάκια. Τὰ βλέφαρά τῆς εἶναι πρόθυμα νὰ ξανακλείσουν γιατί εἶναι κατάκοπη ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῆς ἡμέρας. Μήπως ὅμως μένει; Ξέσκαπη καρμιὰ μικρούλα; Μισοκοιμισμένη ἀκόμη πετάγεται ἀπὸ τὸ κρεβάτι τῆς νὰ ἐπιθεωρήσῃ καὶ πάλι τὸ θάλαμο. Φόρεσε τὴ ρόμπα τῆς καὶ πέρασε σιγὰ σιγὰ κοντὰ σὲ κάθε κρεββατάκι καὶ κυττάζει μὲ στοργὴ μητέρας τὰ παιδιὰ.

Ξεχνᾷ ἡ Δώρα τὴν νύστα τῆς καὶ στέκει μὲ στοργὴ μπροστὰ στὸ καθένα ἀπὸ τὰ πλασματάκια αὐτά, ποὺ τῆς ἔχουν ἐμπιστευθῆ ἓνα μικρόκοσμο ποὺ κρέμεται ἀπὸ τὴ δική τῆς φροντίδα.

Ἐδῶ κοιμᾶται ἡ Γίτσα ποὺ τὸν πατέρα τῆς τὸν ἐσκότωσαν οἱ Γερμανοί. Τὰ δχτῶ χρονάκια τῆς μαυρισμένα ἀπὸ τὸ πένθος τῆς ὀρφάνειας. Πρέπει ἡ Δώρα κάθε βράδυ νὰ ἔλθῃ νὰ φιλήσῃ τὴν ὀρφανοῦλα—ἔτσι τὴν ἔχει μάθει ἡ μητέρα τῆς—ἀλλοιῶς δὲν κοιμᾶται! Ἐκεῖ ἡ ἀνυπόταχτη Σανθὴ, ἀτίθαση καὶ στὸν ὕπνο τῆς, ξέσκαπη στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ, ἔξω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι, μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτὰ σὰν νὰ κολυμπᾷ σὲ τὸ φεγγαρόφωτο. Τὴν σκεπάζει ἡ Δώρα.

Τῆς σκέψεις τῆς Δώρας τῆς ἔκοψαν τώρα

τὰ βήματα κάποιου ποὺ ἐρχεται ἀπὸ τὸν διπλάνο θάλαμο.

—Δώρα! πάλι ξυπνητὴ εἶσαι; Δὲν κάνεις καθόλου καλὰ νὰ σηκώνεσαι τόσο κουρασμένη ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῆς ἡμέρας!

—Κι' ἐσὺ Μίκα, γιατί σηκώνεσαι;

—Ἐγώ... Ἐγὼ δὲν εἶμαι τόσο κουρασμένη.

—Ἐλα, ἀφῆσέ τα αὐτά. Μήπως ἐσὺ καθόσουνα ἕλη τὴν ἡμέρα; Κάτι ἄλλο ὅμως νὰ πῆς, νὰ πῆς ὅτι ὁ κόπος γίνεται ἐλαφρὸς ὅταν νοιώθῃς ὅτι κάνεις ἓνα θεῖο ἔργο...

—Ἀλήθεια Δώρα... Ξέρεις, ὅταν σὲ κῦταξα ἀπὸ τὴν πόρτα, καθὼς ἔσκυβες καὶ σκέπαζες τὰ παιδιὰ, μοῦ θύμισες τὴν εἰκόνα ποὺ ἔχμας στὸ θάλαμο, τὸν φύλακα ἀγγελό ποὺ σκύβει πάνω ἀπὸ τὴν κούνια ἕνὸς μωροῦ. Λίγο ἀκόμη καὶ θὰ σ' ἔπερνα γι' αὐτόν, ζωντανὸ βέβαια, καὶ ἐτοιμαζόμουν νὰ βάλω τῆς φωνῆς ἢ νὰ πέσω στὰ γόνατα καὶ νὰ σοῦ φιλήσω τὴν ἄκρη τῆς ρόμπας!

Ἐγέλασαν τὰ δύο κορίτσια.

—Τώρα ὅμως ποὺ εἶδα ὅτι ὁ ἄγγελος αὐτός εἶσαι σὺ, ἐσυνέχισε ἡ Μίκα, θὰ τὸν μαλώσω καὶ τὸν προειδοποιῶ ὅτι τὸ παρακάνει καὶ θ' ἀρρωστήσῃ μὲ αὐτὰ τὰ ξενύχια καί...

—Σοῦ! Ἐσχῆς ὅτι ὁ ἄγγελος ἐτοιμάζεται νὰ πάρῃ πτυχίον ἱατρικῆς καὶ μὴ μπαίνειε στὰ χωράφια του!

Ἐγέλασαν πάλι μὲ κέφι.

—Θὰ ξυπνήσωμε τὰ παιδιὰ! Πῶμε καλύτερα στὸν ἐξώστη, μοῦ ἔφυγε ὁ ὕπνος τώρα.

Ἐξῶ τὰ κήματα σπάζουν στὴν πλατεῖα ἀμμουδιὰ κι' οἱ ἀφροὶ τοὺς λαμπυρίζουν κάτω ἀπ' τὸ ἀπόκοσμο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Γεμάτη ἀρωμα καὶ μαλακὸ φῶς ἡ νύχτα. Ἐκάθισαν στὸ πεζοῦλι.

—Τί ὠραία ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ μας, μ' ὀλους τοὺς κόπους τῆς.

—Κι' ἐγὼ εἶμαι εὐτυχημένη, ψιθυρίζει ἡ Δώρα. Ὅταν ξεχνᾷ κανεὶς τὸν ἑαυτό του βρίσκει τὴν εὐτυχία. Καρμιὰ φορὰ, πάνω στὴν κούραση τῆς δουλειᾶς μούρχειται νὰ πῶ «ὦχ, ἀδελφέ, δὲν ἀντέχω πιά σὲ τὴν

σκοτούρα. Ζαλίστηκα με αυτά τα άεικίνητα πλάσματα, είναι άφορητα. Μά σε λίγο σκέπτομαι ότι τα λόγια μου αυτά θα πιχράνουν Έκείνον που Έδωσε για όλους μας τη ζωή Του, που τόσο πολύ αγάπησε τα παιδιά, σκέπτομαι και την δυστυχημένη ζωή που ζούν τα περισσότερα στα σπίτια τους και πέρνω καινούργια δύναμη. Και ξαναγίνομαι εύτυχημένη τότε Μίκα!

Από το διευθυντήριο, πλάι, άκούστηκαν τα χτυπήματα του μεγάλου ρολογιού της κατασκηνώσεως.

—Τρεις ή ώρα! Θα μάς βρουν τα ξεημερήνια. Πάμε κι' έχομε αήριο δουλειά.

Σάν πουλάκια στη φωλιά τους τα παιδιά άνασαιίνουν ρυθμικά και ή αδρά χαϊδεύει τα δαχτυλίδια των μαλλιών τους και το φεγγάρι σκύδει και τα φιλεί στο δροσερό τους μέτωπο.

Φύλακες άγγελοι τα παραστέκουν.

*

Η φαντασία δέν έχει καμιά θέση στην παραπάνω σκηνή. Η σύγχρονη ζωή είναι που γράφει πάλι το «θέατρο» αυτό, σ' ένα άκρογάιλι του Θεριαικού, εκεί που ό βορράς σπρώχνει τα κύματα κουβαλώντας τα από τις έκβολές του Άξιου, στο μυχό μιας άγκάλης που σχηματίζει το άπόκρημο άκρωτήρι και ή πεντακάθαρη άμμουδερή παραλία. Ένα συγχρονισμένο κίριο για παιδικό παραθερισμό, μονάχο του στην έρημιά, στεγάζει το ζωνάνημα έκατοντάδων μικρών κοντά στη φύση.

Στά πρόθυρα της κατασκηνώσεως ένα λευκό έκκλησάκι με νησιώτικο ρυθμό ύψώνεται κοντά στη θάλασσα... Σάν κατεβήκαμε εκεί κοντά, από τ' αυτοκίνητο, τό άρμυρισμένο δροσερό φύσημα έφερε ως τ' αυτιά μας τους γιορτινούς ήχους μιας γυναικείας χορωδίας.

—Είναι οι φοιτήτριες που ανέλαβαν την έργασία έφέτος για τα παιδιά, έξηγήσε ένας κύριος του ίδρύματος, που μάς συνοδεύει. Έχουν σήμερα λειτουργία στο έκκλησάκι μας και ψάλλουν μοναχές τους. Ά! τί κόρίτσια είναι αυτά!... συμπλήρωσε με θαυμασμό. Έχουν δώσει έδω μα καινούργια ζωή.

Και τότε έμάθαμε πην ιστορία των είκοσιπέντε αυτών έθελοντιδών.

Τό ίδρυμα έχρειάσθηκε καινούργιο προσωπικό. Άλλά χρειάζοταν άνθρωπος με στοργή και αυταπάρηση για ένα δύσκολο και κοπιαστικό έργο. Από τις δοκιμές του παρελθόντος ή πείρα δέν ήταν ενθαρρυντική. Τα υλικά μέσα ήταν δυνατό να βρεθούν, αλλά μ' αυτά δέν ήμπορούσαν να φτιάσουν ψυχές. Τότε σηκώθηκαν οι υπεύθυνοι και πήγαν και χτύπησαν την πόρτα του κέντρου μιας χριστιανικής κινήσεως.

—Άμιάν! Άνθρώπους... Δώστε μας ανθρώπους!

Και από κει ξεκίνησαν τα είκοσιπέντε κορίτσια που είχαν τη δύναμη να ξεχνούν τον έαυτό τους, που μπορούσαν να γίνουν οι άπόστολοι της χαράς και της αγάπης και άρπαξαν στα χέρια τους τις μικρούλες από τις συνοικίες και τους συνοικισμούς, τις έφεραν έδω, μακριά από την σκονισμένη πολιτεία, ν' άναστήσουν τα σώματα που τα στράγγισε ή δυστυχία της καταστροφής, να ποτίσουν την ψυχούλα τους με τη δροσιά της αγάπης τους.

—Τί τα θέλετε, τί τα θέλετε!... Έναν άλλο κόσμο μάς έδειξε ή ζωή αυτών των κοριτσιών. Τί άρμονία, τί ένότης στη δουλειά τους, τα παιδιά τις λατρεύουν, έλεγε και ξανάλεγε ό υπεύθυνος του ιδρύματος, μάς άπεκάλυψαν έναν κόσμο που τώρα τον πρωτογνωρίζουμε. Χαρά στις οικογένειες που θα έχουν αήριο τέτοιες μητέρες!

*

Έτσι παρουσιάσαμε στις στήλες μας αυτές ένα κομμάτι από τό ήμερολόγιο της γεμάτης δύναμης, χαρά κι' αγάπη κοινωνικής έργατίας. Ένα κομμάτι από τη ζωή της χριστιανής μακεδονοπούλας. Άς μάς συγχωρήσουν τη δημοσιότητα αυτή πά καλά κορίτσια. Μέσα στη σημερινή έρημο, που ή ξεραίλα της μαστίζει τον τόπο μας, θελήσαμε να μη στερήσουμε από τους άναγνωστες μας τη δροσιά αυτού του κόσμου. Ένός «άλλου κόσμου» που εύτυχώς υπάρχει κι' άς μ'ην κάνει θόρυβο, ενός κόσμου που είναι ή μοναδική μας έλπίδα για ένα καλύτερο αήριο.



ΠΡΟΣ ΕΜΜΑΟΥΣ

Ἡ μέρα ἀργοποροῦσε στὴν πλαγιά,
Ἡ μέρα λημονοῦτανε στοὺς δρόμους...
Μπροστά στίς πόρτες παίζαν τὰ παιδιὰ,
Κελάρου' ἢ πηγὴ μέσα στοὺς δισόμους—
Καί στὴν ψηλὴ, ψηλότερη κορφὴ
Μαζοῦσαν ἀνεμῶνες, σβύναν ρόδα:
Τῆς μέρας οἱ στερνοὶ χαιρετισμοὶ
Προτὸ ἢ ἑσπερινὴ σημάνει ὥρα.

Καί καί πού πιά σωμαίναν οἱ ἐλῆες,
Στὸ βραδυνοῦ τῆς ἀνοιξῆς τὸ δρόμο,
Ποῦ δλάνθιστες ἀσπρίζαν οἱ μιλίτες,
Καί φῶς κάποιου ξωτάρη ἔλαμπε μόνο,
Ἐκεῖ οἱ δυὸ πηγαίναν... Σαφνικά,
Ἀνάμεσα στοὺς δυὸ γλύστρη' ὁ Σένο.
—«Ποιά λόγη σὰς κρατᾷ, καλὰ παιδιὰ;»
—«Σέγε, γιὰ πᾶ, ποῦθα εἶσαι φερμένος;»

Σαφνιστότηκαν καὶ στρέψαν τὴ ματιὰ
Στὸ πρόσωπο πού ἤρεμα κοιτοῦσε
Τοὺς λόφους, ἐκεῖ κάτω μακριὰ...
Στὸν ἄσπρο τὸ χιτῶνα πού γλυστοροῦσε
Χωρὶς ραφὴ στοῦ Σένο τὸ κορμί...
Ἐ μὰτις τῶν ἀνθρώπων, πῶς μοραῖτε
Μὲ τὸ Χριστὸ νὰ στέκεστε ἀντικρῶ,
Μὲ τὸ Χριστὸ... κι' ὅμως νὰ μὴν τὸν δεῖτε!

—«Ἐνωρίζεις πῶς σταυρώσαν τὸ Χριστὸ;»
Ἀντήχησ' ἢ φωνὴ ἀπαλειωμένη.
—«Καί τώρα...» —«Τώρα;» —«Πῶς εἶν' δυνατό
>Ἡ γῆ ν' ἀνακοτηθῇ ἢ σκλαδωμένη;
>Ἐπόχευση εἶχε κάνει ὅτι νεκρὸς
>Δὲ θᾶμενα πολὺ μέσα στὸν τάφο,
>Ἀνάσταση θὰ τοῦδινε ὁ Θεός!
>Τὰ λόγια τοῦτα πιά ἐγὼ τὰ ἐγγράφω.

—«Γυναίκες κι' ἄλλοι φίλοι του πιστοὶ
>Ἀνάστασὲ τοῦ, ἀλήθεια, ἰστοροῦνε.
—«Μὰ Μετς...» —«Εἰσοκτα ἀνθρώποι σκληροί.
>Τὰ λόγια τῆς Γραφῆς δὲ σὰς μιλοῦνε;
>Δὲν ἐξέρετε πῶς ἐπρεπε ὁ Χριστός...»
Στὸν ἤσυχο τὸ δρόμο ὡς πηγαίνουν,
Οἱ δυὸ κι' ὁ Σένο, δίπλα τους γυρτός,
Τὰ λόγια του παράξενα μαγεύουν.

Καί μπρὸς στὸ σπίτι πού ἀνθίζαν ξανά
Τριαντάφυλλα ἐλόδρουσε τοῦ Ἀπρίλη,
Καί στὴν ἀλλή φουντώναν γαλανὰ
Λουλούδια καὶ βραγιὰς τὸ χαμομήλι,
Σταμάτησαν. —«Παιδιὰ, ὦρα καλὴ».
—«Μαζὶ μας στάσου, Σένο, ἀπόψε μόνο.
>Τὸ βράδυ γοργὰ ἔρχεται στὴ γῆ...
>Παίρνεις μὲ τὴν ἀγῆ πάλι τὸ δρόμο».

Σιγῶραζε ἡ χύτρα στὴ φωτιά,
Μικρὲς πηδοῦσαν φλόγες ἀπ' τὸ τζάκι,
Ἵς τὰ θεμέλια οἰσότης βαθεῖα
Ἵλόκληρο τὸ κάτασπρο σπιτάκι.
Τραπέξι ἐσθης ἢ καλὴ κυρὰ
Στὸν Σένο πού δὲν εἶχε προσκεφάλι.
Ἵθόρουσῃ ἐγλύστρησε ἢ χαρὰ
Κάτω ἀπ' τὸ φῶς πού ἐοκόρπα τὸ λυχνάρι.

Στὸν τοίχο, τότε, ρίξανε οἱ
Τὸν ἄρτο ὡς ἐμοίραζαν τὰ χέρια...
Καί οἰγανή, ἀνείπωτη μιλιὰ,
Σὰ θρόνονα ἀπαλὸ ἀπὸ περιστερία
Ἵφώθηκε: —«... ἢ Σάρκα ἢ δική μου...»
Μεμιὰς, πᾶσαν οἱ τοίχοι οἱ στενοί!
Μεμιὰς: —«Κύριε, Κύριε ζῶή μου!»
Φῶς γέμισαν ἢ γῆ κι' οἱ οὐρανοί.

Ἵ ἢ γλυκειὰ, καλόχαρη φωτιά,
Ἵ τὸ μικρὸ, τὸ κάτασπρο σπιτάκι!
Χάσανε τὴν καλὴ τους συντροφιά,
Σίγησε ἢ χύτρα στὸ σκουρμένο τζάκι...
Γιατὶ φωτιά καινούργια εἶχ' ἀναφτῆ,
Φωτιά περμένη ἀπὸ οὐρανοὺς κόσμους,
Γιατὶ εἶχε ὁ Χριστὸς ἀνακοτηθῆ
Καί βάζειξ ξανά στῆς γῆς τοὺς δρόμους!

Καί φούντωσαν στὰ στήθη καὶ τῶν δυὸ
Φλόγες ψηλές. —«Τὰ λόγια Τοῦ μᾶς καίγαν!»
—«Τὰ λόγια Τοῦ μᾶς θῖναν τὸν παλμό!»
—«Τὰ λόγια Τοῦ...» Καί τρέχανε καὶ κλαίγαν.
Ἵ νύχτα εἶχ' ἀγκαλιάσει τὴν πλαγιά,
Κλεισμένα δλα τὰ μάτια ἦταν στὸ βράδυ.
Μέρα λαμπρὴ ὅμως εἶχαν στὴν καρδιά
Οἱ δυὸ πού τρέχαν μέσα στὸ σκοτάδι!

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ



ΑΠΟΨΕΙΣ

Από γράμματα συνδρομητών και αναγνωστών βλέπω την επιθυμία να οργανωθώ κάπως καλύτερα ή ελαφρώς, και όμως, ή σκουβεντούλα πάνω στα διάφορα ζητήματα που παρουσιάζει η πνευματική ζωή του τόπου. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι τέτοια επιθυμία πρέπει να εκπληρωθεί, και δεν είναι άστοχη ή ελπίδα, ότι θα γίνει αυτό σιγά-σιγά. Όσοσο για σήμερα, ίδου μερικά σημεία που θάβιζαν δυο λόγια, έστω κι' έτσι, στα πεταχτά.

«Η ποιητική δημιουργία παρουνισιάζει αὐτάρκεια»... «Δὲ φαίνεται ἀναγκασμένος ὁ ποιητὴς νὰ τρέξει ἔξω ἀπὸ τὸν ἐαυτὸ του γιὰ νὰ εὐρή ὕλικό» γιὰ τὴ δημιουργία του. Στὶς σωστὲς αὐτὲς παρατηρήσεις ποὺ κάνει γνωστὸς λόγιος στὸ περιοδικό «Γράμματα» θὰ ἤθελα μόνο τοῦτο νὰ τονίσω: «Ὅτι, ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἔχει μεγίστη σπουδαιότητα τὴ ποιότητα «ἐαυτὸν» διαθέτει ὁ ποιητὴς. Γιὰ τὴν ποιητικὴ δημιουργία, ὁ ἔσωτερικὸς κόσμος, ὁ ψυχικὸς πλοῦτος ἢ ὁ λιμὸς, ἡ ἀνωτερότης ἢ ἡ χαμέρπεια τοῦ ποιητοῦ ἔχουν σπουδαιότητα ὅση, ἴσως, σὲ καμμίαν ἄλλη διανοητικὴ δημιουργία.

Ἄν ποῦμε, τώρα, πὼς μόνο ἅμα ἀποκτήσωμε ἀληθινὰ πνευματικὸς ἀνθρώπους θὰ ἔχωμε ποίηση, θὰ κάνωμε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ βγάλωμε τὴν ἀφογή συνέπεια μιᾶς ὁμολογημένης ἀλήθειας;

Ἡ «ἐκκαθάρισις» τῶν Πανεπιστημίων μας, τραγοῦδι ποὺ τ' ἀκούμε δεκάδες χρόνια τώρα, θὰ γίνη, λένε, τώρα πραγματικότης. Δὲν ξέρομε. Πάντως, ἔνα ἔχομε νὰ ποῦμε: Καλὸ βέβαια καὶ ἐπιβεβλημένο νὰ ἀπαλλαγῇ τὸ Πανεπιστήμιον ἀπὸ πρόσωπα ποῦ, γιὰ τὸν ἕνα λόγο ἢ τὸν ἄλλο, εἶναι ἀκατάλληλα. Μ' αὐτὸ ὅμως δὲν γίνεται τίποτε τὸ θετικό. Πρέπει νὰ φυσήξῃ νέος ἀνεμος στὸ Πανεπιστήμιον, πρέπει τὸ Πανεπιστήμιον νὰ γίνῃ κέντρον πραγματικῆς πνευματικῆς ἡγεσίας.

Καλὲς λοιπὸν ἴσως ὁ ἐκκαθαρίσει, μὰ πρὸ πάντων χρειάζεται δημιουργία. Δηλαδή τὰ καλὰ στοιχεῖα τῶν Πανεπιστημίων μας, τὰ πνευματικὰ μας κεφάλαια (κι' ἔχομε τέτοια ἀρκετά) νὰ νοιώσουν τὴν εὐθύνη τους, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουν τὶς δυνάμεις τους σὲ θετικὴ πνευματικὴ δημιουργία, πέρα ἀπὸ τὶς διαμαρτυρίες καὶ πέρα ἀκόμη κι' ἀπὸ τὴν στενὰ εἰδικὴ ἐργασία τοῦ ἰδιαίτερου κλάδου.

Ἄς ἐκκαθαρισθῇ, λοιπὸν, τὸ Πανεπιστήμιον ἀπὸ ὅ,τι τυχὸν σάπιο. Μὰ ἄς ἐκκαθαρισθῇ καὶ ἀπὸ τὴν ἀδράνεια, ἢ τὴν στενὴ μονομέρεια ἐκείνων ποὺ μποροῦν καὶ πρέπει νὰ προσφέρουν ὅ,τι καλύτερον ἔχουν στὴν ἀνασυγκρότησι τῆς χώρας, τῆς ὁποίας καλοῦνται νὰ εἶναι πνευματικοὶ ὁδηγοί.

Τὸ θέατρο δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι βρῆκε τὸ δρόμο του, οὔτε περιμένωμε ὅτι θὰ τὸν βρῆ στὸ προσεχὲς μέλλον. Φαίνεται, ὅμως, ὅτι τώρα τελευταῖα ἔγιναν παραστροφὴματα, χτυπητά—ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ σημερινὴ μας θεατρικὴ κατάσταση, καὶ μάλιστα ἀπὸ σοβαρὰ θέατρα τῶν Ἀθηνῶν. Αὐτὸ προκάλεσε πολλὰς διαμαρτυρίες καὶ τῆς κριτικῆς, καὶ τῶν... ἀπεχόντων θεατῶν. Κι' ἔτσι τὰ παραστροφόμενα δὲν φαίνεται πὼς πῆραν ἐνθάρρυνση.

Πάλι καλά!

Αὐτὴ ἡ τάση γιὰ τὸ εὐκόλο, τὸ ἀφιλοσόφητο, γιὰ τὴν ἐμφάνιση μερικῶν ἀρρωστημένων τύπων, ποὺ τὴν ἀρρώστεια τους ζητοῦν νὰ τὴν ἐπιβάλλουν γενικά, δὲν μπορεῖ βέβαια ποτὲ νὰ ικανοποιηθῇ τὸν θεατῆ πού πάει στὸ θέατρο γιὰ νὰ «ψυχαγωγῆθῇ» μὲ τὴν ἀληθινὴ σημασία τῆς λέξεως.

Ἡ «ἀτομικὴ» βόμβρα ἐπροκάλεσε—ὅπως ἔπρεπε, ἄλλως τε—μεγάλῃ συγκίνηση, ὄχι μόνο γιὰ τὴν πολεμικὴ-πολιτικὴ, μὰ καὶ γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ τῆς σπουδαιότητα καὶ γιὰ τὶς δυνατότητες ποὺ ἀνοίγει μπροστά μας. Καὶ προσπάθησαν ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ νὰ δώσουν στοὺς ἀναγνώστες τους μιὰν ἰδέα τοῦ τί εἶναι ἡ διάσπασις τοῦ ἀτόμου κλπ.

Θὰ μὰς ἐπιτραπῇ τώρα νὰ ὑπενθυμίσωμε, πὼς, χρόνια προτοῦ σκόση ἡ κοσμοϊστορικὴ πιά βόμβρα, οἱ «Ἀκτίνες» εἶχαν κατατοπίσει τοὺς ἀναγνώστες τους μὲ εἰδικὰ ἄρθρα στὰ βασικά γιὰ τὸ θέμα ζητήματα, ὕλης καὶ ἐνεργείας, ἀτόμου, διασπάσεως τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν συνεπειῶν ποὺ θὰ ἔχῃ (ἰδίως: «Υπάρχει ὕλη;» «Ἀκτίνες» 1938 σελ. 88). Ὅποιος ἐμελέτησε τὰ ἄρθρα αὐτὰ θὰ ἔχῃ τώρα τὴν δυνατότητα νὰ καταλάβῃ τὸ ἐπιστημονικὸ νόημα τοῦ γεγονότος ποὺ συνετάραξε (σχεδὸν κατὰ γράμμα) τὴν οἰκουμένη καὶ δὲν ξέρομε τί συνέπεια θὰ ἔχῃ ἀκόμα.

Δὲν κρύβω ὅτι τὰ γράφω αὐτὰ καὶ σὰν ἀπάντησι σὲ μερικὸν ἀγαπητὸν ἀναγνώστη, ποὺ κάπως δυσφοροῦν γιὰ τὸ περιοδικὸ μας δημοσιεύει καὶ «βαρεῖα» ἄρθρα, παρμένα ἀπὸ τὶς φυσικὰς ἐπιστήμες. Ἡ ὕγιης καθολικὴ θεωρήσι τοῦ κόσμου, στὴν ὁποία θέλει νὰ διακοπήσῃ καὶ τὸ περιοδικὸ τοῦτο, περιλαμβάνει

και τις φυσικές επιστήμες και προϋποθέτει και μελέτη κάπως κοπιαστική. Το περιοδικό τούτο δεν ζητά τόσο να μνημειώσει, όσο να καθοδηγήσει με αντικειμενικότητα, ευσυνείδητη πληρότητα και έγκυρο συγχρονισμό τόν άναγνώστη, ώστε να πάρη σωστό προσανατολισμό στα βασικά προβλήματα της ζωής.

Και σ' αυτό, δεν άμφιδάλλω, δεν θά διαφωνή κανείς άναγνώστης τών «Ακτίων».

Π. Δάλμ.

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

Μερικά έργα του παραγωγικάτου και περισσότερο γνωστού στον τόπο μας άμερικανικού κινηματογράφου, που προβλήθηκαν τον τελευταίο καιρό και εδώ σε βάζουν να κάνης τη σκέψη πώς ή περιλάλητη άμερικανική παραγωγή του κινηματογράφου βρίσκειται σε μία, γεμάτη καλές έλπίδες, καμπή. Δεν ξέρουμε άπό τώρα, τί θά άποδώσει αυτή ή στροφή που σημειώνεται κι' άν στο τέλος δεν θά ύποκύψη στις φωνές μερικων άμερικανών, που αντιδρούν, άλλα δεν μπορείς, έστω και με τα λίγα έργα που προβλήθηκαν, να μη σημειώσης τό γεγονός πώς ό κινηματογράφος, άφίνοντας κατά μέρος τήν ελαφρότητα του και τις άπλές προθέσεις να διασκεδάση μόνο τό κοινό, έρχεται σήμερα να έξυπηρετήση τις βαθύτερες ανάγκες της ανθρώπινης ψυχής. Αυτή τήν τάση έμφανίζει π. χ. τό έργο «Πονεμένα νεάτα» που δέχεται, περισσότερο άπό κάθε άλλο, τόν καταπέλητη μερικόν, ίσως γιατί δεν είχαν τις προϋποθέσεις που χρειάζεται για να τό καταλάβουν. Για τό φίλμ αυτό μπορεί να πη κανείς πώς προσφέρει στο θεατή του, ότι ένα καλό βιβλίο στον άναγνώστη του. Στην όλη του ύπόσταση είναι ένα πολιτισμένο φίλμ. Έργο που άπό τήν άποψη φωτογραφίας, σκηνοθεσίας και τεχνικής δείχνει όλες τις δυνατότητες της καινούργιας τέχνης. Και τό έργο τούτο της τεχνικής τελειότητας παρουσιάζει τό προσόν να τρέψη τήν ψυχή και πραγματικά να ξεκουράζη τόν άνθρωπο της εποχής μας.

Τοποθετημένο στις περιστάσεις του πολέμου, γιομάτο άνθρωπιά και ποίηση, μάς φέρνει μπροστά στη ζωή μιας οικογένειας άμερικανών που ζούν τις συνθήκες του πολέμου χωρίς να τάχουν χαμένα, χωρίς να στενάζουν κάτω άπό τη μιζέρια της άπελπισίας και της όδύνης που δίνει ή άπιστία. Όλοι του σπιτιού, άπό τόν μεγάλο γυιό πούναι στο μέτωπο, μέχρι τόν μικρότερο πούχει άπομείνει ό προστάτης—παιδί του σχολείου που δουλεύει για να θρέψη τήν μάνα και άδελφία—ζούν τόν πόλεμο ήρεμα, γλυκά; γιομάτοι πίστη. Τήν Πίστη όμως άτόφια χριστιανική, που ό πατέρας τους, πεθαίνοντας, τήν άφησε να κυβερνάη τόσες έλεύθερες ψυχές που άπαρτίζουν τήν άδιάσπαστη στις μπόρες και στις αντίξο-

ότητες οικογένεία του. Τήν οικογένεια, που ότε ή παρεμβολή του θανάτου δεν τήν διχάζει. Η άιώνιτης συνδέει όλους αυτούς τους άνθρώπους που κινούνται στο φίλμ και που ή πνευματική του άτμόσφαιρα έξακολουθεί να σε παρακολουθή κι' όταν έχει αφήσει τήν αίσθηση της προβολής του. Κι' είναι τόσο άσυνήθιστο για κινηματογραφικό έργο ένα τέτοιο γεγονός που μ' όλη σου τήν καρδιά θέλεις να άσχοληθής με τις ύποθέσεις της μάνας, του γυιού, της κόρης, της μηστής και του Βενιαμίν της παρέας—του ύπέρροχου αυτού έξάχρονου άγοριού—του Όδυσσέα που με τήν παιδική του άφέλεια γιομίζει τη ζωή τών άνθρώπων που ήρεμα ζούν στην Ίθάκη—στην φανταστική πόλη που γυρίζεται τό φίλμ. Όλοι οι ήθοιοι άπό τόν πρωταγωνιστή μέχρι του τελευταίου φαίνεται σαν να πρωταγωνιστούν. Ούτε ίχνος βεντετισμού. Καμμία έπίδειξη πλούτου άνεδαφικού. Τίποτα που να μαρτυρά παληό Χόλλυγουντ και ό,τι ξέραμε σαν άμερικανισμό και ξιπασία του Χόλλυγουντ. Όλα εδώ ύπακούουν σε μπαγκέττα που προϋποθέτει πίστη, ζωή πλέρια, και πολιτισμό. Όλα κάτι τό σημαντικό και άξιόλογο έχουν να πούν στο σφιχτοδεμένο αυτό φίλμ.

Τό ίδιο θάχε να παρατηρήση κανείς και για ένα άλλο άμερικανικό έργο τό «Άγάπη στον πόλεμο»—που δεν έχει βέβαια πέρα για πέρα χριστιανικό χρώμα—χει όμως τόσες σκηνές που μυρίζουν χριστιανική έπίδραση, ώστε σε κάνει να χαιρέσαι τήν έπίδραση του χριστιανικού πολιτισμού. Τήν ίδια αυτήν έπίδραση τήν βλέπεις και τήν άπολαμβάνεις και στις τελευταίες έπίσημες άμερικανικές ταινίες της ύπηρεσίας πληροφοριών για τόν τιτάναιο άγώνα της έλευθερίας τών λαών άπό τη ναζιστική τυραννία.

Γι' αυτό τό καινούργιο ιδεολογικό περιεχόμενο του άμερικανικού φίλμ όμως, πρέπει να πούμε δυό λόγια που να έξηγούν κάπως γενικότερα τήν σημασία του.

Μερικά χρόνια πριν άπό τόν πόλεμο τό άμερικανικό φίλμ μέσα στον ίδιο του τόν τόπο, στις Ήνωμένες Πολιτείες, στον Καναδά και στις Νότιες Πολιτείες πέρασε μία κρίση οικονομική. Οι άμερικανοί δεν πήγαιναν στον κινηματογράφο. Όρισμένα φίλμ δεν είχαν πέραση στον τόπο της παραγωγής τους, παρά μόνο στην Εύρώπη. Η άγορά όμως του έξωπνευτικού δεν μπόρεσε ποτέ να ίσοφαρίση τις ζημιές πούφερνε τό ντόπιο μπουκοτάρισμα και έτσι έπρεπε μ' άλλο τρόπο να αντιμετωπισθ ή κρίση που ώδηγούσε στο να κλείσουν κινηματογραφικές έταιρείες παραγωγής φίλμ και έπιχειρήσεις που διέθεταν πολυάριθμες αίθουσες προβολής. Και ή κρίση αυτή δεν ήταν άσχετη πρός τό συστηματικό μπουκοτάρισμα πούκανε, ώδηγημένο άπό τις χριστιανικές κινήσεις, τό άμερικανικό κοινό στα έργα που με τήν προβολή τους, τήν βρωμιά τους ή τήν σαχλή τους ύπόσταση, λέρωναν τήν ανθρώπινη

ἀξιοπρέπεια καὶ δὲν εἶχαν κανένα σεβασμὸν στὴν ἔννοια ἐπνευματικῶς ἀνθρώπου». Ἐτοί σκέφτηκαν οἱ ἐπιχειρηματίες ἢ νὰ δέχωνται τὶς ὑποδείξεις τῶν χριστιανικῶν κινήσεων καὶ νὰ φτιάχνουν ἔργα ποῦ νὰ μὴν ἔχουν βρωμιά καὶ ἀρρώστια ἢ μὲ δική τους πρωτοβουλία, στὸ μοντάρισμα ἐνός φιλμ νὰ παρεμβάλουν σκηνές, ποῦ, ἔστω μὲ φτιαχτὸ τρόπο, νὰ τὸ κάνουν νὰ μὴν πέφτῃ στὴν δυσμῆνεια τοῦ κοινοῦ. Γιὰ νὰ ξεφύγῃ λοιπὸν ἀπὸ τὴν κρίση ποῦ σὰν ἀποτέλεσμα τῆς ἠθικῆς ἀσυδοσίας δημιουργήθηκε στὸ Χόλλυγουντ, ἀναγκάστηκε ἡ κινηματογραφικὴ παραγωγὴ τῆς Ἀμερικῆς νὰ προσαρμοσθῇ στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ὄργανωμένου κοινοῦ. Ἄλλὰ καὶ μιὰ ἄλλη μερίδα ἀμερικανῶν ξεσηκώθηκε κατὰ τὸ Χόλλυγουντ. Ἦταν ἐκεῖνοι, ποῦ ἀνανακούσαν, γιατί ἡ Ἀμερικὴ παρουσιάζονταν στὸν ἔξω κόσμον σὰν μιὰ χώρα γκάγκστερ καὶ ἐγκλήματος καὶ ἀρχισαν νὰ κυκλοῦν τὶς ταινίες, ποῦ συντελοῦσαν σ' αὐτὸ. Τὴν ἀνανακτῆσὴ τους αὐτὴ τὴν υλοθέτησε ἡ ἀμερικανικὴ Κυβέρνηση καὶ ἔβαλε κάποιον ἔλεγχον στὰ φιλμ, ποῦ ἀποδεικνύεται τόσο εὐεργετικὸς. Ἐτοί ἔρχεται καὶ σ' ἐμᾶς ἐδῶ ὁ ἀντίκτυπος τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἀμερικανικοῦ φιλμ καὶ βλέπουμε νὰ προβάλλονται στὴν Ἀθηναϊκὴ ὁθόνῃ ἔργα μὲ χριστιανικὴ πνοή, ὅπως π. χ. τὰ «Πονεμένα νειάτα», «Τὸ 69ον σύνταγμα», τὰ «Ἀδίσποτα νειάτα» μὲ τὸν περὶφημον ἐκεῖνον πᾶτερ Φάλγκακ—σύγχρονον αὐτὸν ὀφθαλοτρόφον—ἢ καὶ ἔργα συνθησιμένου μῦθου καὶ πλοκῆς ποῦ ὁμως διανθίζονται ἀπὸ σκηνές χριστιανικοῦ πνεύματος, ὅπως στὶς πολεμικῆς ταινίες ποῦ εἶδामε τελευταῖα «Νηπομπὴ στὸ Μουρμάνσκ», «Ἀγάπῃ στὸν πόλεμον», «Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν» κτλ. Αὐτὲς οἱ ταινίες δείχνουν στὸν θεατὴ τὴν πραγματικότητα μιᾶς ἀνώτερης ζωῆς, ποῦ εὐτυχῶς ὑπάρχει ἀκόμῃ στὸν κόσμον καὶ τὸν σῶση. Στὰ φιλμ αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ ὅσα φιλμ ἱστορικοῦ περιεχομένου ἢ φιλμ μορφῶν λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον εἶχαμε προφάσει νὰ δοῦμε.

Ἐννοεῖται, πῶς αὐτὸ τὸ ἀναπλαστικὸ κίνημα τοῦ ἀμερικανικοῦ φιλμ μὸλις ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του στὸν τόπον δέχθηκε τὴν ἐπίθεσιν μερικῶν ἀμετανοήτων ὀπισθοδρομικῶν. Τὸ κοινὸν ὁμως ποῦ δὶψά γιὰ κάτι γερὸ καὶ ὄχι σάπιο ἀπήντησε μὲ τὸν τρόπο του καὶ στὴ χώρα μας ὅπως ἀπήντησε καὶ σ' ἄλλες χώρες. Οἱ ἀναγνώστες τῶν «Ἀκτίνων» ἀπὸ τὸ ἄρθρον «Κάθαρση στὸν κινηματογράφον» ποῦ δημοσιεύθηκε στὶς «Ἀκτίνες» (*) γνωρίζουν ἀρκετὰ γιὰ τὴν παράλληλῃ κίνησιν ποῦ γίνετο στὴ Γαλλίαν μὲ τὶς γαλλικῆς ἐταιρείες παραγωγῆς χριστιανικοῦ φιλμ καὶ μὲ τὸ καθολικὸν Central Bureau du Cinema ποῦ κατεβύθει τὶς σχετικῆς προσπάθειες καὶ ποῦ διατηρεῖ τὶς σπουδαiores γαλλικῆς πόλεις δικῆς του αἰθουσῆς προβολῆς (τὰ περίφημα «Foyer» ποῦ ὁ ρυθμὸς τοῦ πολ-

λαπλασιασμοῦ τους κατὰ τὸ 1939 ξεπερνουσε τὶς δέκα πέντε αἰθουσῆς τὸν μῆνα).

Τὴν κίνησιν τῆς Γαλλίας παρακολούθησαν καὶ ἄλλες εὐρωπαϊκῆς χώρες. Καὶ ἡ δικὴ μας μπορεῖ κάλλιστα νὰ μὴν ὑστερήσῃ τώρα μάλιστα ποῦ ἡ μεγάλη χώρα τῆς Ἀμερικῆς, ἀφίνοντας τὸ γνωστὸ πνεῦμα τῆς βιομηχανίας στὸν κινηματογράφον, ἀρχίζει νὰ τροφοδοτῇ μ' ἐκπολιτιστικὰ φιλμ ποῦ μῖσα τους ἔχουν τὴν χριστιανικὴ πνοή. Καὶ ἦταν ἐπόμενον ἡ χώρα ποῦ κατάρθρωσε στὶς δύσκολες στιγμῆς ποῦ περῆν ἡ ἀνθρωπότης νὰ δώσῃ ἡγέτες σὰν τὶς χριστιανικῆς μορφῆς τοῦ Ρουζβέλτ καὶ τοῦ Τρούμαν νὰ ἠγθῆ καὶ στὴν προσπάθειαν γιὰ ἀναδάπτιση τοῦ κινηματογράφου ποῦ τὸ μέλλον του δὲν μπορεῖ ἀπ' ἄλλου νὰ ἐξαρτηθῇ παρὰ ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ ζωὴ καὶ κοσμοθεωρίαν. Κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς χριστιανικῆς προσπάθειας τῆς Internationale du Cinema ὁ χριστιανικὸς κινηματογράφος στὴν Ἀμερικὴ ἐπιτελεῖ τεράστια ἄλλατα.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΟΙ «ΛΟΓΙΟΙ», ΚΑΙ Ο ΛΛΟΣ

Κύριε Διευθυντά,

Εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων» ὁ συνεργάτης σας κ. Ἰ. Κασσιανός, εἰς τὸ ἄρθρον του «Τὰ πνευματικὰ μας κέντρα κατὰ τὴν Τουρκικρατίαν», ὀμιλεῖ πολὺ ἐπιεικῶς διὰ τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς τῆς ἀλώσεως, ὅταν λέγῃ ἀπλῶς ὅτι ἀπεδήμησαν εἰς ἄλλας χώρας. Ὁρθότερα θὰ ἦτο ἡ ἐκφρασις «ἐλιποτάκτησαν» ἢ μὴ καὶ ἄλλη βαρύτερα. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐνδεδεφθήσαν μόνον διὰ τὸν ἑαυτῶν των καὶ ἔδειξαν ἐγκληματικὴν ἀστοργίαν πρὸς τὸ ἔθνος των, τότε ποῦ ἔχαροπάλευε κάτω ἀπὸ τὰ θανάσιμα πλήγματα τοῦ κατακτητοῦ καὶ ἐπρωτίμηναν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, νὰ περιφέρωνται σὰν τυχοδιόκται εἰς τὰς μεγαλοπόλεις καὶ αὐλάς τῆς Δύσεως.

Ἦσαν ὁμως νὰ προβληθῇ ἡ ἀντίρρησης, ὅτι μετέφεραν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους. Ἐν πρώτοις δὲν ἐπῆγαν δι' αὐτῶν τὸν σκοπὸν ἐκεῖ. Ἐπῆγαν διὰ νὰ σωθοῦν, διὰ νὰ εὗρουν «ἀσφάλειαν καὶ ἀνεσιν» καὶ ἐχρησιμοποίησαν ἀπλῶς τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν ὡς μέσον βιοποριστικόν, ὡς ὄργανον ἀναδείξεως των. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀποκλειστικὸς σκοπὸς καὶ κίνητρον των ἦτο ἡ μεταλαμπάδευσις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, πάλιν δὲν εἴμπορεῖ αὐτὸ μὲ κανένα τρόπον νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ἔθνους των.

Ὁ ἀείμνητος Παπαρρηγόπουλος θεωρεῖ πολὺ πτωχὰς καὶ ἀμφιβόλους τὰς πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν γενικώτερον ὀληρσίας τῶν «φυγά-

(*) Ἀκτίνες 1939 σ. 300-303.

δων» αὐτῶν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν βλάβην ποῦ ἐπροξένησαν εἰς τὴν πατρίδα μετὰ τὴν φυγὴν των. Καθ' ὅσον ἐξηρτάτο ἀπὸ αὐτοῦ ὁ ἑλληνισμός, εἰς τὸν τόπον του εἶχε καταδικασθῆ εἰς ἀφανισμόν. Καὶ ἔπειτα αὐτοῖ «οὐ μόνον ἅπαντες σχεδὸν ἢ ἐξ ἀρχῆς ἢ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐξελατινίσθησαν, ἀλλὰ, αὐτῶν ἀπελθόντων, ἔμειναν τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος ἄνευ διδασκάλων καὶ ἔκλεισαν τὰ πλείστα, τὰ δὲ ἐκκλησιαστικά καὶ πολιτικὰ πράγματα ἄνευ λογίων καὶ ἐμπειρῶν λειτουργῶν, καὶ κακῶς διωκθήσαν...».

Καὶ ἀπέμεινε τὸ ὑπεράνθρωπον ἔργον τῆς ἀναζωογήσεως τοῦ ψυχροεραυοῦντος ἔθνους εἰς τοὺς κληρικούς καὶ τοὺς ἀερίθμους λογίους εὐσυνειδήτους πατριώτας καὶ ἀληθινούς χριστιανούς, οἱ ὅποιοι ὅπως ἄλλοτε ὁ Μωϋσῆς, ὁ «ἀντὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν ἐλόγιον συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ», ἐπροτίμησαν τοὺς μυρίους θανάτους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος καὶ τὴν πνευματικὴν καθοδήγησιν τοῦ δούλου λαοῦ. Καὶ πολὺ ὀρθῶς προσθέτει ὁ Παπαρρηγόπουλος «τὸ καθ' ἡμᾶς, δὲν διστάζομεν νὰ κηρύζομεν ὅτι ἰδίως συμπαθοῦμεν τὴν μεγάλην ἐκείνην τῶν ἐλλήνων μερίδα, οἵτινες παρέμειναν εἰς τὰς πατρίους ἐστίας, συνεχίζοντες τὸ ἔργον τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ καταπιεζόμενοι, βασανιζόμενοι, θανατούμενοι, ἀλλὰ σώζοντες τὸ ἀνεκτίμητον κειμήλιον τοῦ ἔθνικο φρονήματος. Ἄν ὑπάρχωμεν σήμερον, ὀμιλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, λατρεύοντες τὸν πατριῶν Θεόν, ἐλεύθεροι καὶ εὐέλπιδες, ὀφείλομεν τὰ ἀγαθὰ ταῦτα πρώτον μὲν εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ ἔπειτα δὲ εἰς τὰς τλαιπωρηθείσας ἐκείνας τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ γενεάς».

Τί νὰ προσθέσῃ κανεὶς εἰς τὴν δικαίαν αὐτὴν κρίσιν τοῦ φωτεινοῦ ἱστορικοῦ; Ἐὰν ἐξ ἡμέρου θὰ εἶχε, δυστυχῶς, πολλὰ νὰ γράψῃ καὶ διὰ τὸν ἀτομικισμόν, τὴν ἀφιλοπατρίαν, τὴν καταθλιπτικὴν κενότητα, τὴν ἀνόητον ἀρνησιν πρὸς κάθε ὑγιᾶς καὶ ὀρθόν, ποῦ παρουσίαν μερικοῦ ἀπὸ τοὺς ελογίους» μας, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ δίσταγμα τῶν τεσσάρων τραγικῶν ἐτῶν τῆς κατοχῆς. Ἄντὶ αὐτοὶ νὰ τινύσονται τὸν πάσχοντα λαόν, καὶ νὰ γίνονται ἐμψυχωταὶ καὶ ἀναμορφωταὶ τοῦ δουλείου ἔθνους, ἔθετοποίησαν τὸν ἑαυτῶν των ναρκισσεύμενοι μὲ τὰ ἀκατανόητα κατασκευάσματά των. Ὁ λαὸς πέθαινε ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἠγωνία εἰς τὴν καταθλιπτικωτάτην ἀτμόσφαιραν τῆς κατοχῆς, καὶ μερικοὶ ἄλλοτε μὲν ἐκολάκευον τοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἡμέρας, ἄλλοτε ὑβρίζον καὶ ὑπενόμειναν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ἢ ἠγωνίζοντο διὰ θέσεις καὶ ἀξιώματα.

Καὶ ἔπειτα παραποιεῖνται οἱ ὁ λαὸς δὲν τοὺς ἀναγκωρίζει ὡς ἠγέτας του, ὅτι δὲν τοὺς διαβάζει, ὅτι τοὺς ἀγνοεῖ!

Μὲ πολλὴν τιμὴν

Ἰ. Θεοχαρίδης

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΕΙΡΗΝΙΚΟ

Ἄγαπητές μου «Ἀκτινές»,

Δὲν μοῦ φαίνεται πῶς πρέπει νὰ περάσῃ ἀπαράτηρτο ἓνα ἀπ' τὰ πολλὰ παράξενα, ποῦ συνβῆσαν σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο. Πρόκειται γιὰ τοὺς «ἀγρίους» τῆς Ἄνω Ἀνατολῆς, ποῦ ἐν τῷ μεταξύ εἶχαν ἐκχριστιανισθῆ καὶ ποῦ χαρίζουν τὴν χριστιανικὴ πίστη στοὺς «χριστιανούς» ἀμερικανούς καὶ ἀγγλοὺς στρατιῶτες, ποῦ ἔρχονται σ' ἐπαφὴ μαζὺ τους. Γιὰ τὴν συμβολὴ τους στὴν ἐπιτυχία τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, μετὰ τὴν ἀκούραστη ἐργασία τους γιὰ τὴ μεταφορὰ πολεμοφοδίων, τροφίμων, νοσοκομειακοῦ ὕλικου καὶ νεροῦ, ἔγραψαν κι' οἱ ἑλληνικὲς ἐφημερίδες, χωρὶς ὅμως νὰ σημειώσουν, ὅτι ἡ συμβολὴ τους αὐτὴ, ὅπως ἀναφέρει ὁ ξένος Τύπος, ὀφείλονταν στὸ ὅτι πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια «μιά χούφτα ἠρωϊκῶν ἱεροποστώντων τοὺς δίδαξε τὸν Χριστιανισμό καὶ τὴν ἀγάπην στοὺς λευκοὺς». Γιὰ τὸ ἄλλο ὅμως δὲν γράφηκε οὔτε λέξη. Ὅτι, δηλαδή, οἱ ἐπολιτισμένοι «χριστιανοὶ» λευκοί, ὅταν ἐγνώρισαν ἀπὸ κοντὰ τὸν μῦθον πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ἀγρίους, ἔμαθαν τί θὰ πῆ πνευματικὴ ζωὴ, κατάλαβαν ἡ μεταβολὴ φέρνει στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὴ ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου. Χαρακτηριστικὰ εἶναι αὐτὰ ποῦ διηγεῖται ἕνας ἀμερικανὸς ἀεροπόρος, ὁ Stanley W. Tefft, σ' ἓνα ἀμερικανικὸ περιοδικό. Αὐτὸς μετὰ δυὸ ἄλλους συναδέλφους του ἔπεσαν στὴ θάλασσα ναυαγοὶ καὶ τότε, ἀφίνοτας τὸν ὀρθολογισμό τους, εἶδαν ὅτι μέσα στὸν ἀπέραντο ὠκεανό, πάνω σὲ μιὰ σχεδιά δὲν εἶχαν νὰ κάνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ χρησιμοποιοῦσαν ἓνα ὄπλο, ποῦ ποτὲ στὴ ζωὴ τους δὲν τὸ εἶχαν προσέξει τὴν προσευχὴ. Ἀφοῦ ὕστερα ἀπὸ 72 ὄρες σώθηκαν σ' ἓνα ἀπ' τὰ νησιά, ποῦ τὸ εἶχαν οἱ Ἰάπωνες, περιέμεναν πῶς ἀν γλυτώσουν ἀπ' αὐτοὺς θὰ φαγωθοῦν ἀπ' τοὺς ἀγρίους τῆς ζούγκλας, ποῦ ἦταν κοντὰ στὸ μέρος ποῦ ἀποβιβάσθηκαν. Οἱ φόβοι τους ὅμως ἦταν δικαιολογημένοι μόνο γιὰ ὅτι ἀφορούσε τοὺς Ἰάπωνες, ποῦ τοὺς ἔστησαν ἀληθινὸ κνηνητό. Οἱ «ἀγριοὶ» ἀπ' ἐναντίας, ποῦ πρὶν ἀπὸ κάμποσα χρόνια εἶχαν δεχθῆ τὸν Χριστιανισμό, παίζοντες τὴ ζωὴ τους, ἀν τοὺς ἀνακάλυπταν οἱ Ἰάπωνες, τοὺς ἐκρυψαν, θεράπευσαν τὶς πληγῆς τους με βότανα τῆς ζούγκλας καὶ κάθε βράδυ τοὺς ἔπαιρναν μαζὺ τους στὶς χριστιανικὲς τους συναθροίσεις. Ἐκεῖ, οἱ μέχρι τότε ἀδιάφοροι καὶ ψυχροὶ ἀμερικανοί, ὅταν εἶδαν τὴν ἀγνή πίστη τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἔμαθαν κοντὰ τοὺς νὰ προσεύχονται πραγματικά, νὰ μελετοῦν τὴν Ἁγία Γραφὴ ἀπ' τὸ μοναδικὸ ἀγγελικὸ ἀντίτυπο, ποῦ ὑπῆρχε σ' ὀλόκληρο τὸ νησί (οἱ Ἰθαγενεὶς τὴν ἤξεραν ἀπ' ἐξῶ) καὶ πῶ πάντων κατάλαβαν τί θὰ πῆ χριστιανικὴ ἀγάπη. Συγκινητικὴ εἶναι, ὅπως τὴν περιγράφει, ἡ σκηνὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τους. Κάποια νύχτα, ἐφωδιασμένοι μετὰ καριδὲς ἀντὶ γιὰ τρο-

φή και για νερό επιβιβάσθηκαν στη σχεδιά τους, άποφασισμένοι να περάσουν σ' ένα άλλο νησί, που το κατείχαν οι άμερικανοί. Οι Ιθαγενείς μέσα στα μονόξυλα τους περιτριγύριζαν τη σχεδιά τους. Πριν ξεκινήσουν ένας άπ' τούς Ιθαγενείς μίλησε κι' ύστερα όλοι προσεχρήθηκαν για την επιτυχία της επιχειρήσεως. "Ύστερα για να οικονομίσουν οι άμερικανοί δυνάμεις, ρυμούλκησαν οι Ιθαγενείς τη σχεδιά μέχρι τα χαράματα και στο τέλος πριν άποχωρισθούν, μαζεύτηκαν πάλι όλα τα μονόξυλα μαζί και όλοι προσεχρήθηκαν θερμά. Οι άσυγκίνητοι όμως έως τότε όρθολογιστές δεν μπορούσαν να άρθρώσουν λέξη. "Εκκλειαν όλοι άπό συγκίνηση.

Και οι μὲν άμερικανοί άεροπόροι ξαναβρήκαν την πίστη.

Δὲν νομίζετε όμως; Κύριε Διευθυντά, πώς θάξιζε μερικοί άπ' τούς περίφημους δικούς μας «διανομμένους» νάκαναν κανένα ταξιδάκι μέχρι τα νησιά του Ειρηνικού; Ίσως κάτι θάχαν να διδαχθούν.

Με αγάπη

Κώστας Άποστολόπουλος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΡΧΙΑ

Άγαπητές Άκτινες,

Μου δόθηκε η ευκαιρία, τώρα τελευταία, να ταξιδέψω στην ελληνική επαρχία. Τα έρημα χωριά με τα μαυρισμένα άπό τόν έμπρησμό έρείπια τών σπιτιών τους, τα τιναγμένα γιοφύρια, τα κουφάρια τών καμμένων βαγονιών στους σταθμούς, οι σπασμένες σε κάθε δυο μέτρα σιδηροτροχιές και τó τραγικότερο, οι πρόχειροι σταυροί που δείχνουν εδώ κι' εκεί σ' ένα χωράφι η κοντά σ' έναν όχτο τó βιαστικό νεκροταφείο άδικοσκοτωμένων Έλλήνων, όλα τούτα τα σημάδια της μαρτυρικής τετραετίας, όλα μιλούν για τούς βαρβάρους που πέρσαν και για τόν όγκο της δουλειάς, που χρειάζεται για την άνοικόδηση.

Και ό λαός; Ό λαός της επαρχίας; Άγανακτισμένος άπό τó κατάντημα, φοβερά άηδισμένος και κουρασμένος, άπό τά ψέμματά η τά κούφια λόγια και την προχειρολογία ό λαός μας κάνει δυστυχώς στην συντριπτική του πλειοψηφία την τραγική διαπίστωση ότι είναι «ως πρόβατα μη έχοντα ποιμένα». Νιώθει ότι τó ελληνικό πρόβλημα είναι πρόβλημα ήθικό στο βάθος του, άκόμα πρόβλημα ανθρώπων, που νάναι ήθικές προσωπικότητες. Διψά ό λαός αυτός, που περιφέρεται μέσα στα χαλάσματα της πατρίδας μας, διψά για την πνευματική ήγεςία που θά τόν βγάλή άπό τó άδιέξοδό του. Είναι άκόμα διδαγμένους άπό τούς καιρούς και ό εύσυνεϊδίτους, ό τίμιους, ό άνιδιότελλής ότι πρέπει να έργασθι να βγή άπό τó καβούκι της λαμπράς άπομονώσεως για να ζήσι. Και βλέπει κανείς αυτή την πνευματι-

κή ώριμότητα που έρχεται ύστερα άπό τó βαθύ όργωμα της δοκιμασίας της τετραετίας, να εκδηλώνεται σε όσες ευκαιρίες δίνονται στο λαό για να γνωρίση την χριστιανική αλήθεια σαν έναν δοκιμασμένο όδηγό στη ζωή του. Τα χριστιανικά κηρύγματα, όπου γίνονται, συγκεντρώνουν στην ύπαιθρο πλήθη άπό νέους και κατά προτίμηση άντρες. Είναι ένα φαινόμενο που προξενεί ισχυρή έντύπωση στον θεατή αυτής της κοσμοσυρροής. Τó κατηχητικό Σχολείο μαζεύει χιλιάδες μαθητές και τó χριστιανικό έντυπο διαβάζεται περισσότερο άπό κάθε άλλο. Φαίνεται πιά πώς τώρα που όλα δοκιμάστηκαν κάθε άπροκατάληπτος "Έλληνας νοιώθει ότι έξω άπό τή δύναμη της πίστεως κάθε άλλη ύπόσχεση για ενότητα, δικαιοσύνη και άνόρθωση είναι καθαρή ούτοπία.

Θεώρησα καθήκον μου να σας μεταδώσω αυτό τó αούθρηγο αίσθημα τού λαού μας σαν μία εισφορά και ενίσχυση στην προσπάθεια τών άγαπητών μας «Άκτινων» να δώσουν στο διανοούμενο κοινό τά έφόδια για μία πραγματικά πνευματική ήγεςία. Αυτό πρώτο μας χρειάζεται.

Φιλικώτατα

Δ. Πευκιώτης

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ
ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

✽ Για τόν άνθρωπο της ήμερας, τόν άμερικανό πρόεδρο Χάρρυ Τρούμαν, γράφονται και κυκλοφορούν πολυάριθμα όθρα και βιβλία. Σ' ένα άπ' αυτά ό δημοσιογράφος John Gunther, που με έξαιρετική μαεστρία αναλύει την προσωπικότητα τού «άνθρώπου άπό τó Μισούρι» δίδει επιγραμματικά τó συμπέρασμα μιας έξαιρετικής συνεντεύξεως. Έρώτησε τόν πρόεδρο σε τί πιστεύει περισσότερο κι' εκείνος απήντησε.—Στην επί τού όρους όμιλία, στον χρυσό κανόνα που δίδει τó αίσθημα της αξιοπρέπειας στα άτομα και στους λαούς.

✽ Στο Λονδρέζικο Cornhill Magazine ό John Rothenstein, γνωστός τεχνοκρίτης και αισθητικός, περιγράφει τις έντυπώσεις άπό την καλλιτεχνική κίνηση στο μεταπολεμικό Παρίσι. Στο άρθρο αυτό μιλεί με ένθουσιασμό για τó Temps Présent τó γνήσιο χριστιανικό περιοδικό τού Stanislas Fumet, που τó θεωρεί τó καλλύτερο έβδομαδιαίο γαλλικό φύλλο.

✽ Στο ίδιο φύλλο κάνει λόγο γύρω άπό την μνήμη τού γνωστού χριστιανού διανοούμενου Μάξ Ζακόμπ, που τόν καιρό της Γαλλικής άντίστασης πέθανε στη φυλακή, δέσμιος τών Γερμανών.

✽ Στα άγγλικά φύλλα συχνά γίνεται λόγος για τή δράση τού πρώτου έλευθέρου Γάλλου δημοσιογράφου τού πιστού χριστιανού διανοούμενου Maurice Schumann, που στα χρόνια της κατοχής ύπήρξεν ό άνόνημος όμιλητής

του ελευθέρου γαλλικού ραδιοσταθμού. Ὁ Schumann ἐπεξεργάζεται τώρα ἕνα σχέδιο γιὰ τὸ πρόβλημα χριστιανικῆς ἀγωγῆς τῶν σχολείων τῆς Γαλλίας. Γιὰ τὴν γενικότερη προσπάθεια τοῦ Maurice Schumann μιλεῖ τελευταία τὸ News Review. Ὁ γάλλος δημοσιογράφος, ἐκτός ἀπ' αὐτό, γιὰ νὰ ὑποστηρίξη τὴς ἀπόψεις του, ἴδρωσε καὶ τὴν καθημερινὴ ἐφημερίδα L' Aube.

✱ Στὴ Γαλλία, ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση, ἀρχισε ἡ κίνησις τοῦ χριστιανικοῦ ἐντύπου νὰ παίρνη τὸν προπολεμικὸ τῆς ρυθμῆς. Οἱ χριστιανοὶ διανοούμενοι, ποὺ τὸ κίνημα τῆς ἀντιστάσεως τοὺς βρῆκε νάναί οἱ ἐμφυχωτῆς τῶν «ἐκδόσεων τοῦ μεσοπολεμικοῦ»—τῆς λαμπρῆς παράνομης ἐκδοτικῆς προσπάθειας, ποὺ τόσο συντέλεσε νὰ κρατηθῆ ψηλὰ τὸ ἠθικὸ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ—ἀρχίζουν πάλι νὰ βγάξουν τὰ περιοδικὰ τους καὶ τὰ βιβλία τους. Ἐστὶ κυκλοφόρησαν τὰ πρώτα φύλλα τῆς «Vie intellectuelle», τοῦ «Temps Présent», τῆς «Revue de Jeunes», τοῦ «Temoignage Chretien», «Nouvelle Jeunesse», «Etudes», «L' Aube», κλπ.

Κανένα γαλλικὸ περιοδικὸ δὲν κυκλοφορεῖ χωρὶς τὸ χριστιανικὸ τοῦ ἀρθρο. Τὰ ὀνόματα τῶν Jacques Maritain, Francois Mauriac, Stanislas Fumet, Georges Bernanos, εἶναι ἐκεῖνα, ποὺ σήμερα δεσπόζουν στὰ γαλλικὰ γράμματα.

✱ Στὸ περιοδικὸ Everybody's περιγράφεται σ' ἕνα ὠραῖο ἀρθρο ἡ δράσις ἑνὸς σκαωτσέζου ἱερωῶς ποὺ μὲ χίλιους δυὸ κινδύνους γυρνοῦσε στὴ Γαλλία στὰ στρατόπεδα τῶν ἀγγλων αἰχμαλώτων καὶ μὲ χίλιους δυὸ τρόπους, κάτω ἀπὸ τὴν μπότα τῶν Ναζι, κατῳρθωνε πνευματικὰ καὶ ὕλικά νὰ ἐφοδιάζη τοὺς ἀγγλους αἰχμαλώτους.

✱ Στὴν κίνησις τοῦ θεάτρου, τῆς μουσικῆς, τῶν ἐκθέσεων γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς πρωτοστατοῦν πολυάριθμοι χριστιανοὶ νέοι καὶ παλιοὶ ἐργατῆς τῆς τέχνης.

Στὴν Comédie Française μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία παίζεται ἕνα καινούργιο ἔργο τοῦ Francois Mauriac. Στὸ Theatre des Mathurins ἀνεβάσθηκαν ἔργα τοῦ P. Claudel.

✱ Ὑστερα ἀπὸ πεντάχρονη σιωπὴ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ 1939 στὸ 22ον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Ποίηση τοῦ 1945» ἐμφανίζεται μ' ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ μεγάλο ποίημα ὁ Patrice de la Tour du Pin, ὁ λυρικώτερος ἀπὸ τοὺς νέους ποιητὰς τῆς Γαλλίας, ποὺ ἐξ ἀφορμῆς τῆς αἰχμαλωσίας του—ἦταν ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰχμαλώτους ἀξίωματικούς τοῦ Δυτικοῦ μετώπου—μίλησαν κ' οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τὸ 1940 καὶ γιὰ τὴν χριστιανικὴν του πίστη. Οἱ ἐκδόσεις τοῦ ἴδιου περιοδικοῦ κυκλοφόρησαν τὸν 2ον τόμο τῆς σειράς «Αἰχμάλωτοι ποιητῶν». Ὁ ἀριθμὸς τῶν ποιητῶν, ποὺ ἔγραψαν στὴν αἰχμαλωσία, ὑπερβαίνει τοὺς τετρακόσιους.

✱ Προωρισμένο γιὰ τὸν στρατὸ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς με τὸν τίτλο «ὁ Μοντγκόμερου καὶ οἱ ἄνδρες του» κυκλοφόρησε κ' ἑλληνικὰ ἕνα μικρὸ φυλλαδιάκι ποὺ δίδει τὴν εὐκαιρία στὸν καθένα νὰ δῆ πόσο μὲ τὴν ζωὴ τοῦ ἀγγλοῦ στρατάρχη εἶναι συνηνωμένη ἡ χριστιανικὴ πράξις καὶ κοσμοθεωρία.

✱ Στὸ τεῦχος τοῦ Ἰουνίου τοῦ Yale Review ὁ γνωστὸς οικονομολόγος καὶ Διευθυντῆς τῆς Νέας Σχολῆς Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν σ' ἕνα πολὺ ἐνδιαφέρον ἀρθρο του γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τῆς Εὐρώπης, δείχνει ὅτι δὲν εἶναι μόνο ὁ εἰδικὸς ἀλλὰ καὶ ὁ πιστὸς χριστιανὸς ἐπιστήμων. Σχετικὰ π. χ. μὲ τὴν πιθανότητα τοῦ λιμοῦ στὴν Εὐρώπη γιὰ τὸν ἐρχόμενο χειμῶνα γράφει: «Ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ θὰ πέση ἐπάνω μας, ἂν σκληρύνουμε τὴν καρδιά μας στὸ πικρὸ κλάμμα τῶν παιδιῶν, ποὺ θὰ πεθαίνουν ἀπὸ πείνα, ἔστω κ' ἂν εἶναι παιδιά τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Κύριος δὲν ἀπέριψε τὸ αἷμα τοῦ Ἰωνὰ γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς ἀμαρτωλῆς Νινευί, ἀναφέροντας τὶς χιλιάδες τὰ παιδιά της;» Καὶ καταλήγει ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Εὐρώπης εἶναι ἀδελφία μας κ' ἀξίζει νὰ ξοδῶψιμε γι' αὐτοὺς ἀλλὰ τόσα δισεκατομμύρια δολλάρια ἀπὸ κείνα ποὺ ξοδεύτηκαν γιὰ τὸν πόλεμο.

✱ Κυκλοφόρησε στὴν Ἀμερικὴ τελευταία ἕνα βιβλίο τῆς Marry Ellen Chase, ποὺ ἐξετάζει τὴ φιλολογικὴ ἀξία τῆς Βίβλου (The Bible and the common Reader). Μὲ πολλὴ χάρη καὶ δεξιότητα δείχνει τὴν φιλολογικὴ ἀξία τῶν διηγήσεων τῆς Γραφῆς.

✱ Στὸ καλοκαιριτικὸ τεῦχος τοῦ The Virginia Quarterly Review ὁ καθηγητῆς τῆς Δημοσιογραφίας στὸ Κρατικὸ Κολλέγιο θηλέων τῆς Φλορίδας Earl L. Vance βῆται τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Τύπου ἀπὸ μιὰ νέα ἀποψη. Ἐρωτᾷ ποιὸς θὰ τὴν ἐξη τὴν ἐλευθερία αὐτή; Οἱ δημοσιογράφοι, οἱ μεγαλοιδιοκτῆτες ἐφημερίδων ἢ τὰ μεγάλα οικονομικὰ τράστ ποὺ κρύβονται πίσω ἀπ' τὶς ἐφημερίδες; Τονίζοντας τὴν κοινωνικὴ ἀποστολὴ τοῦ Τύπου, λέγει ὅτι πρέπει νὰ ἐξυπηρετῆ τὴν κοινωνία, βοηθώντας τὰ εὐρύτερα κοινωνικὰ στρώματα στὴν ἀντιπροσώπευση τῶν συμφερόντων τους καὶ στὴν πνευματικὴ ἀνοδοῦ τους.

✱ Στὸ ἴδιο τεῦχος ὑπάρχει ἕνα ἀρθρο τοῦ Arthur Lee Kinsolving γιὰ τὸν πόλεμο καὶ τὴ θρησκευτικὴ μας κατάστασις. Διαπιστώνει ὅτι ὁ πόλεμος ἀπεκάλυψε ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι πολὺ ἰσχυρότερος μᾶλλον στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ παρ' ὅσο τὸν νόμιζαν κ' ὅτι ὑπάρχουν προβλήματα, στὰ ὁποῖα μόνο ἡ θρησκεία μπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ καὶ δοκιμασίες, γιὰ τὴς ὁποῖες μόνο αὐτὴ δίνει στὸν ἄνθρωπο τὴ δύναμη. Τονίζει πόσο τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας ἐξύψωσε τοὺς στρατιώτες καὶ κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου γιὰ τὴν ἀπογοήτευσιν ποὺ ἀισθάνονται, γυρίζοντας πίσω στὴν πατρίδα τους καὶ βλέποντας νὰ διατηρηθῆ ἡ ὕλιστικὴ ἀντίληψις γιὰ τὴ ζωὴ. Ἀκόμη καὶ μεταξὺ ἐκείνων, ποὺ φέ-

ρουν τὸ ὄνομα χριστιανός, θὰ βρουν ὄχι τὸν ἀγνὸ Χριστιανισμό, ἀλλὰ ὑποχωρήσεις στὴν πολιτική, στὸ ἐπάγγελμα, στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ἀκόμη καὶ στὴν οἰκογενεὰ τους καὶ τὴν Ἐκκλησία τους. Γι' αὐτὸ ὑπογραμμίζει τὴν εὐθύνη τῶν χριστιανῶν γιὰ τὴν αὐριο.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τὸ διαστελλόμενον Σύμπαν (The Expanding Universe, Cambridge 1944, σ. 128) εἶναι ὁ τίτλος ἐνὸς ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Sir A. S. Eddington, ποῦ ἐκκυκλοφόρησε τὸ περασμένον ἔτος εἰς τρίτην ἔκδοσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Τὸ σύντομον αὐτὸ δημοσίευμα τοῦ ἐκλιπόντος μεγάλου ἀγγλοῦ ἀστρονόμου, περιλαμβάνει ὁμιλίαν ποῦ ἔκαμε πρὸ ἐτῶν εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῆς Διεθνούς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως εἰς τὴν Ἀμερικὴν, καθὼς ἐπίσης καὶ τρεῖς διαλέξεις τὰς ὁποίας ἔδωσε τότε ἀπὸ ραδιοφώνου εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Τὸ θέμα ποῦ πραγματεύεται—τοῦ διαστελλομένου σύμπαντος—εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον δύσκολα, ἀλλὰ καὶ πλέον μεγαλειώδη τῆς Ἀστρονομίας καὶ ὀργανωτικῆς καταλαμβάνεται πράγματι ἀπὸ ἴλιγγον ὄταν προσπαθῆ νὰ συλλάβῃ τὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Eddington. Τὸ βιβλίον τοῦτο παρουσιάζει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον καθ' ὅσον εἰς αὐτὸ συναντῶνται ἡ Ἀστρονομία, ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος καὶ ἡ Κυματομηχανικὴ. Δηλαδή τὰ ἀπίεως μεγάλα ἀντικείμενα μὲ τὰ ἀπίεως μικρά, τὰ ὁποία συνδυάζονται εἰς ἓνα ἐνιαῖον ὅλον μὲ τὴν βοήθειαν τῶν νέων περὶ τοῦ χωροχρόνου (Space Time) ἀντιλήψεων καὶ ἰδεῶν.

Μὲ θαυμαστὴν ἀπλότητα πραγματεύεται ὁ σ. τὸ θέμα του, προσπαθὼν νὰ συνδυάσῃ τὰ πρόσφατα ἐξαγόμενα τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων ὡς πρὸς τὸ φαινόμενον τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἀπομακρύνσεως τῶν νεφελοειδῶν-γαλαξιών μὲ τὰ θεωρητικὰ ἐξαγόμενα ἄλλων μελετῶν ποῦ ἔγινον ἀπὸ ἐτῶν γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τοῦ κλειστοῦ καὶ σφαιρικοῦ τοῦ χώρου. Καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἔχουν γίνῃαι πολλαὶ ἐργασίαι καὶ ἔχουν προταθῆ διάφορα ὑποδείγματα (Modelle) τῆς πιθανῆς πλοκῆς τοῦ ὕλικου σύμπαντος ὅπως π. χ. ἀπὸ τοῦ ἀστρονόμου καθηγητῆς de Sitter, Abbé Lemaitre καὶ Friedmann. Οἱ νεώτεροι αὐτοὶ ἀστρονόμοι παρουσιάζουν τὸν κόσμον τῶν γαλαξιών, οἱ ὁποῖοι πληροῦν τὸ διάστημα, ὡς ἀποτελούμενον ἓνα ἐνιαῖον ὄργανισμὸν, ποῦ ὑπακούει εἰς ὀρισμένους νόμους καὶ ἠμπορεῖ νὰ παρασταθῆ μὲ μίαν «σαπουνοφύσκαν»—εἶναι φράσις ἰδικῆ τῆς—ἢ ὁποία διαρκῶς διαστελλομένη, τείνει ν' αὐξήσῃ τὰς διαστάσεις τοῦ χώρου καὶ νὰ διαλυθῇ πιθανώτατα ὡσάν ἓνα νέφος κωνοῦ!

Ὁ Eddington ἐκθέτει τὰ γεγονότα μὲ τὴν

ἀρμόζουσαν εἰς πραγματικὸν ἐπιστήμονα ἀντικειμενικότητα καὶ σοβαρότητα. «Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ στηριχθῶ, γράφει (σ. 13), ἐπὶ τῶν παρατηρηθέντων γεγονότων δογματικῶς, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφιλοχωρήσουν σφάλματα καὶ παρερμηνεῖαι. Αἱ ἐργασίαι εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἶναι πιθανόν τὰ πράγματα νὰ φανοῦν ὑπὸ διαφορετικῶν φῶς, ἀπ' ὅ,τι συμβαίνει σήμερον». Ἐξ ἄλλου τονίζων τὴν ἀναγκαῖότητα τῆς ἀρμονικῆς συνδέσεως τῶν παρατηρήσεων πρὸς τὰς θεωρίας, συμπεραίνει ὅτι, ἂν θελήσωμεν νὰ στηριχθῶμεν μόνον εἰς τὸ ὕλικόν τῶν παρατηρήσεων καὶ νὰ παραμερίσωμεν τὰς θεωρίας, πρέπει νὰ ἀχρηστεύσωμεν ὅλα τὰ ἀστρονομικὰ βιβλία. «Διότι περὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων δὲν ἔχομεν καθ' αὐτὸ κανένα γεγονός παρατηρήσεων. Αἱ ἀστρονομικαὶ μετρήσεις εἶναι ἀνευ ἐξαιρέσεως μετρήσεις φαινομένων τὰ ὁποῖα ἀντικατοπτρίζονται ἐπὶ τῶν γῆινων Ἀστεροσκοπειῶν ἢ σταθμῶν παρατηρήσεων μόνον ἢ θεωρία, τονίζει (σ. 17), τὰ μεταφράζει εἰς γνώσιν ἐνὸς ἐξωτερικοῦ σύμπαντος».

Τὸ βιβλίον αὐτὸ διαβάζεται εὐχάριστα ἀπὸ ἓναν γενικὴς μορφώσεως ἀναγνώστην, ὅταν ζητήσῃ νὰ παρακολουθῆ μὲ προσοχὴν τὴν πορείαν τῶν σκέψεων τοῦ Eddington καὶ ἔχει νὰ κερδίσῃ ἀσφαλῶς πολλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ κοσμοθεωρητικοῦ του προσανατολισμοῦ.

Δ. Κ.

Τὰ «Ταξείδια στὴν Παλαιστίνην καὶ τὴ Συρίαν» (Travels in Palestine and Syria) τοῦ H. V. Morton (London 1944) δὲν εἶναι ἄπ' τῆς συνηθισμένης ταξιδιωτικῆς ἐντυπώσεως, ποῦ θεωροῦν ὑποχρέωσή τους νὰ ἐκδώσουν οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων μὴ μόνον εἰς βῆμα παρατέρα ἀπ' τὴν πατρίδα τους. Τὸ βιβλίον αὐτὸ τῶν 160 σελίδων, ποῦ ἀποτελεῖ μίαν σύνοψιν ἐνὸς μεγαλύτερου βιβλίου τοῦ ἴδιου συγγραφέως, βλέπει κανεὶς μὲ χαρὰ ὅτι τὸ διαπνέει ἡ πίστις στὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα κείμενα ποῦ μᾶς ζωντανεύουν μὲ ἀπαράμιλλη δύναμη καὶ ἀκρίβεια—ἂν καὶ πέρασαν ἀπὸ τότε 2.000 περίπου χρόνια—τὸ περιβάλλον ποῦ ἐξῆσε καὶ δοξάστηκε ὁ Ἰησοῦς. «Δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἐπισκεφθῆ κανεὶς τὴν Παλαιστίνην, γράφει κάπου, γιὰ νὰ καταλάβῃ πόσον ὑπερβολικὰ ἀκριβῆς εἶναι ἡ Βίβλος».

Κάπου ἄλλου πάλι γράφει: «Συμβαίνει συχνὰ στὴν Παλαιστίνην, κάποιος στίχος τῆς Βίβλου ποῦ ἴσταν μὴχρῃ τώρα χωρὶς ἔννοιαν, ν' ἀποκαλύπτται ξεφαικὰ καὶ νὰ μὴν κανεὶς ἐκπληκτος καὶ γιὰ τὴν πρὸ λεπτῆ ἀκρίβεια» (σελ. 47).

Βασθεῖ ἐμπνευσμένος ὁ σ. ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Βίβλου, μᾶς ἀποκαλύπτει ἀπ' ὅλες τῆς πλευρῆς τῆς ὁμορφίης ποῦ βλέπει ἓνας ξένος ἐπισκέπτης ἐκεῖ, καὶ δὲν καταλαμβάνεται καθόλου, ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς φυγῆς, ποῦ ἐνωίω-

σε κάποιος «Ἕλληνας πνευματικός ἄνθρωπος» στὶς χώρες αὐτές τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Μιά περικοπὴ τῆς Γραφῆς ποὺ ζωντανεῖει μπροστά του, τὸν γεμίζει ἀπὸ μιὰ μυστικὴ συγκίνηση. Νὰ πῶς περιγράφει μιὰ σκηνὴ ποὺ εἶδε: «Ναῦρις ἓνα πρῶτ', εἶδα ἓνα ἀσυνήθιστο θέαμα, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὴ Βηθλεέμ. Δυὸ τοσπάνοι, εἶχαν, ὅπως φαίνεται, περάσει τὴ νύχτα μαζί με τὰ ποιμνία τους σὲ μιὰ σπηλιά. Τὰ πρόβατα τῶν διαφόρων κοπαδιῶν ἦταν ἀνακατεμένα ἀναμεταξύ τους κι' ὁ καιρὸς εἶχε ἔρθει γιὰ τοὺς τοσπάνους νὰ χωριστοῦν.

Ἐνας τοσπάνης στάθηκε σὲ μιὰ ἀπόσταση ἀπὸ τὰ πρόβατα καὶ ἄρχισε νὰ τὰ φωνάζη. Πρῶτα ἓνα, κατόπιν ἄλλο, ἔπειτα τέσσερα, πέντε πρόβατα ἔτρεξαν πρὸς αὐτόν. Καὶ αὐτὸ συνεχίστηκε μέχρις ὅτου μάζεψε ὅλο του τὸ κοπάδι. Πεῖο ἔνδιαφέρον κι' ἀπ' τὸ θέαμα ἦταν ἡ γνώσις πῶς ὁ Ἰησοῦς πρέπει νὰ ἔχη ἰδεῖ ἀκριβῶς τὸ ἴδιο θέαμα καὶ τὸ περιέγραψε με τὶς ἴδιες του τὶς λέξεις «...τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα καὶ ἐξάγει αὐτά. Καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλη, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται καὶ τὰ πρόβατα αὐτῶ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασι τὴν φωνὴν αὐτοῦ».

Νὰ ἓνα ἄλλο παράδειγμα. Ὅταν μερικοὶ ἀπλοὶ ψαράδες τῆς Γαλιλαίας, με τοὺς ὁποίους εἶχε πάει γιὰ ψάρεμα ὁ σ. τοῦ προσφέρουν μιὰ φέτα ψωμί μ' ἓνα ψάρι, ποὺ ἐκείνη μόλις τὴ στιγμή ψήσανε πρόχειρα, θύματα ἀμέσως τὴ σκηνὴ ἐκείνη ποὺ οἱ μαθητὰ ἀναγκορίζουν μετὰ τὸ ψάρεμα τὸν Κύριο ποὺ εἶχε ἀναστήθῃ, κι' ἀναφέρει τὴν περικοπὴ ἐκείνη τοῦ Ἰωάννου ποὺ περιγράφει τόσο πιστὰ τὸ γεγονός.

Ἡ ἀληθινὴ ἀτμόσφαιρα τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν χωρῶν, ἀποδίδεται με μιὰ ζωντάνια καὶ μιὰ συγκίνηση τέτοια ποὺ κατορθώνει, ἰδίως σὲ ὀρισμένα κεφάλαια, ὅπως στὴν περιγραφή τῆς γραφικῆς λίμνης τῆς Γαλιλαίας, νὰ ξυπνᾷ στὸν ἀναγνώστη τὸ αἶσθημα τῆς γαλήνης, τῆς ἀγάπης, τῆς ἠθικῆς ἀνωτερότητας, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν κανεὶς διαβάξῃ τὰ κεφάλαια τῆς Ἀγίας Γραφῆς ποὺ περιγράφουν με ἀσύλληπτη ἀπλότητα ἀλλὰ καὶ δύναμη τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπ' τὴ βοθεῖα πίστη ποὺ διαφαίνεται σὲ κάθε σελίδα τοῦ βιβλίου του, ὁ σ. εἶναι προικισμένος με ἀπλό καὶ αὐθόρμητο φιλολογικὸ ταλέντο ποὺ δὲν κουράζει ἀλλ' ἀντιθέτως αἰχμαλωτίζει τὸν ἀναγνώστη. Ἐπίσης τὸ βιβλίο εἶναι πλούσιο σὲ πληροφορίες καὶ ἐνδιαφέρουσες λεπτομέρειες, ποὺ ζωντανεύουν ἀκόμη πιὸ πολὺ τὸ περιεχόμενό του.

Δ. Λ.

συμπόσιο, στὸ ὁποῖο συνεργάζονται ἑννέα συγγραφεῖς Paton, Cartel, Bell κλπ.) διαφόρων ὁμολογιῶν καὶ διαφόρων ἐθνότητων, γύρω ἀπὸ τὸ περισπούδαστο θέμα: Ὑπάρχει ἐνότης στὴ σημερινὴ διηρημένη Ἐκκλησία καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ πολέμου;

Ἡ κεντρικὴ θέση, τὴν ὁποῖαν διατυπώνει ὁ σ. ἀρχιεπίσκοπος Καντερβούριας, William Temple, εἶναι ὅτι στὸν σημερινὸ κόσμο (1943) παρατηροῦνται δύο ἀντίθετα ρεύματα: ἓνα κοσμικὸ καὶ ἓνα χριστιανικὸ. Ὁ ἐξωχριστιανικὸς κόσμος ἔχει χάσει κάθε ἐλπίδα ἐνώσεως. Τούναντιὸν ὁ χριστιανικὸς κόσμος βαδίζει σταθερὰ καὶ γρήγορα πρὸς μιὰ βαθύτερη ἐνότητα καὶ δείχνει τὴν ἐνότητά του αὐτὴ παρ' ὅλες τὶς γήινες διαιρέσεις καὶ εἰς πείσμα τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Θέλετε ἀποδείξει; Τὸ τελευταῖο διάστημα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκρηξὴ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ἦταν ἡ περίοδος τῶν ζωηροτέρων ἐξοπλισμῶν καὶ τῶν ὀξυτέρων διεθνῶν ἀντιθέσεων. Καὶ ὅμως τὴν ἴδια ἐποχὴ οἱ χριστιανοὶ εἶχαν φθάσει στὸ ἀνώτατο σημεῖο ἐπαφῆς καὶ φιλίας. Ἡ «οἰκουμενικὴ κίνησις» εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀπολαμβάνη τὸν καρπὸς τῶν ἔργων τῆς. Οἱ χριστιανικοὶ φοιτητὰ ἀποτελοῦσαν τὴ μεγαλύτερη διεθνή ὀργάνωσι. Οἱ ἱεραποστολῆς ὠδηγοῦσαν ὅλους τοὺς «ἐγχρώμους» λαοὺς σὲ μιὰ πρωτοφανῆ συναδέλφωσι. Οἱ Ἐκκλησίαι τῆς Εὐρώπης, παρ' ὅλες τὶς διαφορὰς τους, συγκεντρωμένες στὸ Ἐδιμβούργο ἀπησχολοῦντο με τὰ κοινὰ προβλήματα τῶν καιρῶν. Καὶ ἦρθε τότε ὁ πόλεμος. Ἀλλὰ ὁ πόλεμος ἀντὶ νὰ σταματήσῃ, αὐξήσῃ τὴν ἐνότητα αὐτὴ. Εἶναι συγκινητικὰ τὰ δείγματα τῆς συναδελφώσεως τῶν χριστιανῶν ἐν καιρῷ πολέμου. Κινέζοι καὶ Ἰάπωνες χριστιανοί, ἂν καὶ ἐμπόλεμοι, προσεύχονται οἱ μὲν διὰ τοὺς δέ. Στὴν Ἀγγλία ἰδρύνονται χριστιανικοὶ σύλλογοι καὶ νὰ περιβάλλουν τοὺς φυγάδας καὶ τοὺς ἐξοριστοὺς τοῦ χιλιετισμοῦ. Μικρὲς κοινωνίες χριστιανῶν ἀπὸ διάφορα ἐμπόλεμα μέρη ἰδρύνονται σὲ οὐδέτερα ἢ συμμαχικὰ ἐδάφη γιὰ νὰ τινύσουν τοὺς δεσμοὺς τῆς προσευχῆς γιὰ τὴν εἰρήνη, γιὰ τὴ συναδέλφωσι, γιὰ τὰ θύματα τῶν φασιστῶν. Πρὸ πάντων στὰ βρετανικὰ νησιά ποὺ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἦταν ἓνας μικροκόσμος ἀπὸ ἀντιπροσώπων ὄλων τῶν ἐθνότητων ποὺ κατέφευγαν ἐκεῖ, χαλκεύθηκαν τόσο πολὺ οἱ διεθνεῖς δεσμοὶ μεταξύ χριστιανῶν, ὥστε νὰ λέγεται ὅτι ὁ πόλεμος ἀπέτελεσε ἐξαιρετικὴν εὐκαιρίαν γιὰ τέτοια ἐργασία. Οἱ Ἐκκλησίαι δὲν προσεύχονται τώρα «κατὰ τῶν ἐχθρῶν», ἀλλὰ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν καὶ ὑπὲρ τῆς λυτρώσεως των ἀπὸ τὰ ἀντιχριστιανικὰ καθεστῶτα. Ἦδη τὸ 1937, ὅταν εἶχε ἀπαγορευθῆ ἀπὸ τὸν χιλιετισμὸ νὰ σταλοῦν γερμανοὶ ἀντιπρόσωποι στὸ παγχριστιανικὸ συνέδριον τῆς Ὁξφόρδης, ἀπεφασίζετο νὰ σταλῆ ἓνα μῆνυμα ἀπὸ «τοὺς ἀδελφούς τῶν χριστιανῶν». Ἐκκλησιῶν ποὺ συγκεντρώθηκαν στὴν Ὁξφόρδη πρὸς τὶς Ἐκκλησίες τῆς Γερμανίας» ποὺ εἶχαν ἀρχίσει νὰ χεμαζοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀντιχριστοὺς. Τὰ μνύματα

Ἐνα ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ εἶδαν τὸ φῶς μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ πολέμου εἶναι καὶ τὸ «Is Crist divided?» — «Μεμέρισται ὁ Χριστός;» (Penguin Books 1943). Εἶναι ἓνα

αὐτὰ εἶναι ἀφθονώτερα στὰ χρόνια τοῦ πολέμου. Ὅκτὼ τέτοια μνημόματα καὶ μάλιστα χριστουγεννιάτικα—ποῦ θυμίζουν πολὺ τὸ ἑλληνικὸ χριστουγεννιάτικο μῆνυμα τοῦ 1943—εἶναι καταχωρημένα σὲ παράρτημα τοῦ βιβλίου. Μνημόματα ἀγγλῶν πρὸς ἀγγλοὺς γιὰ τὴν εὐθύνη ὄλων στὸ σημερινὸ πολέμο καὶ γιὰ τὴν ψυχικὴ προετοιμασία τῆς εἰρήνης, μνημόματα ἀγγλῶν πρὸς τὸν γερμανικὸ λαὸ ἐνθαρρυντικὰ γιὰ τὸν πνευματικὸ του ἀγῶνα πρὸς τὸ ἀντίχριστο καθεστῶς, μνημόματα τέλους γερμανῶν ἐξορίστων πρὸς τοὺς συμπατριώτας των χριστιανούς ποὺ τοὺς καλοῦν νὰ μιμηθοῦν τὸ ἠρωϊκὸ παράδειγμα τῶν χριστιανῶν ἠρώων Niemöller, Faulhaber κλπ. «ποῦ μαρτυροῦν κάθε μέρα γιὰ τὸ Χριστὸ, ἐκεῖ ὅπου βασιλεῦει ἡ ἀθεΐα καὶ ποδοπατεῖται ἡ ἐλευθερία».

Εἶναι συγκινητικὰ τὰ μνημόματα αὐτὰ. Καὶ σὲ κείνον ποῦ τὰ διαβάζει φέρουν μὴ παρήγορη σκέψι: "Α, ὥστε τὰ πέντε αὐτὰ χρόνια δὲν διέσχίζαν τὸν οὐρανὸ μόνον βλήματα καὶ βόμβες. Τὸν διέσχίζαν καὶ κάτι μνημόματα εἰρήνης καὶ ἀληθινῶ ἠρωϊσμοῦ, δεσμοὶ συναδελφώσεως, προσευχῆς ὑπὲρ τῶν ἐμπολέμων. Ὅλα αὐτὰ ἐθεμελιώσαν μὴ κρυφὴ βασικὴ ἐνότητα (underlying unity), μὴ ἐνότητα «ἐν Χριστῷ», ὅπως τονίζει ἐπανειλημμένως τὸ ὄραιο αὐτὸ βιβλιαράκι. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὸ διαβάζει κανεὶς μὴ ἀληθινῶ ἀνακούφιση. Γιατὶ δὶν ὀρθῆς ἀπόψεως πᾶνω στὸ πρόβλημα τῆς ἐνότητος καὶ συγχρόνως βάσιμες ἐλπίδες—κι' ὄχι κούφιας αἰσιοδοξίας—γιὰ τὴν ἐπίτευξη τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πανανθρώπινου πόθου.

H. M.

Στὶς 64 σελίδες τοῦ «Ἀπὸ μὴ φυλακῆ τῆς Ἰαπωνίας» (From a Japanese Prison) τοῦ Samuel Heasley περιγράφεται μὴ ἀπ' τὴς ἀναριθμητὰς ιστορίας τοῦ πολέμου ποὺ ζοῦμε. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα σύντομο πρόλογο τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Καντερβούριας William Temple, ὁ σ., ποὺ κατὰ τὴν ἔκρηξη τοῦ πολέμου μὲ τὴν Ἰαπωνία ἦταν ἐπίσκοπος στὸ Νότιο Τόκιο, περιγράφει μὲ σύντομία τὴ σύλληψή του ἀπ' τὴν ἰαπωνικὴ ἀστυνομία, τὴ φυλάκισή του στὶς ἰαπωνικὰ φυλακὰς ποὺ κρατοῦνται κοινὸι ἐγκληματίες, τὶς ἀλλεπάλληλες ἀνακρίσεις, ποὺ τὸν ὑπέβαλλε ἡ ἰαπωνικὴ Γκεσταπὸ καὶ τέλος τὴν ἀπελευθέρωσή του. Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ ἀναγνώστης παρακολουθεῖ μὲ ἐνδιαφέρον τὴν πνευματικὴν πεῖρα τοῦ σ. ἀπὸ τὴν περιπέτειά του, μὴ χρησιμὴν πεῖρα, ποὺ ἐκτίθεται μὲ ἐξαιρετικὴ εὐλικρίνεια καὶ ἀπλότητα.

E. O.

Τὸ βιβλιαράκι τοῦ C. S. Lewis «The Abolition of Man» (Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀνθρώπου) περιέχει ἐνδιαφέρουσες σκέψεις τοῦ σ. γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀντικειμενικότητος στὴν ἐκπαίδευση, σκέψεις ποὺ ἐξέθεσε γιὰ πρώτη φορὰ σὲ μὴ διάλεξη στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ

Durham. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἔχει καὶ κατὰ τοῦτο ἐνδιαφέρον, γιὰτὶ φανερώνει πῶς προσοχὴ καταβάλλεται σὲ ἄλλες χώρες στὴ σύνταξη τῶν διδακτικῶν βιβλίων.

E. O.

Z. Οἰκονόμου. Ἡ ὁμολογία τῆς ταπεινώσεως. Δοκίμιον. Τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ ἐμπνέει σεβασμὸ. Τὸν σεβασμὸ ποὺ αἰσθάνεται κάθε ἄνθρωπος, ὅταν τοῦ μεταδίδονται στοχασμοὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς ἐνὸς συνανθρώπου του. Στὶς 23 σελίδες του ὁ ἀναγνώστης βρίσκει παλμὸ, ἀνησυχία, προσωπικότητα, εὐλικρινὴ καὶ σοβαρὴ ἐνατένιση τῆς ζωῆς. Ὁ χριστιανὸς ἀναγνώστης θὰ βρῆ πολλὰ ποὺ τοῦ ἀρέσουν. Πρὸ παντὸς τὴν εὐλαδικὴν στάσιν ἀπέναντι στὴν προσωπικότητα τοῦ Κυρίου. Ἄλλου θὰ διαφανῆσῃ, κάπου θὰ διαμαρτυρηθῇ, ζωηρὰ ἴσως, καὶ θὰ διατυπώσῃ τὴς ἐπιφλάξεις του. Νὰ ἐλπίζωμε πὼς τὰ σημεῖα τῆς διαφωτῆς προορίζονται νὰ λείψουν, πᾶς ὁ δρόμος ποὺ ἀκολουθεῖ ὁ σ. θὰ ὀδηγήσῃ στὴν ὁλοκλήρωσιν ποὺ πρέπει;

B. Πλ.

X. Γιέρου. Ἡ διὰ τῆς φυσικῆς ἀνάπτυξης τῆς Μεταφυσικῆς τοῦ Leibniz. Ἀθήναι 1940. Χαρακτηριστικὸν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Leibniz εἶναι τὸ ὅτι αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ εἶναι πειθαρχημένη εἰς τὰ δεδομένα ὑπὸ τῆς φύσεως, τὴν ὁποίαν προτίθεται νὰ ἐρμηνεύσῃ, ὅπερ ἐλλείπει ἀπὸ τὰ περισσότερα φιλοσοφικὰ συστήματα. Ἡ περὶ μονάδων θεωρία τοῦ Leibniz δεικνύει ὅτι οὗτος φιλοσοφικῶς ὑπεστήριξεν ὅτι διδάσκει ἡ σύγχρονος φυσικὴ διὰ τὰ ἔσχατα στοιχεῖα τῆς ὕλης, δηλ. ὅτι ταῦτα εἶναι ἐνέργεια.

Ὁ σ. τοῦ βιβλίου ἀναπτύσσει τὴν θεωρίαν τοῦ φιλοσόφου κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ διαφανῆται τί ἠνάγκαζε τὸν Leibniz νὰ θέτῃ ἐκάστην μεταφυσικὴν πρότασιν του. Ὁ σ. πολὺ ὀρθῶς καταλήγει εἰς τὸ ὅτι ὁ Leibniz διέκρινεν ὅτι ὁ κόσμος τῆς μηχανικῆς θεωρίας εἶναι «παραλελυμένον σῶμα» καὶ «νεκρὸν βάρος», ἐκ τοῦ ὅπου ἀπήλλαξεν οὗτος τὴν ἐπιστήμην διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐνοίας τῆς οὐσίας ὡς ἐνεργείας, ἣτις εἶναι «πιστὸς ἐκτελεστὴς τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ».

X. Γιέρου. Ἡ Μοναδολογία τοῦ Leibniz (εἰσαγωγή, μετάφρασις, σχόλια). Ἀθήναι 1941. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ὁ σ. ἐξετάζει τὴν περὶ μονάδων θεωρίαν τοῦ Leibniz, ὡς προσπάθειαν πρὸς ἄριστον τῆς διαρχίας, καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς θεωρίας ταύτης ἀπὸ τὴν τοῦ Spinoza. Μετὰ τῆς αὐτῆς σαφηνείας ἀναπτύσσει καὶ τὴν μεγάλῃς σημασίας ἀλήθειαν, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ σύστημα τοῦ Leibniz ἔχει στοιχεῖα διαρχίας. Τὰ σχόλια ἐπὶ τοῦ κειμένου παρέχουν τοιαύτην βοήθειαν εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὥστε νὰ δύναται οὗτος νὰ κατανοήσῃ τὴν μοναδολογίαν ἔστω καὶ ἂν ἀγνοῇ τὰ πρὸ αὐτῆς ἔργα τοῦ μεγάλου φιλοσόφου.

Δ. Φ.

Ἄντ. Μ. Ἰσηγόνη. Μανθάνειν διὰ τοῦ παίζειν. Ἀθήναι 1945.

Μολονοὶ ὁ ἀναγνώστης ἤμπορεῖ νὰ προκαταληφθῇ ἀπὸ τὰ ἀπαρέμφατα καὶ νὰ θεωρησῇ σχολαστικὸν τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ κ. Ἰσηγόνη, ἐν τούτοις θὰ εὐρη εἰς αὐτὸ ἕνα χρησιμὸν βοήθημα διὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Τὸ παιγνίδι εἶναι διὰ τὸ παιδί βιολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ ἀνάγκη. Καταλλήλως δὲ χρησιμοποιούμενον εἰς τὸ σχολεῖον δύναται ν' ἀποτελέσῃ σπουδαῖον μορφωτικὸν παράγοντα τόσον διὰ τὴν ἀπόκτησιν γνώσεων, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν νοητικῶν καὶ σωματικῶν δεξιότητων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν χαρακτήρος. Ὁ ὑποδιευθυντὴς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Ἰσηγόνης εἰς τὸ νέον αὐτὸ ἔργον τοῦ ἀναλύει κυρίως τὴν συμβολὴν τοῦ παιγνιδιοῦ διὰ τὴν εὐχάριστον ἀπόκτησιν καὶ τὴν νομιμασίαν ἐπιτέδωσιν τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων. Κ.

Ἐλήφθησαν εἰς τὰ γραφεῖα μας καὶ τὰ βιβλία: 1) «Στὰ μονοπάτια τῆς χάριτος» J. Schryvers Μετάφρ. Σταματίας Λελοῦδα. Ἀθήναι 1945. 2) «Ἡ θεία οὐσία» Κώστα Ἀντωνιάδης. Ἀθήναι 1945.

Ἡ συνέχεια τοῦ ἄρθρου «τὰ πνευματικὰ μακάντρα κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν» θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ ἐπόμενον τεῦχος.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Νικ. Λεμπ. Ἐνταῦθα. Πολὺ καλὸ. Εἶναι τὸ καλλίτερον ἀπ' ὅτι μᾶς ἔχετε στείλει. Ἄν θέλτετε περάστε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας. κ. Κ. Ζούτην. Ἐνταῦθα. Πολὺ καλὸ τὸ ποιήμα σας στὴν ἐμπνευση, ὑστερεῖ ὁμως πολὺ στὸ στίχο. Χρειαζέται νὰ διαβάσετε ποιήσῃ καὶ νὰ ἐργασθῆτε.—κ. Στ. Π. Θεσσαλονίκη. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορίου Χιονιάδου δὲν εἶναι ἀνέκδοτη κι' ὅπως λέτε κι' ἐσεῖς ἔχει δημοσιευθῆ διὸ φορές. Πολὺ καλὴ ἡ ἐπικαιρότης της μὰ δὲν σὰς φαίνεται πὼς πολλὰ εἶναι τὰ ἐπικαιρὰ πού πρέπει νὰ τονισθοῦν; κ. Δ. Σαλαμ. Ἰωάννινα. Καὶ τὰ δύο σας ποιήματα καλά. Μολονοὶ τὸ συνέττο εἶναι τεχνικώτερον, τὸ δεύτερον ὑπερτερεῖ σὲ ἐμπνευση, γι' αὐτὸ τὸ κρατοῦμε παρὰ τὴς ἐλλείψεως του. Ἀπὸ σὰς περιμένουμε περισσότερα. κ. Ἄντ. Ἀπ. Ἐνταῦθα. Ἐνδιαφέρουσα ἡ ἐπιστολὴ σας. Θὰ χρησιμοποιηθοῦν σὲ κατάλληλη ἐκκαιρία τὰ στοιχεῖα πού δίνετε.—κ. Μῆτσον Ρέβαν. Ἀμαλιάδα. Ἡ ἐθρηνώδης ἔχει βέβαια τὴν ἀξία της, ἀλλὰ δὲν εἶναι δημοσιεύσιμη. Πολὺ ὑποκειμενικὸ θέ-

μα. Καταπισθῆτε μὲ κάτι πλατύτερον πού νὰ ἐνδιαφέρει καὶ τοὺς ἀναγνώστες μας.—κ. Κ. Χ. Γεωργ. Θεσσαλονίκη. Τὸ ζήτημα πού θίγεται στὸ γράμμα σας ἐξετάζεται ἐκτενῶς εἰς τὸν περασμένον τόμο τῶν «Ἀκτίων» (1944) τεύχος 44 σελ. 225-229. Θὰ σὰς παρακαλώσωμε νὰ μελετήσετε τὴν ἀνάπτυξιν πού γίνεται ἐκεῖ καὶ ἡ ὁποία, ἐλπίζομε, θὰ σὰς βοηθήσῃ νὰ μᾶς καταλάβετε.—κ. Α. Νάντ. Ἐνταῦθα, Ι. Κ. Ἀργαλαστὴ Βόλου. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴς σκέψεις σας, πού ἀπασχολοῦν καὶ μᾶς. Ἴσως τὸ φύλλο τοῦτο βρῆτε καὶ κάποια εἰδικώτερη ἀπάντησιν.—κ. Δ. Καστ. Ζάρκα Εὐβοίας. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Σὰς ἀπάντησαμε ταχυδρομικῶς.—κ. Γιωτ. Κουρπελιγ. Ἐνταῦθα. Ἄτεχνον τὸ ποιήμα σας καὶ κάπως ξένο πρὸς τὸ κοσμοθεωρητικὸ πλαίσιο τοῦ περιοδικοῦ μας. Ἡ «μετεμψύχωσις» μπορεῖ ν' ἀποτελέσῃ θέμα μελέτης. Ἄλλὰ γιὰ ποιήματα;—κ. Σπύρ. Βουτσ. Πάτρας. Εὐχαριστοῦμε πολὺ. Σὰς γράφομεν ἰδιαιτέρως.—κ. Τασ. Ρομπ. Ἐνταῦθα. Πολὺ καλὸ τὸ καινούργιον σας ποιήμα. Στὸ στυλ πού γράφετε ἔχει δημοσιογραφικὴν ὁλόκληρη σχολή. Τὸ ποιήμα σας χρειάζεται νάχη περισσότερὴ πίστη. Ἀδικεῖται μὲ τὸ νὰ μὴν στῆ περιγραφή τοῦ παρελθόντος, πού τόσο ὥραϊα χρωματίζετε. Περάστε ἀπ' τὰ γραφεῖα μας νὰ τὰ ποῦμε.—κ. Τ. Δρυμ. Πάτρας. Εὐχαριστοῦμε. Τὸ διήγημα αὐτὸ δὲν μπαίνει στὸ πλαίσιο τῶν «Ἀκτίων», δέχεται ὁμως μιὰ συγγένεια πνευματικῆς. Ἴσως κάτι ἄλλο θὰ ἦταν αὐτὸ πού μᾶς χρειάζεται.—κ. Νικ. Β. Τυπαλδ. Ἀθήνας. Ἀπ' ὅτι γράφετε στὸ γράμμα σας φαίνεται πὼς ἡ διαύγεια παρακολουθεῖ τὴν σκέψιν σας. Εἶναι εὐχάριστο γιὰ μᾶς, οἱ νέοι πού πιστεύουν νὰ γράφουν καὶ μάλιστα διχὴ πρόχειρα. Περάστε ἀπ' τὰ γραφεῖα μας νὰ τὰ ποῦμε καλλίτερα. Βάνθα Δρόσο. Ἐξαιρετικὰ καλὸ τὸ κομμάτι πού μᾶς στείλατε. Δυστυχῶς μᾶς ἤρθε ἀργὰ καὶ πέρασε ἡ ἐπικαιρότης του, ἐλπίζομε νὰ μᾶς στείλετε κάτι καινούργιον.—Μιλτ. Ζάκκ. Καλὸ στὴν ἐμπνευση τὸ «ἐκ βαθέων» ἀλλὰ παρουσιάζει ἀρκετὰς ἐλλείψεις. Προσέξτε τὸν στίχο σας καὶ ἐργασθῆτε γιὰ τὴν βελτίωσίν του.—Νέον τοῦ Βορρά. Θεσσαλονίκη. Τὸ βιβλίον πού ἀναφέρετε τὸ βρίσκουμε κι' ἐμεῖς ἐξαιρετικόν. Νὸ ἄρθρον γιὰ τὸν Ντοστογιέφσκου περιμένει τὴν σειράν του νὰ δημοσιευθῇ. (Ἰδετε καὶ τόμ. 1938).—Θ. Ψικ. Πειραιᾶ. Τὰ ποιήματά σας ἔχουν λεπτότητα καὶ ἐμπνευση πολὺ καλὴ. Μὰ δὲν ἀρκεῖ μόνο αὐτὸ. Χρειαζέται καὶ μιὰ ὠριμότης πού πιστεύομε νάρθη μὲ τὴν ὥρα της. Ἄν σὰς εἶναι εὐκόλο περάστε ἀπὸ τὸ γραφεῖο.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνας», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων»—Γραφεῖα: ὁδὸς Κασοπῆ 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35 023. — Ἐπεύθυνος, ἐπιστολαὶ καὶ χρηματικὰ ἐμβόλιμα: Δ. Γ. Σταμάτης. — Προϊστάμενος τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.